

บันทึกข้อความ

18524
- 7 พ.ย. 2559

ส่วนราชการ สำนักบริหารกลาง ส่วนอำนวยการ โทร. ๐ ๒๕๖๑ ๔๒๙๒-๓ ต่อ ๕๖๙๓/

ที่ ทส ๑๖๐๑.๑/ว ๕๖๓๙ วันที่ ๖๗ ตุลาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
รัชกาลที่ ๕ และพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน

เรียน อธิบดีกรมป่าไม้

รองอธิบดีกรมป่าไม้ทุกท่าน

ผู้ตรวจราชการกรมป่าไม้ทุกท่าน

ผู้อำนวยการสำนักทุกสำนัก

ผู้อำนวยการสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ ที่ ๑-๑๓

ผู้อำนวยการสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้สาขาทุกสาขา

ผู้อำนวยการกลุ่มพัฒนาระบบบริหาร

หัวหน้ากลุ่มตรวจสอบภายใน

สำนักบริหารกลาง ขอส่งสำเนาหนังสือสำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่ ทส ๐๒๒๐.๒/ว ๓๖๘๗ ลงวันที่ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๕๙ ทำหนังสือสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ นร ๐๕๐๘/ว ๓๑๒ ลงวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๕๙ เรื่อง ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ และพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน รายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ

(นางสาวกานอม โมปัญญา)

นักวิชาการเงินและบัญชีชำนาญการพิเศษ

ข้าราชการส่วนผู้ว่าการสำนักบริหารกลาง

- ทบ

- อธิบดีกรมป่าไม้

Handwritten notes and signatures on the left side of the page, including a signature and the text 'ขอรับทราบ'.

๒-เนติกร แจ้งไว้ในกรมในกรณี

สำนัก ๒ (๙๙-)

- ไม่ลงนาม

๙ พ.ย. ๕๙

(นางสาวสุติมา สุวรรณศักดิ์)

เจ้าพนักงานธุรการชำนาญงาน

(นายจรงค์ ทรงรัตนพันธ์) พ.ย. ๒๕๕๙

ผู้อำนวยการสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ ๑๑ (สุราษฎร์ธานี)

(นางสุดาร พิศุ)

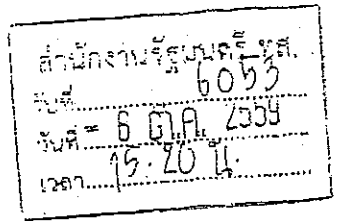
นักวิชาการป่าไม้ชำนาญการ

ทำหน้าที่ผู้อำนวยการส่วนอำนวยการ

(นายประจักษ์ เก่งสกุล)

เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป

- ๖ พ.ย. ๒๕๕๙

ที่ นร ๐๕๐๘/ว ๓๑๒

สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี
ทำเนียบรัฐบาล กทม. ๑๐๓๐๐

๖ ตุลาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
รัชกาลที่ ๕ และพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน

เรียน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สิ่งที่ส่งมาด้วย สำเนาหนังสือกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ด่วนที่สุด ที่ กษ ๒๖๐๖/๕๕๓๕
ลงวันที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๕๙

ด้วยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ขอให้นำเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาให้ความ
เห็นชอบ ดังนี้

๑. ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เป็น “พระบิดาแห่งการปฏิรูปข้าวไทย”

๒. ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระ
ปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน เป็น “พระบิดาแห่งการวิจัยและพัฒนาข้าวไทย”
รายละเอียดปรากฏตามสิ่งที่ส่งมาด้วยนี้

คณะรัฐมนตรีได้ประชุมปรึกษาเมื่อวันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๕๙ ลงมติเห็นชอบ ดังนี้

๑. ให้เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕
เป็น “พระบิดาแห่งการปฏิรูปข้าวไทย”

๒. ให้เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
รัชกาลปัจจุบัน เป็น “พระบิดาแห่งการวิจัยและพัฒนาข้าวไทย”
ตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เสนอ และให้สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีนำความกราบบังคมทูล
พระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทต่อไป

จึงเรียนยืนยันมา

ขอแสดงความนับถือ

สำเนาถูกต้อง

(นายชุตติเดช กลีกรรรม)

นักจัดการงานทั่วไปปฏิบัติการ

สำนักกอล์ฟและเครื่องราชอิสริยาภรณ์

โทร: ๐ ๒๒๘๐ ๙๐๐๐ ต่อ ๔๑๗

โทรสาร ๐ ๒๒๘๒ ๘๒๒๔

www.soc.go.th

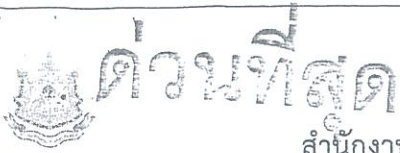
(นายธีระพงษ์ วงศ์ศิวัชวิลาส)

รองเลขาธิการคณะรัฐมนตรี รักษาราชการแทน

เลขาธิการคณะรัฐมนตรี

ใบเสนองาน
ส่วนประสานการเมือง
สำนักงานรัฐมนตรี กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เลขรับ ๖๐๕๓
ลงวันที่ ๖ ต.ค. ๕๙

เรื่อง ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ และพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน

ที่	เรียน	จาก	วันที่
๑.	หน. ฝ่ายประสานงานรัฐสภา	ชกฤต อักกะมานัง	๖ ต.ค. ๕๙
๒.	ผอ. ส่วนประสานการเมือง	หน. ฝ่ายประสานงานรัฐสภา	๖ ต.ค. ๕๙
๓.	หัวหน้าสำนักงานรัฐมนตรี	ผอ. ส่วนประสานการเมือง	๖ ต.ค. ๕๙
๔.	เลขานุการ รมว.ทส.	หัวหน้าสำนักงานรัฐมนตรี	

ข้อเท็จจริง

๑. กษ. เสนอเรื่อง ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ และพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน มาเพื่อ ครม. พิจารณาให้ความเห็นชอบ ดังนี้

๑.๑ ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เป็น “พระบิดาแห่งการปฏิรูปข้าวไทย”

๑.๒ ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน เป็น “พระบิดาแห่งการวิจัยและพัฒนาข้าวไทย”

๒. ครม. มีมติเมื่อวันที่ ๔ ต.ค. ๒๕๕๙ เห็นชอบ ดังนี้

๒.๑ ให้เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เป็น “พระบิดาแห่งการปฏิรูปข้าวไทย”

๒.๒ ให้เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน เป็น “พระบิดาแห่งการวิจัยและพัฒนาข้าวไทย”

ตามที่ กษ. เสนอ และให้ สลค. นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทต่อไป

ข้อเสนอ

เพื่อกรุณาสั่งการให้ ปกท.ทส. ดำเนินการต่อไป

(นายจักรชัย ชุ่มจิตต์)

หัวหน้าสำนักงานรัฐมนตรี

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- ๖ ต.ค. ๒๕๕๙

สำนักงานปลัดกระทรวง
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
เลขที่ ๒๑๐๗๐
ลงวันที่ ๑๐ ต.ค. ๒๕๕๙
๑๖.๒๖.๕

ที่ ทส ๐๑๐๐/๒๕๕๙ ๑๐ ต.ค. ๒๕๕๙

มอบ ปกท.ทส. ดำเนินการ

พลเอก

(อรรณพ ศิริศักดิ์)

เลขานุการ รมว.ทส.

๖ ต.ค. ๒๕๕๙

พลเอก

(สุรศักดิ์ กาญจนรัตน์)

รมว.ทส.

๖ ต.ค. ๒๕๕๙

ส่วนอำนวยการ
รับที่ ๕๐๘๗
วันที่ ๒๐ ต.ค. ๒๕๕๙

รอง ปลต.ทส. (รองผู้อำนวยการ)
เลขรับ 16๖๘๙
วันที่ ๑๐ ต.ค. ๒๕๕๙
เวลา 15.15 น.

ฝ่ายบริหารทั่วไป (สอก)
รับที่ ๒๒๒๓
วันที่ ๒๑ ต.ค. ๒๕๕๙

สป.ทส. รับที่ 2463 เวลา 16.14
รับที่ 10 ต.ค. 2559

มอบ สป.ทส. ดำเนินการ

1๐๓๓๗

(นายจตุพร บุรุษพัฒน์)

รองปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

รักษาการแทนปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- ส่วนอำนวยการ
- ส่วนประสานงานคณะรัฐมนตรี
- ส่วนประสานงานรัฐสภา

(นายอำนาจ ทองเบญญ์)

ผู้อำนวยการสำนักนโยบายและยุทธศาสตร์
ทำหน้าที่ ผอ.สป.ทส.

- ( ) สุดารัตน์ ( ) อนัญญา ( ) ชลกร
- สุกัญญา ( ) ยัสมีน ( ) สารบรรณ
- ( ) อื่นๆ.....สั่งการ.....

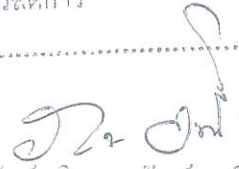
✓

(นางสาวสมหญิง พงษ์สมุทร)

นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ

ส่ง

- ฝ่ายบริหารทั่วไป
- ฝ่ายสารบรรณ
- ฝ่ายแผนงานและประสานราชการ
- ฝ่ายสวัสดิการ
- .....

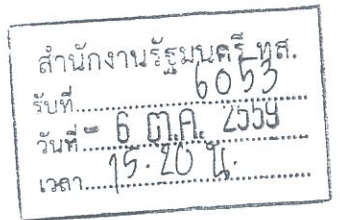

(นางสาวภัทรมนีสร์ อนันต์พรณี)

นักจัดการงานทั่วไปชำนาญการ

รักษาการในตำแหน่งผู้อำนวยการส่วนอำนวยการ

๒๙ ต.ค. ๕๙

ที่ นร ๐๕๐๘/ว ๓๑๒

สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี
ทำเนียบรัฐบาล กทม. ๑๐๓๐๐

๖ ตุลาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
รัชกาลที่ ๕ และพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน

เรียน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สิ่งที่ส่งมาด้วย สำเนาหนังสือกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ส่วนที่ ๒๖๐๖/๕๕๓๕
ลงวันที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๕๙

ด้วยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ขอให้นำเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาให้ความ
เห็นชอบ ดังนี้

๑. ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เป็น “พระบิดาแห่งการปฏิรูปข้าวไทย”

๒. ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระ
ปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน เป็น “พระบิดาแห่งการวิจัยและพัฒนาข้าวไทย”
รายละเอียดปรากฏตามสิ่งที่ส่งมาด้วยนี้

คณะรัฐมนตรีได้ประชุมปรึกษาเมื่อวันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๕๙ ลงมติเห็นชอบ ดังนี้

๑. ให้เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕
เป็น “พระบิดาแห่งการปฏิรูปข้าวไทย”

๒. ให้เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
รัชกาลปัจจุบัน เป็น “พระบิดาแห่งการวิจัยและพัฒนาข้าวไทย”

ตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เสนอ และให้สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีนำความกราบบังคมทูล
พระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทต่อไป

จึงเรียนยืนยันมา

ขอแสดงความนับถือ

(นายธีระพงษ์ วงศ์ศิวัธน์)

รองเลขาธิการคณะรัฐมนตรี รักษาการแทน

เลขาธิการคณะรัฐมนตรี

สำนักอำนวยการและเครื่องราชอิสริยาภรณ์

โทร. ๐ ๒๒๘๐ ๙๐๐๐ ต่อ ๔๑๗

โทรสาร ๐ ๒๒๘๒ ๘๒๒๔

www.soc.go.th

ด่วนที่สุด

ที่ กษ ๒๖๐๖/๕๕๓๕

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
ถนนราชดำเนินนอก กทม. ๑๐๒๐๐

๑๙ กันยายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ และพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙

เรียน เลขาธิการคณะรัฐมนตรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. หนังสือรองนายกรัฐมนตรีเห็นชอบให้เสนอคณะรัฐมนตรี จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เอกสารประกอบการขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเฉลิมพระเกียรติฯ จำนวน ๑๐๐ เล่ม
๓. ร่างประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง การเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ และพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ขอเสนอเรื่อง ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เป็น “พระบิดาแห่งการปฏิรูปข้าวไทย” และพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ เป็น “พระบิดาแห่งการวิจัยและพัฒนาข้าวไทย” มาเพื่อคณะรัฐมนตรีพิจารณา โดยเรื่องนี้เข้าข่ายที่จะต้องนำเสนอคณะรัฐมนตรีตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการเสนอเรื่องและการประชุมคณะรัฐมนตรี พ.ศ. ๒๕๔๘ มาตรา ๔ (๑) ทั้งนี้ รองนายกรัฐมนตรี (พลอากาศเอก ประจิน จั่นตอง) กำกับการบริหารราชการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้เห็นชอบให้นำเรื่องดังกล่าวเสนอคณะรัฐมนตรีด้วยแล้ว รายละเอียดตามสิ่งที่ส่งมาด้วย ๑

ทั้งนี้ เรื่องดังกล่าวมีรายละเอียด ดังนี้

๑. เรื่องเดิม

๑.๑ ความเป็นมาของเรื่องที่จะเสนอ

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้เสนอเรื่อง ขอถวายพระราชสมัญญา “พระบิดาแห่งการปฏิรูปข้าวไทย” แต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ และถวายพระราชสมัญญา “พระบิดาแห่งการวิจัยและพัฒนาข้าวไทย” แต่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ โดยนายกรัฐมนตรีได้โปรดมีบัญชาให้สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีสอบถามเกี่ยวกับแนวทางและขั้นตอนการปฏิบัติ การขอถวายพระราชสมัญญาต่อสำนักราชเลขาธิการ และสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีได้ขอให้สำนักราชเลขาธิการเสนอความเห็นให้คณะรัฐมนตรีพิจารณา ซึ่งสำนักราชเลขาธิการได้มีข้อเสนอแนะ ดังนี้ ๑) การถวายพระราชสมัญญาเป็นการผูกคำเพื่อถวายแต่พระมหากษัตริย์ตามอย่างการสร้างคำในภาษาบาลี คือ นำคำศัพท์ที่มีความดี รูปค่างดงามเสียงไพเราะ มาประกอบเป็นชื่อด้วยการสมาสคำ แต่ปัจจุบันการถวายพระราชสมัญญาหรือพระสมัญญา โดยการผูกคำด้วยการใช้ภาษาธรรมดาอย่างอื่น ๆ เช่น พระบิดาแห่ง... จึงไม่ใช่พระราชสมัญญาหรือพระสมัญญา แต่เป็นการเรียกขานในฐานะที่ทรงพระปรีชาสามารถในด้านหรือการนั้นๆ ๒) เห็นควรปรับขั้นตอนการดำเนินการเกี่ยวกับการถวายพระราชสมัญญาแต่พระมหากษัตริย์ทั้งรัชกาลที่ผ่านมาและรัชกาลปัจจุบัน โดยเพิ่มเติมการเสนอความเห็นของสำนักราชเลขาธิการประกอบการพิจารณาพร้อมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก่อนเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณา

๑.๒ มติคณะรัฐมนตรี

คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๕๙ ดังนี้ ๑) รับทราบข้อเสนอแนะของสำนักพระราชเลขาธิการเกี่ยวกับการถวายพระราชสมัญญาแด่พระมหากษัตริย์ ๒) เห็นชอบให้ปรับขั้นตอนการดำเนินการเกี่ยวกับการถวายพระราชสมัญญาและการเรียกขานในฐานะที่ทรงพระปรีชาสามารถในด้านหรือการนั้นๆ แต่พระมหากษัตริย์ โดยให้หน่วยงานเจ้าของเรื่องขอความเห็นจากสำนักพระราชเลขาธิการเพื่อประกอบการพิจารณาพร้อมกับความเห็นของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก่อนเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณา ๓) ให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์พิจารณาทบทวนและดำเนินการเรื่องดังกล่าวให้เป็นไปตามข้อเสนอแนะของสำนักพระราชเลขาธิการ และขั้นตอนการดำเนินการ แล้วจึงเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง

๒. เหตุผลความจำเป็นที่ต้องเสนอคณะรัฐมนตรี

เนื่องจากทั้ง ๒ พระองค์ มีพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงให้ความสำคัญต่ออาชีพการทำนา ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจเกี่ยวกับข้าว เพื่อพสกนิกรชาวนาไทย และทรงมีปณิธานในการปฏิรูปและพัฒนาแนวทางการผลิตข้าวไทย ตั้งแต่การผลิตจนถึงการค้าข้าว ดังนั้น เพื่อเป็นการประกาศพระเกียรติคุณและน้อมรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณในพระปรีชาสามารถของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวต่อการปฏิรูปข้าวไทย และพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ต่อการวิจัยและพัฒนาข้าวไทย รวมทั้งเพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติทั้ง ๒ พระองค์ ในโอกาสครบรอบ ๑๐๐ ปี งานวิจัยข้าวไทย ในปี ๒๕๕๙

๓. ความเร่งด่วนของเรื่อง

เพื่อเป็นการประกาศพระเกียรติคุณและน้อมรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณในพระปรีชาสามารถของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ต่อการวิจัยและพัฒนาข้าวไทย และเนื่องในโอกาสสมหามงคลสมัยที่พระองค์ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๘๙ พรรษา ในวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๙

๔. สำระสำคัญ ข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ทบทวนเรื่อง การขอถวายพระราชสมัญญา “พระบิดาแห่งการปฏิรูปข้าวไทย” แต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ และถวายพระราชสมัญญา “พระบิดาแห่งการวิจัยและพัฒนาข้าวไทย” แต่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ เรียบร้อยแล้ว เห็นสมควรเปลี่ยนแปลงเป็นการขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เป็น “พระบิดาแห่งการปฏิรูปข้าวไทย” และพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ เป็น “พระบิดาแห่งการวิจัยและพัฒนาข้าวไทย” และได้ดำเนินการ ดังนี้

๔.๑ ปรับปรุงเอกสารประกอบการขอพระบรมราชานุญาตและขอความเห็นจากหน่วยงานต่างๆ ประกอบด้วย สำนักพระราชเลขาธิการ สำนักงานราชบัณฑิตยสภา และกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม โดยมีผลการพิจารณาของหน่วยงานต่างๆ ในเรื่องดังกล่าวคือ เห็นด้วยในหลักการที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จะขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เป็น “พระบิดาแห่งการปฏิรูปข้าวไทย” และพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ เป็น “พระบิดาแห่งการวิจัยและพัฒนาข้าวไทย” เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติในพระราชกรณียกิจที่ทั้ง ๒ พระองค์ทรงให้ความสำคัญต่ออาชีพการทำนา และทรงงานด้านข้าวไทยด้วยพระวิริยะอุตสาหะมาโดยตลอด ทรงมีพระราชปณิธานในการปฏิรูปและพัฒนาแนวทางการผลิตข้าวไทยตั้งแต่การผลิตจนถึงการค้า ทรงทำให้เกิดความภาคภูมิใจในเกียรติภูมิความเป็นไทยและจารึกไว้ในประวัติศาสตร์ชาติไทย รายละเอียดตามสิ่งที่ส่งมาด้วย ๒

๔.๒ ได้ยกร่างประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง การเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เป็น “พระบิดาแห่งการปฏิรูปข้าวไทย” และพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ เป็น “พระบิดาแห่งการวิจัยและพัฒนาข้าวไทย” โดยได้เสนอให้สำนักงานราชบัณฑิตยสภาพิจารณาตรวจสอบด้วยแล้ว รายละเอียดตามสิ่งที่ส่งมาด้วย ๓

๕. ข้อเสนอของส่วนราชการ

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์พิจารณาแล้ว เห็นควรนำเรื่องดังกล่าวเสนอคณะรัฐมนตรี เพื่อพิจารณาการขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เป็น “พระบิดาแห่งการปฏิรูปข้าวไทย” และพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ เป็น “พระบิดาแห่งการวิจัยและพัฒนาข้าวไทย”

จึงเรียนมาเพื่อโปรดนำกราบเรียนนายกรัฐมนตรีเพื่อเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

พลเอก

(ฉัตรชัย สาริกัลยะ)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

กรมการข้าว

สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ข้าว

โทร ๐ ๒๕๖๑ ๔๔๖๓

โทรสาร ๐ ๒๕๖๑ ๔๑๙๘

ด่วนที่สุด บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ สำนักงานรองนายกรัฐมนตรี (พลอากาศเอก ประจิน จั่นตอง) โทร. ๐ ๒๒๘๘ ๔๐๗๕

ที่ นร ๐๔๐๓(กร.๔)/๓๕๓๖

วันที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ และพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙

เรียน เลขาธิการคณะรัฐมนตรี

ด้วยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้เสนอเรื่อง ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เป็น “พระบิดาแห่งการปฏิรูปข้าวไทย” และพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ เป็น “พระบิดาแห่งการวิจัยและพัฒนาข้าวไทย” ซึ่งเห็นว่าพระราชกรณียกิจของทั้ง ๒ พระองค์ ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงให้ความสำคัญต่ออาชีพการทำนา ทรงงานด้านข้าวไทยด้วยพระวิริยะอุตสาหะมาโดยตลอด และทรงมีปณิธานในการปฏิรูปและพัฒนาแนวทางการผลิตข้าวไทย ตั้งแต่การผลิตจนถึงการค้าข้าว รวมทั้งเป็นการประกาศพระเกียรติคุณและน้อมรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณในพระปรีชาสามารถ รวมทั้งเป็นการเฉลิมพระเกียรติทั้ง ๒ พระองค์ ในโอกาสครบรอบ ๑๐๐ ปี งานวิจัยข้าวไทย ในปี ๒๕๕๙ มาเพื่อคณะรัฐมนตรีพิจารณา ซึ่งได้พิจารณาแล้ว เห็นควรให้นำเรื่องดังกล่าวเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดนำกราบเรียนนายกรัฐมนตรีเพื่อเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาต่อไป

พลอากาศเอก

(ประจิน จั่นตอง)

รองนายกรัฐมนตรี

ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี

เรื่อง การเฉลิมพระเกียรติ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพระบิดาแห่งการปฏิรูปข้าวไทย

และพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

เป็นพระบิดาแห่งการวิจัยและพัฒนาข้าวไทย

เนื่องในโอกาสครบรอบ ๑๐๐ ปี

งานวิจัยข้าวไทย

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ และพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ มีพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อม แก่ปวงชนชาวไทย ด้วยทั้ง ๒ พระองค์ มีพระราชกรณียกิจทรงงานด้านปฏิรูปแนวทางการผลิตข้าว และวิจัยและพัฒนาข้าวไทยด้วยพระราชวิริยอุตสาหะมาโดยตลอด จึงทำให้มีการพัฒนาข้าวตั้งแต่ ด้านการผลิตตลอดจนถึงการค้า ซึ่งเป็นพระมหากรุณาธิคุณต่อประเทศไทย ทำให้มีความมั่นคง ทางด้านอาหาร การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รวมทั้งทำให้พสกนิกรที่ประกอบอาชีพ ทำนามีขวัญและกำลังใจ ดังนี้

๑. พระมหากรุณาธิคุณของรัชกาลที่ ๕ ต่อการปฏิรูปข้าวไทย โดยพระองค์ทรงริเริ่ม ปฏิรูปแนวทางการพัฒนาการผลิตข้าวที่ส่งผลและเอื้อประโยชน์ต่อการผลิตและการค้าข้าวของ ประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนานับประการทั้งในและต่างประเทศ ดังนี้ (๑) การเปลี่ยนแปลง ระบบการบริหารราชการโดยทรงยกเลิกรมณาแล้วโปรดให้จัดตั้งกระทรวงเกษตรธิการ ในการ สนับสนุนด้านการผลิต ปรับปรุงคุณภาพและการค้าข้าว รวมทั้งทรงยกเลิกระบบศักดินา รองรับ การขยายการผลิต การพัฒนาอาชีพและสังคม (๒) การสร้างขวัญกำลังใจแก่ชาวนา โดยทรง ส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีในการทำนา การเพิ่มผลผลิตข้าวโดยการขยายพื้นที่ปลูกข้าวด้วยการ วางรากฐานระบบชลประทานสมัยใหม่ รวมทั้งทรงริเริ่มให้นำเครื่องจักรไถนามาทดลอง (๓) การเลิกทาส ส่งผลให้เป็นการเพิ่มแรงงานในการผลิตข้าว และเป็นการสร้างแบบอย่าง การเกษตรสมัยใหม่ให้เป็นแบบอย่างแก่เกษตรกรนำไปปฏิบัติ (๔) การพัฒนาคุณภาพข้าวไทย โดย การแสวงหาพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีมีคุณภาพเป็นที่ต้องการของตลาดต่างประเทศ และโปรดให้นำข้าวพันธุ์ ดีจากต่างประเทศมาทดลองปลูก รวมทั้งมีการจัดประกวดพันธุ์ข้าว (๕) การสนับสนุนการค้าข้าว โดยทรงริเริ่มระบบขนส่งทางรถไฟและกิจการไปรษณีย์โทรเลข เพื่อใช้ในการเดินทางและขนส่ง ลำเลียงผลผลิตข้าวการติดต่อสื่อสารความเคลื่อนไหวของสินค้าเกษตร และ (๖) การวางรากฐาน งานวิจัยและพัฒนาข้าวไทย โดยรัชกาลที่ ๕ โปรดให้ตั้งโรงเรียนเกษตรธิการ เพื่อผลิตบุคลากร เข้ารับราชการในกรม กอง ของกระทรวงเกษตรธิการ รวมทั้งได้พระราชทานทุนเล่าเรียนไปศึกษา ด้านการเกษตรสาขาต่าง ๆ ยังต่างประเทศ

๒. พระมหากษัตริย์ของรัชกาลที่ ๙ ต่อการวิจัยและพัฒนาข้าวไทย โดยพระองค์มีพระราชดำริต่าง ๆ เกี่ยวกับข้าว มีพระราชดำริและทรงดำเนินการเกี่ยวกับการวิจัยและพัฒนาข้าว การทดลองและวิจัยโครงการส่วนพระองค์ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ทรงสนับสนุนงานวิจัยข้าว ทรงมุ่งมั่นทุ่มเทกำลังพระวรกายและทรงพระราชวิริยอุตสาหะในการปรับใช้ผลการวิจัยและพัฒนา เพื่อให้เกิดความมั่นคงทางอาหาร การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม แก่พสกนิกร เป็นที่ซาบซึ้งในพระมหากษัตริย์คุณนานัปการ ดังนี้ (๑) การสร้างขวัญและกำลังใจแก่เกษตรกร ทรงฟื้นฟูพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ก่อให้เกิดขวัญกำลังใจและความภูมิใจในอาชีพเกษตรกร (๒) ความมั่นคงทางด้านอาหาร ในส่วนของธนาคารข้าว เกษตรทฤษฎีใหม่ การส่งเสริมการทำนาขั้นบันได โครงการฝนหลวง บรรเทาปัญหาความแห้งแล้งการขาดแคลนข้าว การสร้างความร่วมมือในระดับชุมชน (๓) การเพิ่มปริมาณและคุณภาพข้าว ในส่วนธนาคารเมล็ดพันธุ์ การแก้ปัญหาดินเปรี้ยว ในพื้นที่ต่าง ๆ ที่เรียกว่า “แก้งดิน” เป็นการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีการปลูกข้าว รวมทั้งการกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีสู่เกษตรกรที่เรียกว่า “พันธุ์ข้าวทรงปลูกพระราชทาน” (๔) การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยการศึกษาริวิจัยและทดสอบเทคโนโลยีการปลูกข้าว และแปรรูปผลผลิตข้าว ผ่านศูนย์การศึกษาและพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ๖ แห่ง เป็นการสนับสนุนอาชีพแก่เกษตรกร (๕) พระราชทานแนวทางวิจัยและพัฒนาข้าวในโอกาสต่าง ๆ โดยให้คำนึงถึงต้นทุนการผลิต ระยะเวลาการปลูก แรงงาน ปริมาณน้ำ ปริมาณปุ๋ย และภาวะแวดล้อมด้านตลาด รวมทั้งการวิจัยที่มีความสำคัญต่อประชากรบางกลุ่ม ได้แก่ งานวิจัยข้าวไร่ การวิจัยและการส่งเสริมการปลูกข้าวสาลี และข้าวบาร์เลย์ (๖) เป็นองค์อุปถัมภ์องค์การวิจัยและพัฒนาข้าว ทั้งในและต่างประเทศ ได้แก่ มูลนิธิข้าวไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ และสถาบันวิจัยข้าวระหว่างประเทศ และ (๗) พระราชทานทุนสนับสนุนงานวิจัยด้านข้าวผ่านทางสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์เป็นประจำทุกปี

ด้วยพระมหากษัตริย์คุณที่ทั้ง ๒ พระองค์ ทรงให้ความสำคัญต่ออาชีพการทำนา ทรงงานด้านข้าวไทยด้วยพระราชวิริยอุตสาหะมาโดยตลอด และมีพระราชปณิธานในการปฏิรูปและพัฒนาแนวทางการผลิตข้าวไทย ดังนั้น เพื่อเป็นการประกาศพระเกียรติคุณและน้อมรำลึกถึงพระมหากษัตริย์คุณของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงมีต่อการปฏิรูปข้าวไทย และพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่ทรงมีต่อการวิจัยและพัฒนาข้าวไทย นานัปการทั้งในและต่างประเทศ รวมทั้งเพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติทั้ง ๒ พระองค์ ในโอกาสครบรอบ ๑๐๐ ปี งานวิจัยข้าวไทย ในพ.ศ. ๒๕๕๙ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงเห็นสมควรเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เป็น “พระบิดาแห่งการปฏิรูปข้าวไทย” และพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ เป็น “พระบิดาแห่งการวิจัยและพัฒนาข้าวไทย”

บัดนี้ คณะรัฐมนตรีได้ลงมติ เมื่อวันที่.....พ.ศ. ๒๕๕๙ เห็นชอบ
การเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เป็น “พระบิดาแห่งการ
ปฏิรูปข้าวไทย” และพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ เป็น “พระบิดา
แห่งการวิจัยและพัฒนาข้าวไทย” เนื่องในโอกาสครบรอบ ๑๐๐ ปี งานวิจัยข้าวไทย ในนามรัฐบาล
และปวงชนชาวไทยตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เสนอ

ประกาศ ณ วันที่ .....พ.ศ. ๒๕๕๙

(พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา)

นายกรัฐมนตรี

เอกสารประกอบการขอพระราชทาน พระบรมราชานุญาตเฉลิมพระเกียรติ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕
เป็น “พระบิดาแห่งการปฏิรูปข้าวไทย”

และ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙
เป็น “พระบิดาแห่งการวิจัยและพัฒนาข้าวไทย”

สารบัญ

	หน้า
๑. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการปฏิรูปข้าวไทย	๑
๑.๑ ความเป็นมา	๑
๑.๒ การเปลี่ยนแปลงระบบการบริหารราชการ	๔
๑.๓ การสร้างขวัญและกำลังใจแก่เกษตรกร	๕
๑.๔ การเพิ่มผลผลิตข้าว	๖
๑.๕ การพัฒนาคุณภาพข้าวไทย	๑๐
๑.๖ การสนับสนุนการค้าข้าว	๑๒
๑.๗ การวางรากฐานงานวิจัยและพัฒนาข้าวไทย	๑๕
๑.๘ บทสรุป	๑๗
๒. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการวิจัยและพัฒนาข้าวไทย	๑๘
๒.๑ ความเป็นมา	๑๘
๒.๒ การสร้างขวัญและกำลังใจแก่พสกนิกรที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม	๑๙
๒.๓ พระราชกรณียกิจที่เกี่ยวกับการวิจัยและพัฒนาข้าวไทย	๒๑
๒.๔ ผลจากการดำเนินการวิจัยตามแนวพระราชดำริ	๔๖
๒.๕ บทสรุป	๕๘
บรรณานุกรม	๖๐

สารบัญรูป

		หน้า
รูปที่ ๑	Sir John Bowring ภาพโดย John King	๑
รูปที่ ๒	ภาพวาดคลองสุเอซ พ.ศ. ๒๔๒๔	๓
รูปที่ ๓	เรือพระที่นั่งจักรี ที่ทรงใช้เป็นพระราชพาหนะในการเสด็จประพาสต่างประเทศหลายครั้ง	๓
รูปที่ ๔	พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ	๖
รูปที่ ๕	แผนผังแสดงแนวคูคลองของโครงการรังสิต	๗
รูปที่ ๖	การเตรียมพื้นที่ปลูกข้าว ในทุ่งหลวง รังสิต	๗
รูปที่ ๗	ชวานาเก็บเกี่ยวผลผลิตข้าวใน ทุ่งหลวง รังสิต	๘
รูปที่ ๘	พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมเมืองธัญบุรี	๘
รูปที่ ๙	สภาพคลองรังสิต สมัยรัชกาลที่ ๕	๙
รูปที่ ๑๐	พระราชวังพญาไท เมื่อครั้งยังเป็นที่พักของสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ	๑๐
รูปที่ ๑๑	สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ทรงดำเนินที่ทุ่งพญาไท	๑๐
รูปที่ ๑๒	พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิดงานการแสดง กลีกรรมแลพนิชการ ครั้งแรก ที่สระปทุมวัน ใน พ.ศ. ๒๔๕๓	๑๒
รูปที่ ๑๓	พันธุ์ข้าวที่ส่งประกวดในงานการแสดงกลีกรรมแลพนิชการ ครั้งแรก พ.ศ. ๒๔๕๓	๑๒
รูปที่ ๑๔	พระราชพิธีเปิดการเดินรถไฟสาย กรุงเทพฯ-อยุธยา พ.ศ. ๒๔๔๐	๑๓
รูปที่ ๑๕	เส้นทางรถไฟผ่านพื้นที่การปลูกข้าว	๑๔
รูปที่ ๑๖	ที่ทำการโทรเลขแห่งแรกของประเทศไทย บริเวณพระราชอุทยานสราญรมย์	๑๕
รูปที่ ๑๗	การประชุมเทศบาลบาล พ.ศ. ๒๔๕๑	๑๖
รูปที่ ๑๘	พระยาแรกนาหว่านข้าวในพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ที่ท้องสนามหลวง	๒๐
รูปที่ ๑๙	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเป็นประธาน ในพิธีที่พระยาแรกนา หว่านข้าวในนาข้าวทดลองในสวนจิตรลดา ต่อจากพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ	๒๑
รูปที่ ๒๐	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้ผู้ชนะการประกวด ผลผลิตข้าวเข้าเฝ้าฯทูลละอองธุลีพระบาทรับพระราชทานโลรางวัล	๒๑
รูปที่ ๒๑	ป้ายโครงการสวนพระองค์ สวนจิตรลดา	๒๒
รูปที่ ๒๒	แปลงนาทดลอง สวนจิตรลดา	๒๓
รูปที่ ๒๓	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรถไถควายเหล็ก เพื่อเตรียมแปลงปลูกข้าวโดยมี สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ประทับบนพระเพลา	๒๔
รูปที่ ๒๔	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงหว่านข้าวในนาข้าวทดลองในสวนจิตรลดา	๒๔
รูปที่ ๒๕	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยพระราชอาคันตุกะ ไปทอดพระเนตรกิจการโรงสีข้าวตัวอย่าง สวนจิตรลดา	๒๕
รูปที่ ๒๖	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงนำ สมเด็จพระราชาธิบดีและสมเด็จพระราชินีแห่งราชอาณาจักรเบลเยียมเสด็จพระราช ดำเนินไปทอดพระเนตรโรงบดแกลบของโครงการสวนพระองค์ สวนจิตรลดา	๒๖

สารบัญรูป (ต่อ)

		หน้า
รูปที่ ๒๗	ธนาคารข้าวพระราชทานบ้านพระท่า อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี	๒๗
รูปที่ ๒๘	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมสถานที่คูแลสัตว์ ในโครงการธนาคารโค-กระบือตามพระราชดำริ	๒๙
รูปที่ ๒๙	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเจิมเครื่องปั้นในโครงการฝนหลวง	๓๐
รูปที่ ๓๐	หน่วยบินในโครงการพระราชดำริฝนหลวงกำลังปฏิบัติงานทำฝนหลวง	๓๐
รูปที่ ๓๑	ศูนย์ศึกษาการพัฒนา อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ทั้ง ๖ แห่ง	๓๓
รูปที่ ๓๒	โรงสีข้าวพระราชทานในโครงการพัฒนาปลูกข้าวเพื่อบริโภคครบวงจร ในนิคมสหกรณ์ อ่าวลึก อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภ่อ่าวลึก จังหวัดกระบี่	๓๔
รูปที่ ๓๓	นาขั้นบันไดในโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบบูรณาการแก้ไขปัญหาดินและพัฒนพื้นที่จังหวัดน่าน	๓๕
รูปที่ ๓๔	โครงการพัฒนาสวนพระองค์ ตำบลบางแดน อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี	๓๕
รูปที่ ๓๕	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงเกี่ยว ข้าวที่ตำบลบางแดน อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี	๓๖
รูปที่ ๓๖	โครงการระบบเกษตรผสมผสานในพื้นที่นาดินเปรี้ยว ตามแนวพระราชดำริ "ทฤษฎี ใหม่" ในพื้นที่ศูนย์วิจัยข้าวปทุมธานี อำเภोधัญบุรี จังหวัดปทุมธานี	๔๐
รูปที่ ๓๗	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จ พระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมสถานที่ทดลองข้าวพิมาย (ปัจจุบันเป็นศูนย์วิจัยข้าว นครราชสีมา) อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ ๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๘	๔๑
รูปที่ ๓๘	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ไปทรงเยี่ยมสถานที่ทดลองข้าวสันป่าตอง (ปัจจุบันเป็นศูนย์วิจัยข้าว เชียงใหม่) อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๙	๔๒
รูปที่ ๓๙	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรแปลงข้าวสาธิตที่ สถานีทดลองข้าวไร่และธัญพืชเมืองหนาวสะเมิง (ปัจจุบันเป็นศูนย์วิจัยข้าวสะเมิง) อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ ๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๒๒	๔๓
รูปที่ ๔๐	ผู้แทนจากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ได้มอบเงินสนับสนุนโครงการวิจัย ให้แก่กรมการข้าว เมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖	๔๔
รูปที่ ๔๑	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จพระ ราชดำเนินไปทรงเยี่ยมสถาบันวิจัยข้าวระหว่างประเทศ (IRRI) ณ เมืองลอสบันยอส สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ เมื่อวันที่ ๑๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๖	๔๕
รูปที่ ๔๒	ตราสัญลักษณ์มูลนิธิข้าวไทยในพระบรมราชูปถัมภ์	๔๕
รูปที่ ๔๓	ประชาชนเก็บเมล็ดพันธุ์ข้าวที่หว่านในพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ	๔๖
รูปที่ ๔๔	ประชาชนและครัวเรือนเข้าถึงอาหารที่เพียงพอตลอดเวลา	๔๗
รูปที่ ๔๕	พันธุ์ข้าวทรงปลูกพระราชทาน	๔๙
รูปที่ ๔๖	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้ผู้แทนจากองค์การ อาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทเพื่อทูลเกล้า ทูลกระหม่อมถวายเหรียญ AGRICOLA	๕๒

สารบัญญรูป (ต่อ)

		หน้า
รูปที่ ๔๗	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้ผู้แทนจากสถาบันวิจัยข้าวระหว่างประเทศ เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทเพื่อทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเหรียญทองเฉลิมพระเกียรติฉลองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี	๕๓
รูปที่ ๔๘	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้ผู้แทนจากโครงการตั้งถิ่นฐานมนุษย์แห่งสหประชาชาติ เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทเพื่อทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายรางวัล UN-HABITAT Scroll of Honour (Special Citation)	๕๔
รูปที่ ๔๙	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้ผู้แทนจากสมาคมสินเชื่อกาเกษตรและชนบทภาคพื้นเอเชียแปซิฟิก เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทเพื่อทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายรางวัลรวงข้าวทองคำ	๕๔
รูปที่ ๕๐	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้เลขาธิการสหประชาชาติ เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทเพื่อทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายรางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์ ของโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ตันข้าวซุบทองคำ	๕๕
รูปที่ ๕๑		๕๖
รูปที่ ๕๒	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้ผู้ช่วยการใหญ่สถาบันวิจัยข้าวระหว่างประเทศ เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท รับพระราชทานแนวพระราชดำริเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงาน	๕๖
รูปที่ ๕๓	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ สตีเฟน นอร์ดคลิฟฟ์ พร้อมคณะผู้บริหาร IUSS และผู้ที่เกี่ยวข้อง เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทเพื่อทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายรางวัลนักวิทยาศาสตร์ดินเพื่อมนุษยธรรม (The Humanitarian Soil Scientist)	๕๗

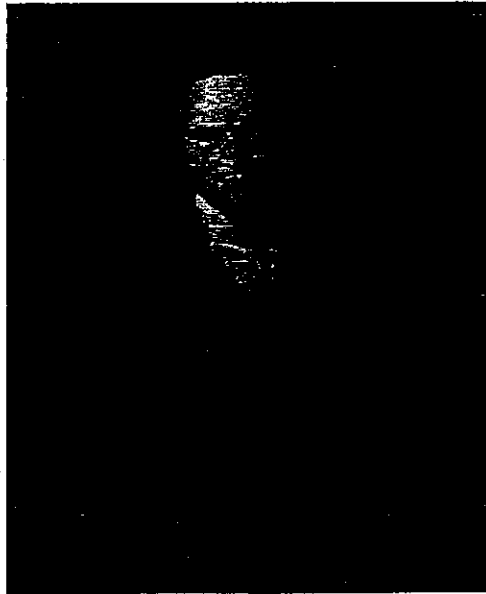
๑. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการปฏิรูปข้าวไทย

๑.๑ ความเป็นมา

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงปฏิรูปแนวทางการพัฒนาการผลิตข้าวของประเทศไทย อันมีสาเหตุจากการเปลี่ยนแปลงในโลกตะวันตกที่มีอิทธิพลต่อเนื่องมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทำให้พระองค์ต้องทรงปรับปรุงปฏิรูปประเทศเพื่อให้ทันและรับกับกระแสของการเปลี่ยนแปลงโดยที่มีเหตุผลและความจำเป็นที่พระองค์ต้องทรงพัฒนาข้าวไทย ดังต่อไปนี้

๑.๑.๑ การเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจของไทย จากเศรษฐกิจพึ่งพาตนเองเป็นเศรษฐกิจการค้า

วันที่ ๑๘ เมษายน พ.ศ. ๒๓๙๘ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการลงนามในสนธิสัญญาระหว่างราชอาณาจักรสยามกับสหราชอาณาจักร สนธิสัญญานับนี้เป็นหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีระหว่างประเทศอังกฤษแลประเทศสยาม (Treaty of Friendship and Commerce between the British Empire and the Kingdom of Siam) บนปกสมุดไทย ใช้ชื่อว่า “หนังสือสัญญาเขยอนโบวริง” หรือที่มักเรียกกันทั่วไปว่าสนธิสัญญาเบาว์ริง (Bowring Treaty) โดยเซอร์จอห์น เบาว์ริง ราชทูตที่ได้รับการแต่งตั้งจากสมเด็จพระราชินีนาถวิกตอเรีย เข้ามาทำสนธิสัญญา ซึ่งมีสาระสำคัญในการเปิดการค้าเสรีกับต่างประเทศในสยาม มีการปรับเปลี่ยนกฎระเบียบการค้าระหว่างประเทศ เป็นการยกเลิกพระคลังสินค้าและระบบภาษีแบบโบราณ สนธิสัญญานี้ได้เพิ่มเติมจากสนธิสัญญาเบอร์นีย์ ซึ่งเป็นสนธิสัญญาฉบับก่อนหน้าที่ได้รับการลงนามระหว่างสยามและสหราชอาณาจักรใน พ.ศ. ๒๓๖๙ ที่เปิดโอกาสให้พ่อค้าอังกฤษและไทยทำการค้าโดยเสรี ยกเว้นข้าวสารและข้าวเปลือกซึ่งยังห้ามส่งออกเพราะถือเป็นยุทธปัจจัย

รูปที่ ๑ Sir John Bowring ภาพโดย John King

ผลของสนธิสัญญาเบาว์ริง พ.ศ. ๒๓๙๘ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อเศรษฐกิจของไทยอย่างใหญ่หลวง จากเดิมที่เป็น “เศรษฐกิจแบบเลี้ยงตัวเอง” ไปเป็น “เศรษฐกิจแบบการค้า” มีการขยายตัวด้านการค้าข้าวกับต่างชาติ ทำให้ข้าวมีราคาสูงและเป็นสินค้าออกที่สำคัญ การผลิตข้าวจึงขยายตัวเป็นอุตสาหกรรมที่ใหญ่ขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการผลิตและการพัฒนาคุณภาพข้าวที่มีผลต่อราคาในตลาด

ต่างประเทศ นับเป็นการริเริ่มในการยกระดับเศรษฐกิจของชาวไร่ชาวนาให้สูงขึ้น จนทำให้ข้าวเป็นสินค้าออกที่สำคัญของประเทศ

๑.๑.๒ ความต้องการข้าวในยุโรป

ตลาดข้าวที่สำคัญของประเทศไทยส่วนใหญ่จะอยู่ใน สิงคโปร์ ฮองกง และจีนตอนใต้ แต่ในช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ ๒๓ เกิดภาวะผลิตอาหารไม่พอเพียงในยุโรป ก่อให้เกิดความคิดเริ่มต้นที่จะนำข้าวซึ่งมีราคาถูกไปใช้ในโครงการผลิตเบียร์ การนำไปผสมกับแป้งข้าวสาลีในการทำผลิตภัณฑ์จากแป้ง ผลิตแป้งสำหรับสำหรับช่วยให้ผ้าแข็งตัวในการซักรีด และเพื่อใช้เป็นอาหารสัตว์พวกหมูและวัว จากความต้องการดังกล่าว ในช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ ๒๔ ประเทศทางยุโรปได้มองหาแหล่งผลิตใหญ่ที่สามารถสนองความต้องการได้ ในระยะแรก ๆ ได้ดำเนินการนำเข้าข้าวจากแคว้นเบงกอลและมัทราสของประเทศอินเดียและรัฐทางใต้ของประเทศสหรัฐอเมริกา แต่ต่อมาทั้งสองแหล่งผลิตข้าวส่งตลาดยุโรปเกิดปัญหา คือ

กบฏในอินเดีย ใน พ.ศ. ๒๔๐๐ เกิดกบฏขึ้นในอินเดีย เรียกว่า กบฏซีปอย สาเหตุจากความไม่พอใจและความหวาดระแวงสงสัยของชาวอินเดียต่อนโยบายของอังกฤษและการบริหารงานของข้าหลวงใหญ่ ซึ่งสะสมมาเป็นเวลายาวนาน การกบฏก่อตัวขึ้นในหมู่ทหารซีปอย ซึ่งเป็นทหารรับจ้างชาวมุสลิมและฮินดูที่อังกฤษนำมาฝึกในแคว้นเบงกอล และลุกลามไปสู่ภาคเหนือของอินเดีย ในที่สุดอังกฤษก็ปราบกบฏนี้ได้ ในระยะเวลา ๕ เดือน

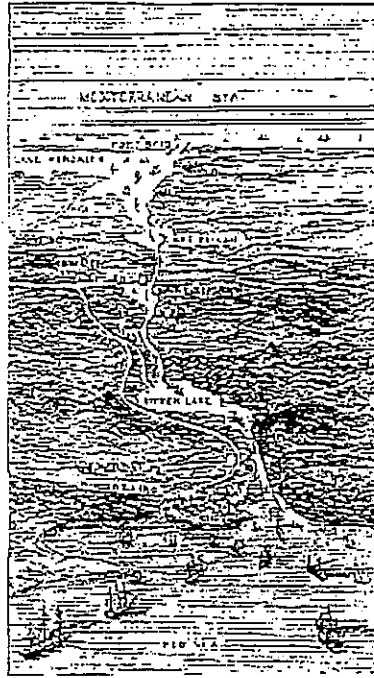
สงครามกลางเมืองในสหรัฐอเมริกา ในระหว่าง พ.ศ. ๒๔๐๔-๒๔๐๘ เกิดสงครามกลางเมืองขึ้นในสหรัฐ (American Civil War) เกิดขึ้นหลังการเลือกตั้ง เอברהฮัม ลิงคอล์นเป็นประธานาธิบดีแห่งสหรัฐอเมริกา รัฐที่มีทาสทางใต้สิบเอ็ดรัฐประกาศแยกตัวออกจากสหรัฐอเมริกา และจัดตั้งเป็นสมาพันธ์รัฐอเมริกา ส่วนอีกยี่สิบห้ารัฐสนับสนุนรัฐบาลกลาง (สหภาพ) สงครามส่วนใหญ่เกิดขึ้นในรัฐทางใต้ที่เป็นแหล่งปลูกข้าวที่สำคัญของสหรัฐอเมริกา หลังจากสงครามดำเนินมา ๔ ปี ฝ่ายสมาพันธ์รัฐยอมจำนนและมีการเลิกทาสทั่วประเทศ

สงครามก่อให้เกิดปัญหาทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจและเชื้อชาติ ส่งผลให้แหล่งผลิตข้าวทั้งของอินเดียและสหรัฐอเมริกาคงต่ำไม่สามารถผลิตได้เพียงพอที่จะส่งไปยังประเทศในยุโรป ดังนั้นประเทศในยุโรปจึงจำเป็นต้องแสวงหาแหล่งผลิตข้าวใหม่ ๆ ซึ่งแหล่งผลิตข้าวทางอุซาคเนย์หรือเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีประเทศไทยรวมอยู่ด้วยก็เป็นเป้าหมายอีกแหล่งหนึ่งที่จะผลิตข้าวส่งยุโรป

เหตุการณ์กบฏซีปอยในอินเดียและสงครามกลางเมืองในสหรัฐอเมริกา จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลทำให้ประเทศไทยส่งข้าวออกมากขึ้น

การขุดคลองสุเอซ ปัจจัยสำคัญหนึ่งที่สนับสนุนการขยายตัวของเศรษฐกิจการค้าคือการเปิดคลองสุเอซ พ.ศ. ๒๔๑๒ ซึ่งเป็นคลองที่มนุษย์สร้างขึ้นในประเทศอียิปต์ ระหว่าง Port Said (Būr Sa'īd) ฝั่งทะเลเมดิเตอร์เรเนียน และเมืองสุเอซ (Suez) บนฝั่งทะเลแดง มีความยาว ๑๘๓ กิโลเมตร คลองสุเอซเชื่อมต่อระหว่างทะเลเมดิเตอร์เรเนียนกับทะเลแดง ผ่านช่องแคบสุเอซ ในอียิปต์ตะวันออกเฉียงเหนือที่มีระยะทาง ๑๖๑.๑ กิโลเมตร เป็นตัวเชื่อมสำคัญในการค้าระดับโลก เนื่องจากเป็นเส้นทางลัดระหว่างยุโรปและเอเชีย โดยไม่ต้องเดินทางอ้อมแหลมกู๊ดโฮป ในทวีปแอฟริกา ทำให้การเดินทางระหว่างทวีปยุโรปกับทวีปเอเชียสั้นลงเป็นอย่างมาก

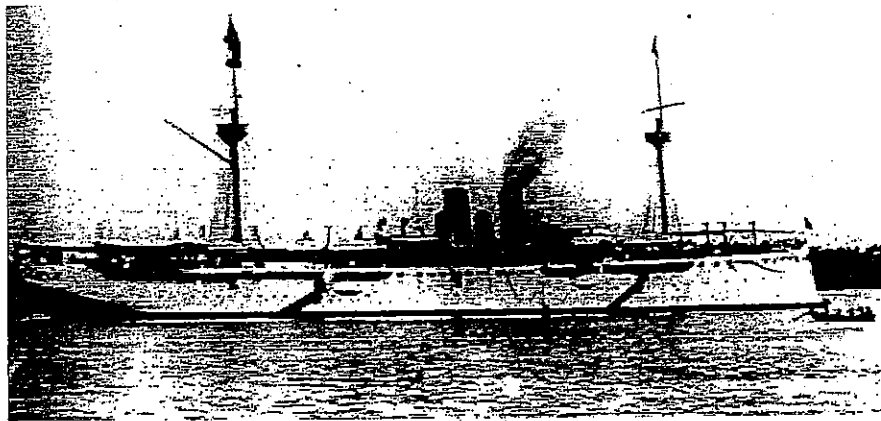
ดังนั้นคลองสุเอซจึงทำให้สามารถขนส่งสินค้าที่มีน้ำหนักมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การขนส่งข้าวจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไปยังยุโรปเป็นไปได้อย่างสะดวกยิ่งขึ้น

รูปที่ ๒ ภาพวาดคลองสุเอซ พ.ศ. ๒๔๒๔

๑.๑.๓ ปัญหาคุณภาพข้าวไทยในตลาดต่างประเทศ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเล็งเห็นการณ์ไกลและเข้าพระราชหฤทัยสถานการณ์ของบ้านเมืองและของประเทศอื่น ๆ เป็นอย่างดี จึงทรงดำเนินนโยบายผูกมิตรกับนานาประเทศ โดยเฉพาะประเทศมหาอำนาจทางภาคพื้นทวีปยุโรป พระองค์ได้เสด็จประพาสประเทศต่าง ๆ ในยุโรปถึง ๒ ครั้ง ครั้งแรก ระหว่างวันที่ ๗ เมษายน ถึง ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๔๐ และครั้งที่ ๒ ระหว่างวันที่ ๒๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๔๔ ถึง ๑๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๐ ในการเสด็จประพาสยุโรปนี้มีเพียงเป็นการกระชับสัมพันธไมตรีกับนานาประเทศเท่านั้น แต่ยังทรงเลือกนำเอาแบบอย่างที่ดีจากต่างประเทศเหล่านั้นใช้เป็นแนวทางปรับปรุงแก้ไข และเปลี่ยนแปลงกิจการต่าง ๆ ของไทยให้ทันสมัย ตามอารยประเทศ

รูปที่ ๓ เรือพระที่นั่งจักรี ที่ทรงใช้เป็นพระราชพาหนะในการเสด็จประพาสต่างประเทศหลายครั้ง

การเสด็จประพาสประเทศต่าง ๆ ในยุโรป ทำให้ทรงตระหนักทราบว่าชาวไทยมีราคาต่ำกว่าข้าวจากประเทศอื่น เนื่องจากปัญหาคุณภาพของเมล็ดข้าว ที่มีความหลากหลายปะปนกันหลายพันธุ์ และปัญหาจากผู้ค้าข้าวบางแห่งซื้อข้าวจากประเทศไทยไปปะปนกับข้าวคุณภาพต่ำจากประเทศอื่น นอกจากนี้ผู้ส่งออกได้นำข้าวไปคัดแยกข้าวที่มีเมล็ดงามตามความต้องการของตลาดซึ่งขายได้ราคาดีกว่าในนามของข้าวอินเดีย และข้าวที่เหลือจากการคัดแยกซึ่งเป็นข้าวที่มีขนาดไม่เท่ากันเป็นข้าวคุณภาพต่ำจากประเทศสยาม ซึ่งปัญหาด้านคุณภาพข้าวดังกล่าวเป็นมูลเหตุสำคัญที่ทำให้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริ ที่จะพัฒนาคุณภาพข้าวของประเทศไทยให้ดีขึ้น เพื่อนำรายได้จากการค้าขายข้าวเข้าสู่ประเทศ นำความมั่งคั่งสมบูรณ์มาสู่ราษฎรชาวไทยต่อไป

จากประเด็นที่เป็นมูลเหตุข้างต้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีพระราชปณิธานที่จะพัฒนาข้าวไทยตั้งแต่การผลิตจนถึงการค้า โดยทรงปฏิรูปแนวทางการพัฒนาการผลิตข้าวไทยที่จะเอื้อประโยชน์ต่อเกษตรกรชาวนา และผู้ที่เกี่ยวข้องในวงการการค้าข้าวอันเป็นสินค้าออกที่สำคัญของประเทศ

๑.๒ การเปลี่ยนแปลงระบบการบริหารราชการ

การปฏิรูปการปกครองของประเทศไทยในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เฉพาะในด้านการเกษตร นับเป็นก้าวแรกของชีวิตและโลกใหม่ของข้าวและชาวนาไทย ประกอบด้วย

๑.๒.๑ ยกเลิกระบบศักดินา

ระบบศักดินาหมายถึงระบบสังคมที่มีการแบ่งชนชั้น ซึ่งกำหนดสิทธิหน้าที่และฐานะของแต่ละบุคคลในสังคม จุดประสงค์ก็เพื่อควบคุมกำลังคนและแบ่งฐานะของบุคคลเป็นสำคัญ เนื่องจากเป็นระบบที่เป็นกลไกควบคุมการจ่ายแรงงานหรือกำลังไพร่พล การถือศักดินาตามสิทธิ์การถือครองที่ดิน เป็นระบบศูนย์รวมอำนาจการปกครองไว้ส่วนกลาง นับเป็นอุปสรรคต่อการที่จะพัฒนาอาชีพและสังคม ทำให้รัฐสามารถเข้าไปบริหารจัดการ แรงงาน ที่ดิน สามารถเข้าไปสู่ศูนย์กลางของอำนาจส่วนกลาง ทำให้แรงงานมีความผูกพันกับการทำงาน สามารถทุ่มเททำงานหนักเพื่อผลตอบแทนที่เต็มเม็ดเต็มหน่วย และการจัดการที่ดินเพื่อขยายพื้นที่และเพิ่มผลผลิตข้าวทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๑.๒.๒ จัดตั้งกระทรวงเกษตรราธิการ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิรูปการปกครองจากระบบจตุสดมภ์ (เวียงวัง คลัง นา) มาเป็นระบบกระทรวงตามแบบสากล ซึ่งเริ่มแรกมีทั้งหมด ๑๒ กระทรวง ใน พ.ศ. ๒๔๓๕ ได้มีการปรับกระทรวงที่มีความซ้ำซ้อนในหน้าที่ เหลือเพียง ๑๐ กระทรวง ซึ่งกรมนาได้เปลี่ยนเป็นกระทรวงเกษตรพินช-การ ในวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๓๕ หน้าที่ของกระทรวงเกษตรพินชการ นี้ ได้เพิ่มบทบาทด้านการบำรุงส่งเสริมการกสิกรรมขึ้นเป็นครั้งแรก นอกเหนือจากหน้าที่เดิมของกรมนา ที่แต่เดิมทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับ ข้อขัดแย้งเรื่องนา เครื่องมือการเกษตร รวมถึงสัตว์และโฉนดที่ดิน และต่อมามีหน้าที่เรื่องการปรับปรุงบำรุงดิน นาไร่ และการรวบรวมรายงานเรื่องข้าวจากยังฉางของราชสำนัก ภาษีอากร และการจัดหาเสบียงอาหารเป็นหลัก โดยที่กระทรวงเกษตรพินชการมีการขยายงานกว้างออกไป เช่น การตั้งเจ้าพนักงานการทำแร่ในหัวเมืองต่าง ๆ การขุดคูคลอง การจัดการมลิทธิที่ดิน ซึ่งมีการจัดทำร่วมกับกรมแผนที่ ขยายการทำแผนที่รังวัดรายละเอียดขึ้นเป็นครั้งแรก เพื่อการจัดทำโฉนดที่ถูกต้องไว้เป็นหลักฐาน นอกจากนี้ยังดำเนินการเกี่ยวกับการชั่ง ตวง วัด รวมไปถึงการเก็บค่านา การจัดการสัตว์พาหนะ การจัดส่งสิ่งของออกไปตั้งแสดงในพิพิธภัณฑ์ที่สหรัฐอเมริกา และการจัดการน้ำอุดหนุนสำหรับการทำนาและการเพาะปลูก ตลอดจนการจัดตั้งกองกสิกรรมขึ้น เพื่อทำหน้าที่ตรวจการต่าง ๆ แล้วนำเสนอรายงานต่อกระทรวง ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๓๙ กระทรวงเกษตร พินชการ เปลี่ยนสถานภาพไปเป็นกรมเกษตรากร ในสังกัดกระทรวงพระคลัง จากนั้นใน พ.ศ. ๒๔๔๑ ได้มีประกาศตั้งกรมเกษตรากร ขึ้นเป็นกระทรวงเกษตรราธิการ ประกอบด้วย กรมทะเบียน

ที่ดินและกรมคลอง ในการดูแลการเพาะปลูก ชลประทาน และปศุสัตว์ เพื่อทำหน้าที่ยกระดับเศรษฐกิจของ ชาวไร่ ชาวนา

ผลจากการปฏิรูปราชการจนกระทั่งมีการตั้งกระทรวงเกษตรธิการขึ้นมา ทำให้รูปแบบการบริหารราชการเป็นไปตามหลักสากล สามารถขับเคลื่อนการทำงานในด้านต่าง ๆ ในการขจัดปัญหาและข้อขัดแย้ง ส่งเสริมวิทยาการสมัยใหม่ให้กับเกษตรกรชาวนา ซึ่งเอื้อประโยชน์ในการพัฒนาอาชีพและสังคม

๑.๓ การสร้างขวัญและกำลังใจแก่เกษตรกร

พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ

พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ เป็นพระราชพิธีเก่าแก่ที่มีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย เพื่อประกาศว่าได้ถึงฤดูแห่งการเพาะปลูก และทำนา ได้เวลาเริ่มหว่านเมล็ดข้าวแล้ว เป็นการส่งเสริมบำรุงขวัญและกำลังใจ เพื่อให้เกษตรกรเกิดความมั่นใจในการเพาะปลูก มีการทำนายความสมบูรณ์ของพืชพันธุ์ธัญญาหารในประเทศ แต่เดิมเป็นพิธีพราหมณ์ ไม่มีพิธีสงฆ์ ครั้นถึงแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดพิธีสงฆ์เพิ่มขึ้นในการจรดพระนังคัล โดยยกเป็นพิธีหนึ่งต่างหาก เรียกว่า “พืชมงคล” โดยทรงมุ่งหมายให้ทำเป็นพิธีทำขวัญพืชพันธุ์ธัญญาหารก่อนที่จะนำไปไถหว่าน และเพื่อจะได้ทรงอธิษฐานเพื่อความสมบูรณ์ของพืชพันธุ์ธัญญาหารแห่งราชอาณาจักร โดยจัดรวมกับพระราชพิธีจรดพระนังคัล (แรกนาขวัญ) และเรียกชื่อรวมว่า “พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ”

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเน้นความสำคัญของพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ โดยได้พระราชทานพระบรมราชาธิบายไว้ในพระราชนิพนธ์เรื่อง พระราชพิธีสิบสองเดือนว่า “การแรกนาคือต้องเป็นธูระของผู้ซึ่งเป็นใหญ่ในแผ่นดิน เป็นธรรมนิยมมีมาแต่โบราณ เช่น ในเมืองจีนสี่พันปีล่วงมาแล้ว พระเจ้าแผ่นดินก็ทรงลงไถนาเองเป็นคราวแรก พระมหาลีเลี้ยงด้วใหม่ ส่วนจดหมายเรื่องราวอันใดในประเทศสยามที่มีปรากฏอยู่ในการแรกนาคี ก็มีอยู่เสมอเป็นนิจไม่มีเวลาว่างเว้นด้วยการซึ่งเป็นใหญ่ในแผ่นดินลงมือทำเองเช่นนี้ ก็เพื่อจะให้เป็นตัวอย่างแก่ราษฎร ชักนำให้มีใจหมั่นในการที่จะทำนา เพราะเป็นสิ่งสำคัญที่จะได้อาศัยเลี้ยงชีวิตทั่วหน้า เป็นต้นเหตุของความตั้งมั่นและความเจริญไพบูลย์แห่งพระนครทั้งปวง แต่การซึ่งมีพิธีเจือปนต่าง ๆ ไม่เป็นแต่ลงมือไถนาเป็นตัวอย่างเหมือนอย่างชาวนาทั้งปวงลงมือไถนาของตนตามปกติ ก็ด้วยความหวาดหวั่นต่ออันตราย คือ น้ำฝนน้ำท่ามากไปน้อยไป ด้วงเพลี้ยและสัตว์ต่าง ๆ จะบังเกิดเป็นอันตรายไม่ให้ได้ประโยชน์เต็มภาคภูมิ และมีความปรารถนาที่จะให้ได้ประโยชน์เต็มภาคภูมิเป็นกำลัง จึงต้องหาทางที่จะแก้ไขและหาทางที่จะอุดหนุนและที่จะเลี้ยงทายให้รู้ลวงหน้า จะได้เป็นที่มั่นอกมั่นใจโดยอาศัยคำอธิษฐานเอาความสัตย์เป็นที่ตั้งบ้าง ทำการซึ่งไม่มีโทษนับว่าเป็นการสวัสดิมงคลตามมาซึ่งในพระพุทธานุญาต บุกาเช่นสรวงตามที่มาทางไสยศาสตร์บ้าง ให้เป็นการช่วยแรงและเป็นที่ยึดตามความปรารถนาของมนุษย์ซึ่งคิดไม่มีที่สิ้นสุด”

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าความมุ่งหมายของพิธีแรกนาอยู่ที่จะทำให้เป็นตัวอย่างแก่ราษฎรเพื่อชักนำให้มีความมั่นใจในการทำนา สถานที่ประกอบพระราชพิธีแรกนาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เท่าที่ปรากฏในราชกิจจานุเบกษา มีดังนี้

พ.ศ. ๒๔๑๘-๒๔๓๕	ทำที่ทุ่งสัมปอ
พ.ศ. ๒๔๓๖-๒๔๓๘	ทำที่ศาลายิ่งเป้าสระปทุมวัน
พ.ศ. ๒๔๔๐-๒๔๔๒	ทำที่ทุ่งศาลาแดง
พ.ศ. ๒๔๔๓-๒๔๕๒	ทำที่ทุ่งสัมปอ

จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๔๕๓ ให้ใช้พื้นที่ทำนาหลวงทุ่งพญาไทประกอบการพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ และใช้มาจนถึง พ.ศ. ๒๔๗๕

รูปที่ ๔ พระราชพิธีพิธีขมกจรตพระนั่งคัลแรกนาขวัญ

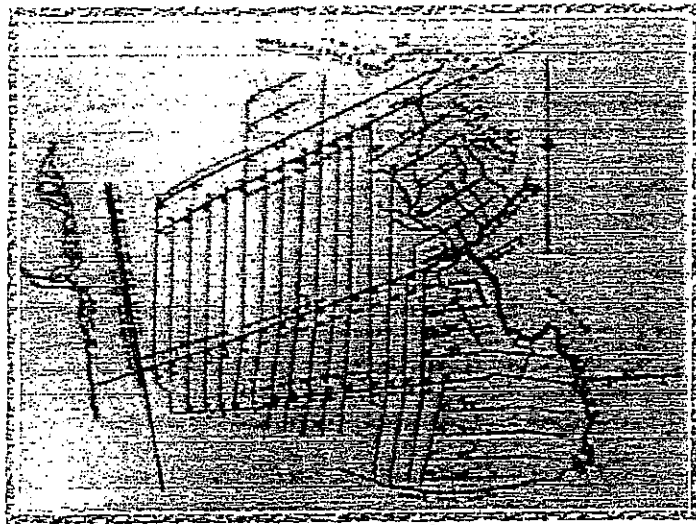
๑.๔ การเพิ่มผลผลิตข้าว

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริที่จะขยายพื้นที่การปลูกข้าวจากพื้นที่ที่รกร้างว่างเปล่าให้กลายเป็นพื้นที่ปลูกข้าวขนาดใหญ่ เป็นการเพิ่มและกระจายแรงงานสู่ระบบการผลิตข้าว รวมทั้งการนำเอาเทคโนโลยีการเกษตรสมัยใหม่เข้ามาช่วยการเพิ่มผลผลิตข้าว

๑.๔.๑ การขยายพื้นที่เพาะปลูกข้าว

พ.ศ. ๒๔๓๑ การขุดคลองรังสิตประยูรศักดิ์ เพื่อใช้เป็นแหล่งน้ำสำหรับการเพาะปลูกและคมนาคม นับเป็นการเพิ่มพื้นที่การปลูกข้าวจากพื้นที่ที่รกร้างว่างเปล่าให้กลายเป็นพื้นที่ปลูกข้าวขนาดใหญ่ที่บริเวณทุ่งหลวง วารากฐานระบบการชลประทานสมัยใหม่ในโครงการรังสิต ซึ่งถือว่าเป็นโครงการเพื่อการชลประทานอย่างเป็นระบบแห่งแรกของประเทศไทย เป็นระบบชลประทานสมัยใหม่ ที่ตั้งใจจะเปลี่ยนพื้นที่ที่รกร้างว่างเปล่าให้กลายเป็นพื้นที่ปลูกข้าวขนาดใหญ่ด้วยการขุดคลองหลายสิบสายเชื่อมต่อเป็นโครงข่ายแบบตาราง ซึ่งต่างกับการขุดคลองสมัยก่อนหน้านี้ เช่น คลองแสนแสบ คลองมหาสวัสดิ์ ฯลฯ ที่เป็นคลองเพื่อการคมนาคม ส่วนการทำนา ทำสวน เป็นผลพลอยได้ที่เกิดจากการขุดตัดคลอง (พิพัฒน์, ๒๕๕๔)

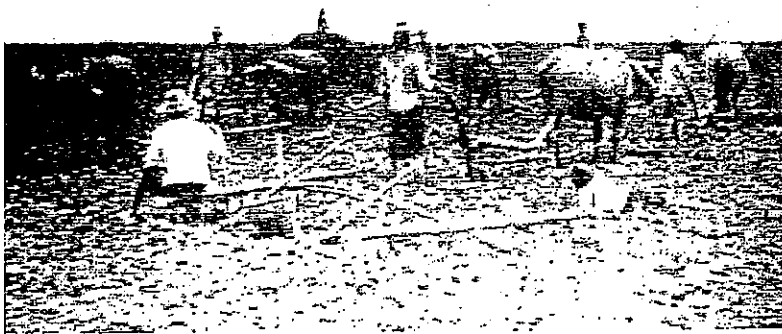
โครงการชลประทานนี้เป็นผลจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่พระราชทานแด่พระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์ ในเรื่องของการสร้างระบบชลประทาน เพื่อใช้ในการปลูกข้าว ดังนั้นพระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์ จึงทรงสำรวจหาพื้นที่จนได้พบ “ทุ่งหลวง” ซึ่งเป็นพื้นที่ราบขนาดใหญ่ระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยากับแม่น้ำนครนายก อาณาเขตทุ่งหลวงกินพื้นที่กว้างใหญ่ถ้ายึดพื้นที่ตามการแบ่งเขตในปัจจุบัน พบว่าครอบคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ในเขตจังหวัดปทุมธานีและนครนายก โดยพื้นที่ทางเหนือติดกับเมืองกรุงเก่า (อยุธยา) และนครนายก ทิศใต้ติดคลองแสนแสบและคลองบางขนาก ทิศตะวันออกติดแม่น้ำเมืองนครนายก (แม่น้ำนครนายกหรือแม่น้ำบางปะกง) และทิศตะวันตกติดคลองเปรมประชากร ซึ่งเป็นบริเวณที่ลุ่มมีหนองบึงมากและการระบายน้ำไม่ค่อยดี (สุนทรีย์, ๒๕๒๑)

รูปที่ ๕ แผนผังแสดงแนวคูคลองของโครงการรังสิต

มีพื้นที่สัมปทานประมาณ ๘๐๐,๐๐๐-๑,๕๐๐,๐๐๐ ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ ๕ จังหวัด ตั้งแต่ จังหวัดปทุมธานี บริเวณอำเภอธัญบุรี อำเภอกลองหลวง อำเภอหนองเสือ และอำเภอลำลูกกา, จังหวัด นครนายก ในเขตอำเภอองครักษ์, กรุงเทพมหานคร บริเวณเขตหนองจอกและเขตบางเขน, จังหวัด พระนครศรีอยุธยา ที่อำเภอวังน้อย และจังหวัดสระบุรี ที่อำเภอหนองแค

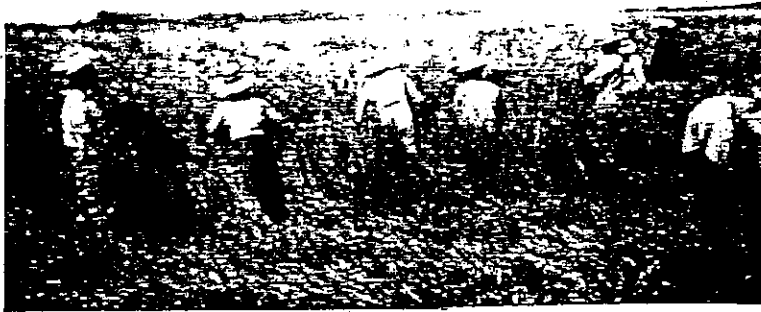
ผลจากโครงการชลประทานก่อให้เกิดผลดีตามมา คือบริเวณทุ่งรังสิตกลายเป็นแหล่งปลูกข้าว ขนาดใหญ่แห่งหนึ่งของประเทศ มีผลผลิตเฉลี่ยต่อปีสูงถึง ๑๐๐,๐๐๐ เกวียน (๑ เกวียน มีประมาณ ๑ ตัน) ใน พ.ศ. ๒๔๔๔ มีผลผลิตข้าวเพิ่มขึ้นจากเดิมร้อยละ ๑๐ ของปริมาณผลผลิตข้าวภาคกลาง

รูปที่ ๖ การเตรียมพื้นที่ปลูกข้าว ในทุ่งหลวง รังสิต

มีการอพยพของประชากรเข้ามายังทุ่งรังสิตจากการขยายพื้นที่การปลูกข้าวและการคมนาคม โดยผู้ที่อพยพเข้ามามีทั้ง ลาว จีน ไทย เขมร ลาย และญวน เพราะหวังจะแสวงหาผลประโยชน์จากที่นา บุกเบิกใหม่ (สุนทรีย์, ๒๕๒๑) โดยเฉพาะทางใต้ของโครงการแล้วกระจายไปทางเหนือตามคลองที่ขุดเพิ่ม เพราะมีความเชื่อมั่นในระบบชลประทานแบบใหม่นี้ว่า จะสามารถช่วยเพิ่มผลผลิตและแก้ปัญหาเรื่องน้ำได้ ทำ

ให้มีคนสนใจลงทุนทำนากันมากขึ้น นอกจากนั้นยังมีการส่งเสริมการปลูกข้าวของภาครัฐและเอกชน ใน พ.ศ. ๒๔๔๕ ได้มีการนำเครื่องจักรไถนามาทดลองใช้ในพื้นที่เป็นครั้งแรกที่บริเวณคลองหนึ่ง

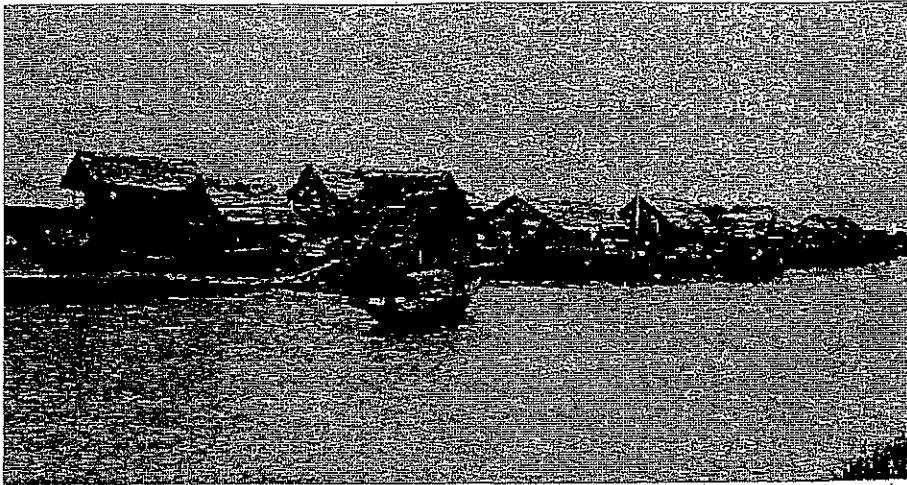
ภาพที่ ๗ ชาวนาเก็บเกี่ยวผลผลิตข้าวในทุ่งหลวง รังสิต

จากการขยายตัวของพื้นที่การทำนาและการอพยพของประชากรเข้ามายังทุ่งหลวง ใน พ.ศ. ๒๔๔๔ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้จัดตั้งเมือง “ธัญญบุรี” (ปัจจุบันคือ อำเภอธัญบุรี) เป็นชื่อที่มีความหมายว่า เมืองแห่งข้าว เพื่อจัดระเบียบและแก้ปัญหาในพื้นที่ ซึ่งประกอบด้วย อำเภอเมืองปทุมธานี อำเภอคลองหลวง อำเภอหนองเสือ และอำเภอลำลูกกา โดยถือว่าเป็นเมือง คู่กับเมือง “มีนบุรี” ที่แปลว่า เมืองแห่งปลา ซึ่งตั้งอยู่ในเขตคลองแสนแสบทางตอนล่าง

การขุดคลองตามโครงการรังสิตนับเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของการพัฒนางานด้านชลประทานของประเทศไทย ทำให้พื้นที่รกร้างบริเวณทุ่งหลวงเปลี่ยนเป็นแหล่งปลูกข้าวขนาดใหญ่ โดยเป็นทั้งแหล่งผันน้ำสำหรับเพาะปลูก เส้นทางคมนาคม ใช้อุปโภคและบริโภค

รูปที่ ๘ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมเมืองธัญญบุรี

รูปที่ ๙ สภาพคลองรังสิต สมัยรัชกาลที่ ๕

๑.๔.๒ การเลิกทาส

เป็นการยกเลิกระบบที่คนชั้นสูงตั้งขึ้น เพื่อกดขี่ราษฎรให้ทำงานรับใช้หรือส่งทรัพย์สินให้โดยไม่มีกำหนดว่าจะสิ้นสุดลงเมื่อใด ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น ไทยมีทาสเป็นจำนวนกว่าหนึ่งในสามของพลเมืองของประเทศ

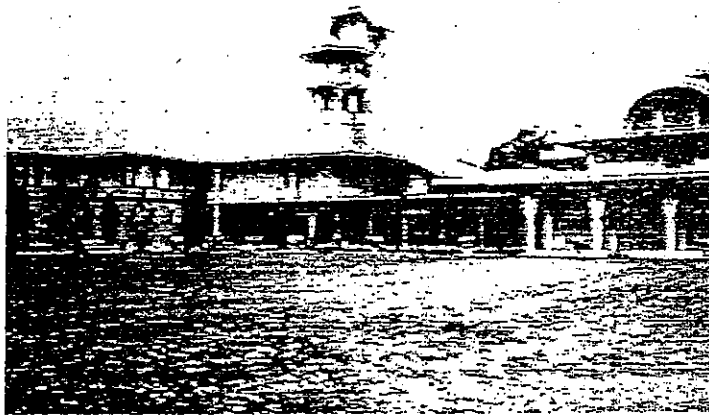
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงประกาศ “พระราชบัญญัติพิทักษ์เกษียณลูกทาสลูกไทย” เมื่อวันที่ ๒๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๑๗ โดยให้ลดค่าตัวทาสลงตั้งแต่อายุ ๘ ขวบ จนกระทั่งหมดค่าตัวเมื่ออายุได้ ๒๐ ปี เมื่ออายุได้ ๒๑ ปี ผู้นั้นก็จะเป็นอิสระ มีผลกับทาสที่เกิดตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๑๑ เป็นต้นมา และห้ามมิให้มีการซื้อขายบุคคลที่มีอายุมากกว่า ๒๑ ปีเป็นทาสอีก

เมื่อถึง พ.ศ. ๒๔๔๘ ก็ทรงออก “พระราชบัญญัติเลิกทาส ร.ศ. ๑๒๔” ให้ลูกทาสทุกคนเป็นไทเมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๔๘ ส่วนทาสประเภทอื่นที่มีใช้ทาสในเรือนเบี้ย ทรงให้ลดค่าตัวเดือนละ ๔ บาทนับตั้งแต่เดือนเมษายน พ.ศ. ๒๔๔๘ เป็นต้นไป นอกจากนี้ยังมีบทบัญญัติป้องกันมิให้คนที่เป็ไทแล้วกลับไปเป็นทาสอีก และเมื่อทาสจะเปลี่ยนเจ้าเงินใหม่ ห้ามมิให้ขึ้นค่าตัว

การเลิกทาสและระบบไพร่ เป็นการปลดปล่อยแรงงานให้เป็นอิสระ เกิดแรงงานเสรี พร้อมทั้งจะเป็นผู้ผลิตข้าวป้อนตลาดโลก (พรรณี, ๒๕๔๕) เนื่องจากราษฎรได้รับการส่งเสริมฐานะทางเศรษฐกิจ มีเวลาทำมาหากินได้เต็มที่ และไม่มีผู้ใดรังเกียจเหมือนแต่ก่อน

๑.๔.๓ การสร้างแบบอย่างการเกษตรสมัยใหม่

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้สร้างพระตำหนักขึ้นที่วังพญาไท เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๒ พระราชทานนามว่า “พระตำหนักพญาไท” หรือ “วังพญาไท” เพื่อใช้เป็นที่ประทับทอดพระเนตรการทำนา การปลูกผักและการเลี้ยงสัตว์ เป็นแปลงนา แปลงผัก และเลี้ยงไก่ ตามแบบอย่างที่ได้ทอดพระเนตรมาจากต่างประเทศ เมื่อถึงฤดูทำนา สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ จะทรงนำเจ้านายและพระบรมวงศานุวงศ์ลงดำเนินาเป็นการประเดิมฤดูกาลด้วยพระองค์เอง และโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สร้างโรงเรียนหลังแรกขึ้นคือ “โรจนานา” และพระราชทานนามว่า “โรจนาล่วงคลองพญาไท” เพื่อการพระราชพิธีแรกนาขวัญหลายครั้ง ณ วังพญาไท

รูปที่ ๑๐ พระราชวังพญาไท เมื่อครั้งยังเป็นที่พักของสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ

รูปที่ ๑๑ สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ทรงดำนาที่ทุ่งพญาไท

เมื่อทรงเห็นว่าดีก็ได้พระราชทานให้กระทรวงเกษตรธิการ นำไปทดลองและแนะนำส่งเสริมให้เกษตรกรชาวนาได้นำไปใช้ปฏิบัติต่อไป

๑.๕ การพัฒนาคุณภาพข้าวไทย

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีความมุ่งมั่นที่จะส่งเสริมปรับปรุงคุณภาพของข้าวไทยให้เป็นเอกลักษณ์ของข้าวคุณภาพในตลาดต่างประเทศ โดยการแสวงหาพันธุ์ข้าวที่มีคุณภาพดี ผลผลิตสูง เพื่อสามารถขายได้ราคาสูงในท้องตลาด

๑.๕.๑ การทดลองปลูกข้าวพันธุ์ดี

พ.ศ. ๒๔๕๐ ทรงนำข้าวพันธุ์แคโรไลนาจากประเทศสหรัฐอเมริกามาทดลองปลูก เนื่องจากว่าเป็นข้าวที่ตลาดข้าวในยุโรปและอเมริกานิยมกันว่าเป็นข้าวที่ขายได้ราคาสูงเพราะมีคุณภาพการหุงต้มดี เมล็ดยาว รสชาติดี มีกลิ่นหอม ข้าวสุกไม่เป็นก้อน โดยโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานข้าวแคโรไลนาแก่กระทรวงเกษตรธิการนำไปแจกจ่ายให้ราษฎรใช้ทำพันธุ์ ข้าวที่แจกจ่ายให้ราษฎรมีจำนวน ๖๕ กระสอบ ไปทดลองปลูกในมณฑลต่าง ๆ ดังนี้ คือ นาหลวงทุ่งพญาไท โรงเรียนเกษตรธิการ กรุงเทพมหานคร มณฑลราชบุรี มณฑลกรุงเทพฯ มณฑลปราจีนบุรี มณฑลนครราชสีมา มณฑลนครไชยศรี และมณฑลจันทบุรี ปรากฏผลว่าข้าวพันธุ์แคโรไลนา ไม่เหมาะที่จะปลูกในประเทศไทย อย่างไรก็ตามก็นับเป็นก้าวแรกของการปรับปรุงพันธุ์ข้าวที่มีการนำเอาข้าวคุณภาพดีจากต่างประเทศมาทดลองปลูก

สำหรับข้าวแคโรไลนา นี้เป็นข้าวขาวเมล็ดยาวของสหรัฐอเมริกา เชื่อว่าเป็น ข้าวปาฐนา "Patna rice" ที่นิยมปลูกแควรัฐพิหาร (Bihar State) ของอินเดีย เป็นข้าวเมล็ดยาวมากกว่า ๖ มม. ปลูกเป็นอาหารหลักของประชาชนในพื้นที่เป็นพันปีมาแล้ว เป็นข้าวชนิดแรกที่นำมาปลูกในมลรัฐแคโรไลนา สหรัฐอเมริกา และส่งขายไปยัง สหราชอาณาจักร และยุโรป ก่อนสงครามกลางเมืองในสหรัฐอเมริกาจะเกิดขึ้น

๑.๕.๒ การจัดประกวดพันธุ์ข้าว

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้เจ้าพระยาเทเวศรวงศวิวัฒน์ เสนาบดีกระทรวงเกษตรธิการ จัดงานประกวดพันธุ์ข้าว ครั้งแรก พ.ศ. ๒๔๕๐ ที่เมืองธัญบุรี โดยหลักเกณฑ์ในการตัดสินจะพิจารณาลักษณะต่าง ๆ ประกอบกัน ได้แก่ ๑. เมล็ดยาว ๒. ขนาดใหญ่ ๓. เนื้อขาวใส ๔. เนื้อข้าวขาว ๕. เปลือกบาง ๖. ปลอกบาง ๗. เนื้อข้าวมีมัน ๘. เมล็ดเสมอกัน ๙. น้ำหนักดี ๑๐. เมล็ดงามพร้อม โดยมีคณะกรรมการที่พิจารณาประกอบด้วย ข้าราชการ พ่อค้า และชาวนา รวม ๑๕ คน หลังจากนั้นได้มีการจัดประกวดพันธุ์ข้าวขึ้นอีกเป็นครั้งที่สอง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๒ ที่วัดสุทัศน์เทพวราราม

ต่อมาในสมัยเจ้าพระยาวางศานุประพัทธ์เป็นเสนาบดีกระทรวงเกษตรธิการ ได้จัดการประกวดพันธุ์ข้าวในงาน "การแสดงกลีกรรรมแลพณิชยการ ครั้งที่ ๑" ใน พ.ศ. ๒๔๕๓ ที่บริเวณสระปทุมวัน หรือตำบลปทุมวัน ซึ่งเป็นทุ่งนานอกเมือง เพื่อเป็นการเร่งเร้าให้ราษฎรมีความกระตือรือร้นในการประกอบอาชีพโดยเฉพาะด้านการเกษตร งานครั้งนั้นจัดอย่างมโหฬาร มีทั้งนิทรรศการ งานออกฐานของบริษัท ห้างร้าน การประกวดพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์และผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร แพลงนาสาธิต รวมทั้งการทดลองเครื่องจักรกลการเกษตรแผนใหม่ เช่น รถไถนาพลังไอน้ำ มีผู้เข้าชมงานอย่างล้นหลาม

ผลจากการประกวดพันธุ์ข้าว ทำให้เกิดการตื่นตัวที่จะปลูกข้าวคุณภาพ ซึ่งเป็นสินค้าออกที่สำคัญ เป็นผลให้ข้าวของไทยราคาสูงกว่าข้าวจากประเทศอื่นในตลาดโลก จากหลักฐานคำกราบบังคมทูลของเสนาบดีกระทรวงเกษตรธิการ ในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิดงาน "การแสดงกลีกรรรมแลพณิชยการ ครั้งที่ ๒" พ.ศ. ๒๔๕๔ ตอนหนึ่งว่า "การแสดงกลีกรรรมแลพณิชยการ ใน รศ. ๑๒๙ ที่แล้วมานั้นมีผลอย่างไรก็อาจจะเห็นปรากฏได้ในการแสดงศกนี้บ้างแล้ว ด้วยสรรพัญญาหารต่าง ๆ ที่รัฐบาลคิดจะบำรุงให้เจริญดียิ่งขึ้นนั้นมีข้าว เป็นต้น พันธุ์ข้าวต่าง ๆ ที่มีผู้ส่งในคราวนี้ถึงแม้ว่าจะมีจำนวนน้อยกว่าในการแสดงคราวที่แล้วมาก็จริง แต่พันธุ์ข้าวต่าง ๆ ที่ส่งมาคราวนี้ล้วนเป็นพันธุ์ที่ดีกว่าส่งมาแสดงใน ศก ๑๒๙ นั้น ทั้งสิ้น ซึ่งกระทำให้เห็นได้ว่าชาวนาของเราได้พากันเริ่มเข้าใจในการเลือกพันธุ์ข้าวและเข้าใจในวิธีการเพาะปลูกข้าวดีขึ้นด้วย พันธุ์ข้าวที่ส่งมาแสดงในครั้งนี้นี้ล้วนเป็นข้าวอย่างดีใกล้กับความต้องการของตลาดข้าวในนานาประเทศทั้งสิ้น"

รูปที่ ๑๒ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิดงานการแสดงกลีกรรรม และพาณิชย์การ ครั้งแรก ที่สระปทุมวัน ใน พ.ศ. ๒๔๕๓

รูปที่ ๑๓ พันธุ์ข้าวที่ส่งประกวดในงานการแสดงกลีกรรรมแลพาณิชย์การ ครั้งแรก พ.ศ. ๒๔๕๓

จากการพัฒนาคุณภาพข้าวได้ส่งผลให้ข้าวไทยมีคุณภาพดีเด่นเป็นที่ยอมรับทั่วโลก โดย พ.ศ. ๒๔๗๖ ข้าวจากประเทศไทยได้รางวัลชนะเลิศคือ พันธุ์ข้าว “ปิ่นแก้ว” และรางวัลอื่น ๆ อีก ๑๐ รางวัล ในการประกวดข้าวโลก ที่เมืองริเจนา ประเทศแคนาดา ทำให้ทั่วโลกรู้จักเอกลักษณ์ข้าวไทยที่มีเมล็ดยาว เปลือกเมล็ดบาง เนื้อแน่น เลื่อมมัน ไม่เป็นท้องไข เมล็ดไม่บิด คุณภาพการสีดี

๑.๖ การสนับสนุนการค้าข้าว

ด้วยการที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปต่างประเทศหลายครั้ง ได้ทรงนำความคิดการจัดการคมนาคมทางบกแบบตะวันตกที่ได้ทรงพบเห็น มาปรับปรุงการคมนาคมในประเทศสยาม ทั้งนี้เพราะพระองค์ทรงตระหนักดีว่า การคมนาคมจะเอื้อประโยชน์ต่อประเทศ ทั้งในด้านปกครองและเศรษฐกิจ โดยทรงริเริ่มระบบขนส่งทางรถไฟและการสื่อสารทางไปรษณีย์โทรเลข เพื่อใช้ในการเดินทางและขนส่งลำเลียงผลผลิตทางการเกษตรโดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าว ที่มีแนวโน้มในการขยายการผลิตเพื่อส่งตลาดโลก ตลอดจนการติดต่อสื่อสารการเคลื่อนไหวของสินค้าเกษตรทั้งภายในและต่างประเทศ

๑.๖.๑ การก่อตั้งกรมรถไฟ

ในเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๔๓๓ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ก่อตั้งกรมรถไฟขึ้นเป็นครั้งแรกในสังกัดกระทรวงโยธาธิการ กระทั่งในวันที่ ๒๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๓๔ พระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิดการเดินรถไฟสายกรุงเทพมหานคร-นครราชสีมา เส้นทางรถไฟสายแรกของสยามประเทศ ซึ่งการตัดทางรถไฟเข้าไปสู่ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ช่วยให้การขนส่งข้าวจากสองภูมิภาคนี้เข้าสู่กรุงเทพฯ สะดวกสบายขึ้น และทำให้พื้นที่การเพาะปลูกข้าวเพื่อส่งออกขยายตัวไปพร้อม ๆ กับพื้นที่ในภาคกลาง

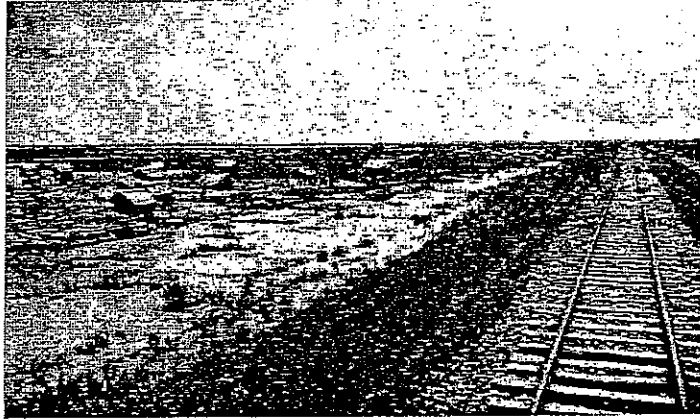
ภาพที่ ๑๔ พระราชพิธีเปิดการเดินรถไฟสาย กรุงเทพฯ-อยุธยา พ.ศ. ๒๔๔๐

เมื่อทางรถไฟสายนครราชสีมา สร้างเสร็จสมบูรณ์ ใน พ.ศ. ๒๔๔๓ การขนส่งข้าวจากพื้นที่ใกล้เคียง นครราชสีมามายังกรุงเทพมหานคร มีเพียงเล็กน้อย แต่ใน พ.ศ. ๒๔๔๘ ข้าวปริมาณ ๒๐๐,๐๐๐ หาบ (ประมาณ ๑๒,๑๐๐ ตัน) ถูกขนส่งเข้ากรุงเทพมหานคร และเมื่อทางรถไฟถูกตัดขยายมากขึ้นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในช่วงระยะ พ.ศ. ๒๔๖๓-๒๔๗๓ การขนส่งข้าวจากดินแดนนี้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ในทุก ๆ ปีเมืองที่อยู่ปลายทางรถไฟกลายเป็นศูนย์กลางของการขนส่งข้าวเปลือกและข้าวสาร เพราะเมืองแห่งนั้นจะเป็นที่รวบรวมข้าวจากพื้นที่ที่อยู่ห่างไกลออกไปอีก

พื้นที่ในดินแดนภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือแต่เดิมปลูกเฉพาะข้าวเหนียว ซึ่งใช้บริโภคในท้องถิ่นและภายในประเทศเท่านั้น ความต้องการข้าวเพื่อการส่งออกและเศรษฐกิจเงินตราที่ขยายเข้าไปในดินแดนนั้นพร้อมกับทางรถไฟ ได้มีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงการผลิตแบบเดิมมาเป็นการผลิตข้าวเจ้าเพื่อการส่งออกด้วย เมื่อทางรถไฟตัดเข้าไปถึงพื้นที่ต่าง ๆ จะมีการตั้งโรงสีขึ้นเป็นจำนวนมากตามสองข้างทางรถไฟ เพื่อช่วยลำเลียงข้าวเข้าสู่กรุงเทพฯ นอกเหนือจากการขนส่งทางน้ำ

พ่อค้าคนกลางทั้งผู้ทำหน้าที่เป็นผู้ซื้อข้าวเปลือกและสีข้าวส่งมายังกรุงเทพมหานคร เพิ่มจำนวนขึ้นเป็นอย่างมาก ซึ่งปัจจัยหนึ่งมาจากการพัฒนาระบบการคมนาคมทางรถไฟ ทำให้การขนส่งข้าว

โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากภาคอีสานมากรุงเทพมหานคร ทั้งหมดใช้เส้นทางรถไฟ ซึ่งทางรถไฟเป็นปัจจัยสำคัญต่อการขยายพื้นที่ปลูกข้าวเจ้าเพื่อการส่งออกในภาคอีสานเป็นอย่างมาก

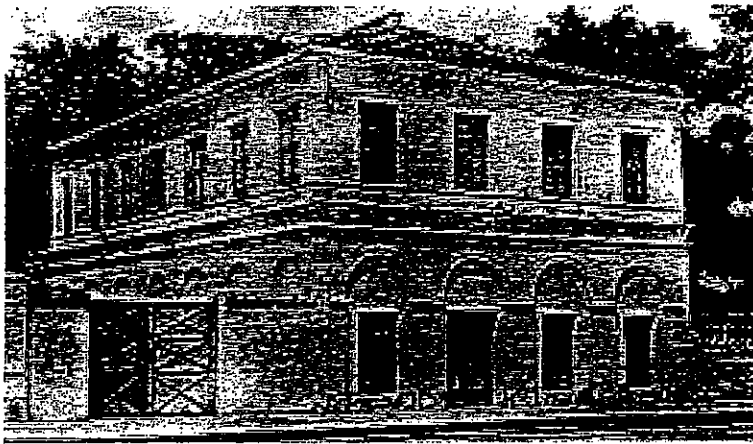
รูปที่ ๑๕ เส้นทางรถไฟผ่านพื้นที่การปลูกข้าว

๑.๖.๒ การก่อตั้งกรมโทรเลขสยาม

โทรเลข คือระบบโทรคมนาคมซึ่งใช้อุปกรณ์ทางไฟฟ้าส่งข้อความจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งในลักษณะของรหัส เดิมส่งโดยอาศัยสายตัวนำที่โยงติดต่อกันและอาศัยกระแสแม่เหล็กไฟฟ้าเป็นหลักสำคัญ เครื่องข่ายทางไปรษณีย์โทรเลข นับเป็นปัจจัยที่เป็นกลไกที่สำคัญในการขับเคลื่อนตลาดการค้าข้าวทั้งภายในและระหว่างประเทศ มีการสร้างระบบสื่อสารทางโทรเลขตามเมืองศูนย์กลางการค้าใหญ่ ๆ ในเอเชีย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๓ มีการวางสายโทรเลขใต้น้ำเพื่อติดต่อโดยตรงระหว่างบอมเบย์กับลอนดอน และในปีเดียวกันก็มีการวางสายโทรเลขระหว่างสิงคโปร์และปัตตาเวีย และใน พ.ศ. ๒๔๑๔ ก็มีการวางสายโทรเลขระหว่างฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้ การวางสายโทรเลขตามเมืองใหญ่ ๆ เหล่านี้ช่วยให้การติดต่อซื้อขายระหว่างยุโรปและเอเชียเป็นไปอย่างทันสมัย

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริให้จัดตั้งกิจการไปรษณีย์ขึ้น โดยโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระภาณุพันธุวงศ์วรเดช ร่วมกับเจ้าหมื่นเสมอใจราช เตรียมการเพื่อเปิดทำการไปรษณีย์ และใน พ.ศ. ๒๔๑๘ รัฐบาลไทยได้เปิดทำการโทรเลขขึ้นเอง ณ ตึกบริเวณมุมพระราชอุทยานสราญรมย์ด้านใต้ โดยให้กรมกลาโหมรับหน้าที่ควบคุมกิจการโทรเลข ต่อมาได้ขยายเป็น “กรมโทรเลขสยาม” เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๖

เมื่อแรกเริ่มดำเนินการ ในพ.ศ. ๒๔๑๘ กรมกลาโหมได้ดำเนินการวางสายโทรเลขสายแรกจากกรุงเทพมหานครไปปากน้ำ (หรือจังหวัดสมุทรปราการในปัจจุบัน) และวางสายเคเบิลโทรเลขใต้น้ำต่อออกไปถึงกระโจมไฟนอกสันดอนปากแม่น้ำเจ้าพระยารวมระยะทาง ๕๕ กิโลเมตร ต่อมา ใน พ.ศ. ๒๔๒๑ ได้วางสายโทรเลขสายที่ ๒ จากกรุงเทพมหานคร ถึงพระราชวังบางปะอิน และได้ขยายสายออกไปถึงกรุงเก่า (จังหวัดพระนครศรีอยุธยา) ในปี พ.ศ. ๒๔๒๖ เริ่มใช้สายโทรเลขทำด้วยลวดเหล็กอาบสังกะสีเป็นสายแรกจากกรุงเทพมหานคร สู่อำเภอบุรี ภินทรบุรี อัญประเทศ ศรีโสภณ และคลองกำบังปลัก ในจังหวัดพระตะบอง (สมัยนั้นยังเป็นของสยาม) ได้เชื่อมต่อกับสายโทรเลขอินโดจีน ไชงอนซึ่งเป็นสายแรกที่ติดต่อกับต่างประเทศ โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปใช้บริการโทรเลขได้

รูปที่ ๑๖ ที่ทำการโทรเลขแห่งแรกของประเทศไทย บริเวณพระราชอุทยานสราญรมย์

มาถึง พ.ศ. ๒๔๔๐ กรมโทรเลขได้วางสายโทรเลขจากกรุงเทพมหานคร ไปยังอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก เพื่อไปต่อกับสายโทรเลขของอังกฤษไปเมืองมะละแหม่ง และย่างกุ้ง และจากกรุงเทพมหานคร ไปยังเพชรบุรี ชุมพร ทุ่งสง หาดใหญ่ และสงขลา และใน พ.ศ. ๒๔๔๑ ได้วางสายต่อจากสงขลาไปไทรบุรี (สมัยนั้นยังเป็นของสยาม และปัจจุบันคือรัฐเกอดะฮ์ ประเทศมาเลเซีย) และกัวลาลุมดา เพื่อเชื่อมต่อกับสายโทรเลขของอังกฤษไปปีนังและสิงคโปร์

การขยายตัวของระบบไปรษณีย์โทรเลขนับเป็นปัจจัยหนึ่งที่สนับสนุนให้พ่อค้าคนกลางสามารถขยายตัวไปในชนบทได้ ทำให้พ่อค้าคนกลางที่มีจำนวนมากสามารถรู้ราคาข้าวในตลาดต่างประเทศ และในกรุงเทพฯ ได้ พ่อค้าคนกลางจึงรู้ว่า ควรจะซื้อข้าวจากชาวนาในราคาเท่าไรและควรจะขายในราคาเท่าไร และเมื่อไรเป็นระยะเวลาที่เหมาะสมที่จะขายข้าวให้โรงสีในกรุงเทพมหานคร ระบบโทรเลขนี้เปรียบเสมือนเส้นประสาทของตลาดการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งไม่เพียงทำให้พ่อค้าคนกลางสามารถเชื่อมต่อกับพ่อค้าในกรุงเทพมหานครเท่านั้น แต่ยังเชื่อมต่อกับตลาดต่างประเทศด้วย

๑.๗ การวางรากฐานงานวิจัยและพัฒนาข้าวไทย

กระแสแห่งการเปลี่ยนแปลงในการผลิตและการค้าสินค้าเกษตรที่เกิดขึ้นในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทำให้พระองค์ต้องทรงกำหนดพระบรมราโชบาย ที่จะทำให้ประเทศเจริญทัดเทียมกับนานาอารยประเทศ โดยการเปลี่ยนแปลงระบบบริหารการปกครองเป็นแบบตะวันตก มีหน่วยงานระดับกระทรวง ทบวง กรม และส่งเสริมให้ข้าราชการได้ไปศึกษาดูงานในต่างประเทศ จ้างชาวต่างประเทศให้มาปฏิบัติงานเพื่อถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการสู่คนไทย และให้ทุนนักเรียนไปศึกษา ณ ต่างประเทศ เพื่อนำความรู้และประสบการณ์ที่ทันสมัยมาใช้ในการพัฒนาการเกษตรของประเทศ

๑.๗.๑ การจัดตั้งโรงเรียนเกษตรราธิการ

พระองค์ทรงจัดตั้งโรงเรียนเกษตรราธิการ เมื่อวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๑ ณ วังสระปทุม โดยโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้กระทรวงเกษตรราธิการทำการรวบรวมโรงเรียนที่อยู่ในสังกัดของกระทรวง ๓ โรงเรียน ที่ได้ทรงจัดตั้งขึ้นก่อนหน้านั้น คือโรงเรียนแผนที่ (จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๕) โรงเรียนกรมคลอง (จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๘) และโรงเรียนวิชาการเพาะปลูก (จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๙) เป็นโรงเรียนเดียวกัน เพื่อผลิตคนเข้ารับราชการในกรมกองต่าง ๆ ของกระทรวงเกษตรราธิการ ถือได้ว่าเป็นหลักสูตร ระดับอุดมศึกษาวิชาเกษตรศาสตร์ หลักสูตรแรกของประเทศไทย โดยได้เริ่มดำเนินการสอนหลักสูตรใหม่นี้ในปี พ.ศ. ๒๔๕๒

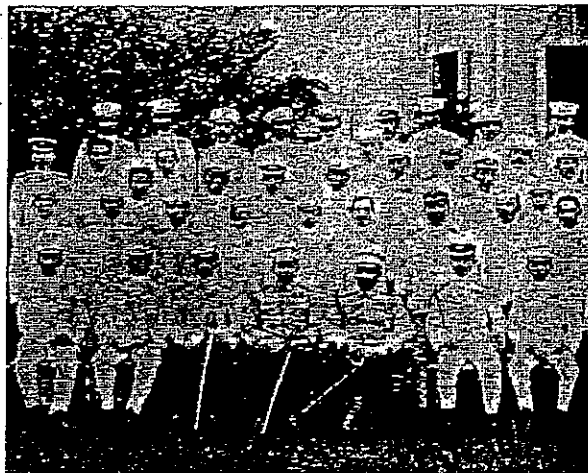
๑.๗.๒ การพระราชทานทุนเล่าเรียน

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระราชทานทุนแก่นักเรียนไทยไปศึกษาในประเทศที่เป็นต้นแบบของวิชาการแต่ละด้าน โดยโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้มีการสอบชิงทุนเล่าเรียนหลวงขึ้น เรียกว่า “คิงสกอลาชิป” (King Scholarship) ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๔๐ เป็นประจำทุกปี ปีละ ๒ ทุน ไปศึกษายังทวีปยุโรป หรือ อเมริกา การส่งนักเรียนไทยไปศึกษาในต่างประเทศด้านการเกษตรระยะแรกเน้นไปทางด้าน การปลูกพืช เพื่อพัฒนาพืชเศรษฐกิจที่มีความสำคัญของประเทศ ส่วนทางด้านปศุสัตว์นั้นตามมาภายหลัง

จากการจัดตั้งโรงเรียนเกษตรธิการและพระราชทานทุนแก่นักเรียนไปศึกษาต่างประเทศ ส่งผลให้วิทยาการด้านการเกษตรได้ก้าวหน้าไปตามยุคสมัย กิจกรรมและวิชาการต่าง ๆ ที่ดำเนินการนั้น ส่งผลไปถึงประชาชนด้วย โดยที่บุคคลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยข้าวคือ นายตรี มิลินหุต ต่อมาได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น พระยาโภชนากร เป็นผู้สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนเกษตรธิการ ได้รับทุนพระราชทานไปศึกษาวิชาการแผนที่และวิชาการเกษตร ที่มหาวิทยาลัยคอร์เนล ประเทศสหรัฐอเมริกา ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๕๓-๒๔๕๗ ท่านผู้นี้ได้เป็นหัวหน้าสถานีนาทดลองคลองรังสิตคนแรก เมื่อมีการก่อตั้งสถานีทดลองข้าวแห่งแรกของประเทศไทยใน พ.ศ. ๒๔๕๔ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

๑.๗.๓ การจัดตั้งศูนย์วิจัยข้าวแห่งแรกของประเทศไทย

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริ ที่จะจัดตั้งสถานีทดลองข้าว ในการประชุมคณะข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลต่าง ๆ (ปี ๒๔๕๑) จนกระทั่งใน พ.ศ. ๒๔๕๔ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงมีการจัดตั้ง “สถานีนาทดลองคลองรังสิต” ขึ้นที่เมืองธัญบุรี นับเป็นสถานีทดลองข้าวแห่งแรกของประเทศไทย สังกัดกรมเพาะปลูก ใน พ.ศ. ๒๔๖๖ สถานีทดลองข้าวรังสิต ได้รับการยกฐานะเป็น “ศูนย์วิจัยข้าวปทุมธานี” ปัจจุบัน ศูนย์วิจัยข้าวปทุมธานี สังกัดกรมการข้าว ที่จัดตั้งขึ้นใหม่ในปี พ.ศ. ๒๕๔๙ และหน่วยงานนี้ได้สร้างผลงานอันเป็นประโยชน์แก่การวิจัยและพัฒนาข้าวไทยตลอดมาจนถึงปัจจุบัน

รูปที่ ๑๗ การประชุมเทศาภิบาล พ.ศ. ๒๔๕๑

๑.๘ บทสรุป

การพัฒนาข้าวไทยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เกิดจากสนธิสัญญาเบาว์ริง พ.ศ. ๒๓๙๘ ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจของไทย จากเศรษฐกิจแบบเลี้ยงตัวเองไปเป็นเศรษฐกิจแบบการค้า ทำให้ข้าวมีราคาสูงและเป็นสินค้าออกที่สำคัญ ความต้องการข้าวในตลาดโลกเพิ่มมากขึ้น จากภาวะสงครามกลางเมืองในสหรัฐอเมริกาและกบฏในอินเดีย การขาดคลองสุเอซ ที่ช่วยการคมนาคมขนส่ง แต่ก็ยังมีปัญหาคุณภาพของเมล็ดข้าวของไทยในตลาดต่างประเทศ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงริเริ่มปฏิรูปแนวทางการพัฒนาการผลิตข้าวที่เอื้อประโยชน์ต่อการค้าข้าวที่เป็นสินค้าออกที่สำคัญ โดย ๑) การเปลี่ยนแปลงระบบการบริหารราชการที่ประกอบไปด้วยจัดตั้งกระทรวงเกษตรธิการ เพื่อสนับสนุนด้านการผลิต ปรับปรุงคุณภาพและการค้าข้าว การยกเลิกระบบศักดินา เพื่อขยายการผลิต การพัฒนาอาชีพและสังคม ๒) การสร้างขวัญและกำลังใจแก่เกษตรกรชาวนา ด้วยการส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีในการทำนา ๓) การเพิ่มผลผลิตข้าว ด้วยการขยายพื้นที่การปลูกข้าว การวางรากฐานระบบการชลประทานสมัยใหม่ รวมทั้งทรงริเริ่มนำเอาเครื่องจักรไถนา มาทดลอง ๔) การเลิกทาส เพื่อเพิ่มแรงงานในการผลิตข้าว และ การสร้างแบบอย่างการเกษตรสมัยใหม่ เพื่อใช้เป็นแบบอย่างแก่เกษตรกรนำไปปฏิบัติ ๕) การพัฒนาคุณภาพข้าวไทย เพื่อแสวงหาคู่ค้าที่มีคุณภาพเป็นที่ต้องการของตลาดต่างประเทศ โดยการนำข้าวพันธุ์ดีจากต่างประเทศมาทดลองปลูก การจัดประกวดพันธุ์ข้าว ๖) การสนับสนุนการค้าข้าว โดยทรงริเริ่มระบบขนส่งทางรถไฟและกิจการไปรษณีย์โทรเลข เพื่อใช้ในการเดินทางและขนส่งลำเลียงผลผลิตข้าว ตลอดจนการติดต่อสื่อสารการเคลื่อนไหวของสินค้าเกษตร ๗) การวางรากฐานงานวิจัยและพัฒนาข้าวไทย ด้วยการจัดตั้งโรงเรียนเกษตรธิการ เพื่อผลิตบุคลากรเข้ารับราชการในกรมกองต่าง ๆ ของกระทรวงเกษตรธิการ และได้พระราชทานทุนเล่าเรียนไปศึกษาวิชาการด้านการเกษตรสาขาต่าง ๆ ยี่ต่างประเทศ

พระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทำให้รัฐสามารถเข้าไปบริหารจัดการ แรงงาน ที่ดิน เข้าไปอยู่ในศูนย์กลางของอำนาจส่วนกลาง และการจัดการที่ดินเพื่อขยายพื้นที่และเพิ่มผลผลิตข้าวทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกษตรกรมีขวัญและกำลังใจในการเพาะปลูก โครงการชลประทานเป็นผลให้บริเวณทุ่งรังสิตกลายเป็นแหล่งปลูกข้าวขนาดใหญ่แห่งหนึ่งของประเทศ มีคลองชลประทานที่สามารถใช้ในการทำนาและเป็นเส้นทางคมนาคมขนส่ง มีผลผลิตข้าวเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ ๑๐ ของปริมาณผลผลิตข้าวภาคกลาง ราษฎรได้รับการยกฐานะทางเศรษฐกิจ มีเวลาทำมาหากินได้เต็มที่ ทาสได้รับการปลดปล่อยและไม่มีใครรังเกียจเหมือนแต่ก่อน คุณภาพข้าวไทยดีเด่นมีเอกลักษณ์เป็นที่ยอมรับทั่วโลก การขยายตัวของพื้นที่ปลูกและระบบการค้าข้าวขยายตัวสู่ภูมิภาคอย่างกว้างขวางและมีประสิทธิภาพสูงขึ้น มีการนำความรู้และประสบการณ์ที่ทันสมัยมาใช้ในการพัฒนาการเกษตรของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดตั้งสถานีทดลองคลองรังสิต ในรัชสมัยต่อมาซึ่งเป็นสถานีวิจัยข้าวแห่งแรกของไทย และในปัจจุบันคือ ศูนย์วิจัยข้าวปทุมธานี ที่ได้สร้างผลงานอันเป็นประโยชน์ในการพัฒนาข้าวไทยตลอดมาจนถึงปัจจุบัน

ทั้งหมดนับเป็นพระมหากรุณาธิคุณที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงมีต่อการพัฒนาข้าวไทย ทำให้ข้าวไทยเป็นที่รู้จักในตลาดโลกโดยเฉพาะด้านคุณภาพ จนกลายเป็นผู้นำในการค้าข้าวในตลาดโลกในระยะต่อมาจนถึงปัจจุบัน จึงขอเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในฐานะทรงเป็น “พระบิดาแห่งการปฏิรูปข้าวไทย”

๒. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการวิจัยและพัฒนาข้าวไทย

๒.๑ ความเป็นมา

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงให้ความสำคัญต่ออาชีพการทำนา เนื่องจากข้าวเป็นอาหารหลักของคนไทย และมีการทำนาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ ซึ่งพระมหากษัตริย์ราชของประเทศไทย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันทรงดำรงฐานะและทรงรับภาระหน้าที่ในตำแหน่งเกษตรราบดี ซึ่งหมายถึงผู้เป็นเจ้าของที่นา มาโดยตลอด พระราชภารกิจในฐานะเกษตรราบดี จึงทรงไว้ซึ่งความเป็นธรรมต่อประชากรราษฎร ในการพระราชทานที่ดินสำหรับทำนา ทรงเป็นผู้ประกันสิทธิในการถือครองที่นาที่ราษฎรได้อาศัยทำกิน ทรงพระกรุณาผ่อนปรน และพระราชทานโอกาสแก่ผู้ทำนาเพื่อการยังชีพ พระราชภารกิจเนื่องด้วยการเกษตรกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำนาเพื่อให้ได้ข้าวสำหรับบริโภค จะเห็นได้จากหลักฐานทางกฎหมาย ในสมัยล้านนา สุโขทัย อยุธยา และรัตนโกสินทร์

นับแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ และเสด็จนิวัติกลับมาประทับยังประเทศไทยเป็นการถาวร ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๔ เป็นต้นมา ได้ทรงปฏิบัติพระราชภารกิจ ด้วยพระราชวิริยอุตสาหะ และความอดทน การเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมพสกนิกรยังสถานที่ต่าง ๆ ทำให้พระองค์ได้ทอดพระเนตรสภาพความเป็นอยู่ที่แท้จริงของพสกนิกรในท้องถิ่นชนบทที่ห่างไกล ทุกภูมิภาค โดยเฉพาะในพื้นที่ทุรกันดาร ที่ราษฎรประสบกับความยากแค้น และโรคภัยไข้เจ็บ ต้องดิ้นรนประกอบอาชีพอยู่ท่ามกลางความเสี่ยง และความไม่แน่นอนของดินฟ้าอากาศ ขณะเดียวกันพระองค์ทรงตระหนักทราบถึงสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และแหล่งทรัพยากรธรรมชาติในเขตต่าง ๆ ของประเทศ ตลอดจนปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นกับทรัพยากรเหล่านั้นอย่างถ่องแท้ ทำให้ทรงวิเคราะห์ถึงสาเหตุของปัญหาต่าง ๆ ทั้งทางด้านภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และแหล่งทรัพยากรธรรมชาติในเขตต่าง ๆ ของประเทศ พร้อมกันนี้พระองค์ได้ทรงวางแนวทางการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เพื่อบำบัดความทุกข์ยากของประชาชนและยกระดับความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น

ปัญหาที่สำคัญที่สุดของประชาชนในชนบทในท้องถิ่นห่างไกล ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งเกี่ยวข้องกับการกินการอยู่ และการดำรงชีวิตของคนส่วนใหญ่ มีพระบรมราชวินิจฉัยว่าอาชีพของเกษตรกรไทย ไม่มีอาชีพใดสำคัญกว่าการปลูกข้าว หรือการทำนา ดังจะเห็นได้จากพระราชดำรัสที่พระราชทานในโอกาสต่าง ๆ ที่พอสรุปได้ ดังนี้

“ข้าพเจ้ามีโอกาสได้ศึกษาการทดลองและทำนามาบ้าง และทราบดีว่าการทำนานั้นมีความยากลำบากอยู่มากในขั้นต้น จำเป็นจะต้องอาศัยพันธุ์ข้าวที่ดี และต้องใช้วิชาการต่าง ๆ ด้วย จึงจะได้ผลเป็นล่ำเป็นสัน อีกประการหนึ่งที่นา นั้น เมื่อสิ้นฤดูทำนาแล้วควรจะปลูกพืชอื่น ๆ บ้าง เพราะจะเพิ่มรายได้ให้อีกไม่ใช่น้อย ทั้งจะช่วยให้ดินร่วนซุยเพิ่มปุ๋ยจากพืช ทำให้ลักษณะเนื้อดินดีขึ้น เหมาะสำหรับจะทำนาในฤดูต่อไป”

(พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานแก่ผู้นำกลุ่มชาวนา เมื่อพฤษภาคม ๒๕๐๔)

“... การทำนานี้ หรือถ้าไม่ใช้การทำนาก็การปลูกพืชทำกสิกรรมนี้ เป็นสิ่งสำคัญมาก สำคัญยิ่งสำหรับประเทศชาติ ถ้าไม่มีใครทำนา ถ้าไม่มีใครทำการเพาะปลูก จะเป็นเพาะปลูกในสิ่งที่รับประทานได้ หรือเพาะปลูกในสิ่งที่เป็นวัตถุดิบ สำหรับไปสร้างอะไรต่ออะไร หรือไปผลิตสิ่งอื่น ๆ ประเทศชาติก็ไม่มีทางจะอยู่ได้ โดยเฉพาะในสมัยปัจจุบัน การอาชีพเพาะปลูกนี้มีความสำคัญมาก เพราะการเพาะปลูกนี้เป็นจุดเริ่มต้นของชีวิตมนุษย์ ถ้าเราไม่มีการเพาะปลูก ก็จะไม่มืวัตถุดิบที่จะมาเป็นอาหาร หรือเป็นเครื่องนุ่งห่ม หรือเป็นสิ่งก่อสร้าง ฉะนั้นต้องทำการกสิกรรม...”

(พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานแก่คณะผู้นำสหกรณ์การเกษตรและสหกรณ์
นิคม ณ ศาลาดุสิตาลัย เมื่อวันที่ ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๑)

“...ราษฎรน่าจะหมั่นเวียนการปลูกพืชประเภทถั่วสลับกับการปลูกข้าว เพื่อการบำรุงดิน และการ
ใช้เนื้อที่ดินสำหรับการทำมาหาเลี้ยงชีพเพื่อประโยชน์ตลอดปี...”

(พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ตำบลนาใน อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่
๒๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๑)

“...ข้าวต้องปลูก เพราะอีก ๒๐ ปี ประชากรอาจจะ ๘๐ ล้านคน จะไม่พอ ถ้าลดการปลูกข้าวไป
เรื่อย ๆ ข้าวจะไม่พอ เราต้องซื้อข้าวจากต่างประเทศ เรื่องอะไร ประชาชนคนไทยไม่ยอม คนไทยนี้ต้องมี
ข้าว แม้ข้าวที่ปลูกเมืองไทยจะสู้ข้าวที่ปลูกในต่างประเทศไม่ได้ เราก็กต้องปลูก...”

(พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในโอกาสที่เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรโครงการ
โคกภูแว จังหวัดนราธิวาส พ.ศ. ๒๕๓๖)

“...ข้าวที่ออกเป็นสัญลักษณ์นี้เป็นข้าวที่มีประโยชน์ อย่างข้าวกล้อง คนไทยส่วนใหญ่ไม่ค่อยกินกัน
เพราะเห็นว่าเป็นข้าวของคนจน ข้าวกล้องมีประโยชน์ทำให้ร่างกายแข็งแรง ข้าวขาวเม็ดสวยแต่เขาเอา
ของดีออกไปหมดแล้ว มีคนบอกว่าคนจนกินข้าวกล้อง เรากินข้าวกล้องทุกวัน เรานี้ก็คนจน”

(พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานแก่สื่อมวลชน ณ โครงการพัฒนาส่วนพระองค์
จังหวัดปราจีนบุรี เมื่อวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๑)

จากพระราชกรณียกิจที่ได้ทรงปฏิบัติด้วยพระราชวิริยอุตสาหะ ตลอดจนพระราชดำรัสที่พระราชทาน
แก่ราชการและพสกนิกรในโอกาสและสถานที่ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำนาปลูกข้าว ล้วนสะท้อนให้เห็นถึง
พระปรีชาสามารถที่รอบรู้ในวิชาการอย่างแท้จริง รวมทั้งพระราชปณิธานที่ทรงมุ่งมั่นในการแก้ปัญหาและ
พัฒนาอาชีพเกษตรกร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำนาปลูกข้าวให้กับพสกนิกรของพระองค์ ก่อให้เกิดโครงการ
ต่าง ๆ จำนวนมากที่มีประโยชน์ในการบำบัดความทุกข์ยาก และยกระดับความเป็นอยู่ของชาวนาให้ดีขึ้น
ติดตามมา

๒.๒ การสร้างขวัญและกำลังใจแก่พสกนิกรที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชดำริและทรงสร้างขวัญและกำลังใจแก่เกษตรกร
ด้วย การฟื้นฟูพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ

พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ เป็นพระราชพิธีที่เกี่ยวข้องกับพืชพรรณธัญญาหาร
โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องข้าว ซึ่งประกอบด้วย ๒ พิธี คือ พระราชพิธีพืชมงคล จัดเป็นพิธีสงฆ์ที่เพิ่มเข้ามาตั้งแต่
ในรัชกาลที่ ๔ โดยมีวัตถุประสงค์ให้ทำขวัญพืชพรรณต่าง ๆ เพื่อเป็นสิริมงคล ก่อนนำไปประกอบพระราชพิธี
จรดพระนังคัลหรือแรกนา ซึ่งเป็นพิธีพราหมณ์ที่มีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย เพื่อเป็นตัวอย่างแก่ราษฎรให้มีความ
มั่นใจในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม และมีการเสี่ยงทายถึงความอุดมสมบูรณ์ของพืชพรรณธัญญาหารในปี
นั้น ๆ อย่างไรก็ตามพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ได้วางไว้ในช่วงระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๘-
๒๕๐๒

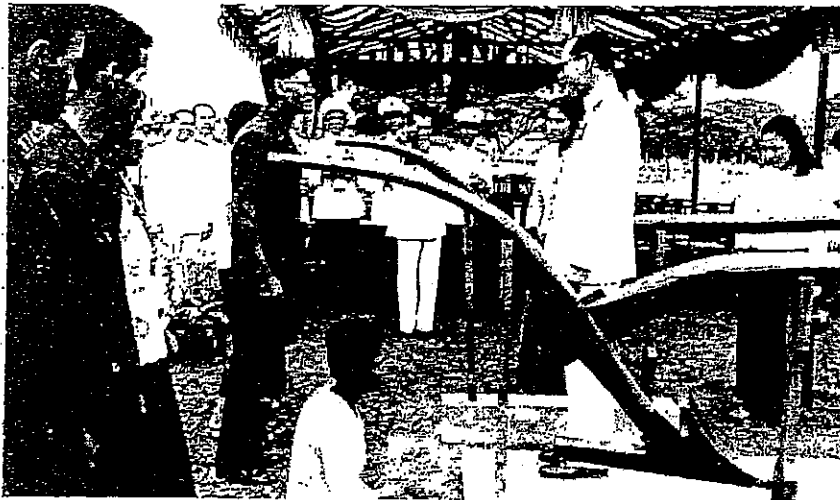
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ฟื้นฟูพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ และปรับปรุงพิธีการบางอย่างให้เหมาะสมกับยุคสมัยขึ้นใน พ.ศ. ๒๕๐๓ ด้วยทรงพระราชดำริว่า “เพื่อเป็นการรักษาพระราชประเพณีให้คงไว้ และพระราชพิธีที่กระทำนั้น เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่พืชพรรณธัญญาหาร ซึ่งประเทศไทยเป็นประเทศกสิกรรม ควรมีการบำรุงขวัญแก่กสิกรและจิตใจของประชาชน รวมทั้งทำให้ชาวต่างประเทศได้เห็นวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของคนไทยด้วย” ทั้งนี้สำนักพระราชวังและกระทรวงเกษตร (ขณะนั้น) ได้กำหนดงานพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ตามพระราชประเพณีดั้งเดิม ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๓ จนถึงปัจจุบัน โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินมาทรงเป็นประธานในพระราชพิธีเป็นประจำทุกปี นอกจากนี้ทางราชการยังได้กำหนดให้วันดังกล่าวเป็น “วันเกษตรกร” ตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๐๙ เป็นต้นมา อีกด้วย ทั้งนี้เพื่อให้ผู้มีอาชีพทางการเกษตรได้ตระหนักถึงความสำคัญของการเกษตรกรรมและร่วมมือกันประกอบพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในการประกอบอาชีพของตน โดยมีกิจกรรมการประกวดผลผลิตข้าว และต่อมารการประกวดได้เปลี่ยนเป็นการประกวดเกษตรกรดีเด่นแห่งชาติ ที่ปรึกษาอายุเกษตรกรดีเด่นแห่งชาติ และสมาชิกเกษตรกรก้าวหน้าที่มีผลงานดีเด่น รวมทั้งการประกวดสหกรณ์ประเภทต่าง ๆ เพื่อให้เหมาะสมกับยุคสมัย อันจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่เศรษฐกิจของประเทศต่อไป

รูปที่ ๑๘ พระยาแรกนาหว่านข้าวในพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ที่ท้องสนามหลวง

รูปที่ ๑๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเป็นประธาน
ในพิธีที่พระยาแรกนาหว่านข้าวในนาข้าวทดลองในสวนจิตรลดา
ต่อจากพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ

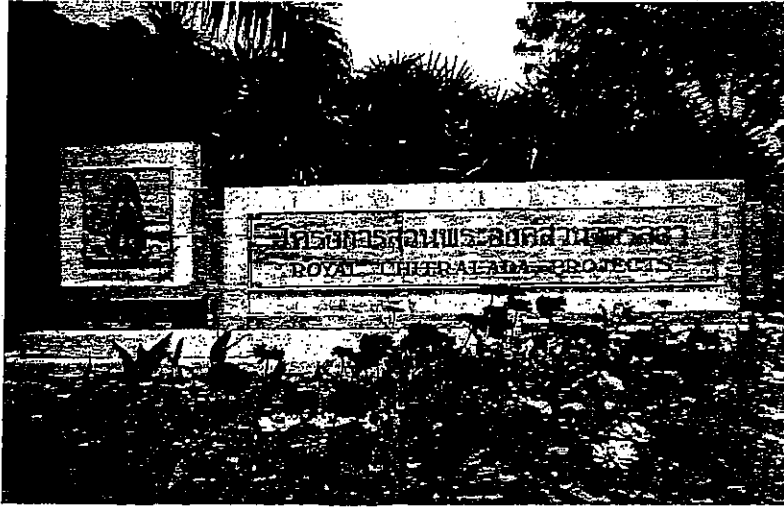

รูปที่ ๒๐ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้ผู้ชนะการประกวดผล
ผลิตข้าวเข้าเฝ้าฯ ทูลละอองธุลีพระบาทรับพระราชทานโล่รางวัล

๒.๓ พระราชกรณียกิจที่เกี่ยวกับการวิจัยและพัฒนาข้าวไทย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจในการแก้ปัญหาและพัฒนาอาชีพเกษตรกร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำนาปลูกข้าวให้กับพลสกนิกของพระองค์ ที่ก่อให้เกิดโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยและพัฒนาข้าว อันนำไปสู่การบำบัดความทุกข์ยาก และยกระดับความเป็นอยู่ของชาวนาให้ดีขึ้น

๒.๓.๑ โครงการสวนพระองค์ สวนจิตรลดา

รูปที่ ๒๑ ป้ายโครงการสวนพระองค์ สวนจิตรลดา

โครงการสวนพระองค์ สวนจิตรลดา เป็นโครงการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงก่อตั้งขึ้น ใน พ.ศ. ๒๕๐๔ ภายในสวนจิตรลดาด้วยทุนทรัพย์สวนพระองค์ โดยมุ่งเน้นในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรอย่างยั่งยืน ที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรภายในประเทศ เพื่อลดการนำเข้าจากต่างประเทศ รวมทั้งการนำวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยผ่านกระบวนการผลิตที่ง่ายแต่มีประสิทธิภาพ ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย นอกจากนี้ยังดำเนินการภายใต้ขบวนการวิทยาศาสตร์ ที่มีการทดลอง บันทึก รวบรวมข้อมูลและผลการศึกษา เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ให้แก่เกษตรกรและผู้สนใจ โดยมีวัตถุประสงค์หลัก ๓ ประการ คือ

๑. เป็นโครงการทดลองเพื่อหาวิธีแก้ไขปัญหากับงานทางด้านเกษตรกรรมต่าง ๆ
๒. เป็นโครงการตัวอย่าง ให้ผู้ที่สนใจสามารถเข้ามาทำการศึกษา และสามารถนำไปดำเนินการเองได้
๓. เป็นโครงการที่ดำเนินงานโดยไม่หวังผลตอบแทนเชิงธุรกิจ

ดังนั้นโครงการสวนพระองค์ สวนจิตรลดา จึงแบ่งการดำเนินงานออกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่

โครงการที่ไม่ใช่ธุรกิจ เป็นโครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ และหน่วยงานภาคเอกชน ที่ปฏิบัติงานสนองพระราชดำริเกี่ยวกับการพัฒนาด้านการเกษตรควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

โครงการกึ่งธุรกิจ เป็นโครงการที่มีขบวนการแปรรูปวัตถุดิบทางการเกษตร และจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในราคาที่ไม่หวังผลกำไร เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนบริโภคสินค้าที่ผลิตได้เองภายในประเทศ โดยนำรายได้มาใช้ในการจัดการภายในโครงการต่อไป

ทั้งนี้ โครงการสวนพระองค์ สวนจิตรลดา ประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการ ได้แก่

๑) นาข้าวทดลอง สวนจิตรลดา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริจัดให้ทำแปลงนาข้าวทดลอง ขึ้นในบริเวณสวนจิตรลดา ใน พ.ศ. ๒๕๐๔ เพื่อใช้เป็นทีศึกษ ทดสอบพันธุ์ข้าวต่าง ๆ เทคโนโลยีการทำนา การปลูกพืชหมุนเวียนในนาข้าว ที่สำคัญคือ การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวและถั่วพันธุ์ดี สำหรับเป็นพันธุ์ข้าวทรงปลูกพระราชทานในพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้กรมการข้าวนำข้าวสายพันธุ์ต่าง ๆ จากทั่วประเทศมาปลูกในนาข้าวทดลองในบริเวณสวนจิตรลดา ทั้งแบบนาดำ และนาหว่านในสภาพนาน้ำขัง หรือที่เรียกว่า นาสวน และให้นำควายเหล็ก หรือรถไถแบบ ๔ ล้อ ใช้เครื่องยนต์ดีเซลขนาด ๘.๕ แรงม้า คันแรกที่ผลิตในประเทศไทย ออกแบบโดยหม่อมราชวงศ์เทพฤทธิ์ เทวกุล ตอนนั้นพระองค์ได้ทรงทดลองขับควายเหล็กเตรียมดินและพระราชทานคำแนะนำในการปรับปรุง “ควายเหล็ก” ให้ได้รูปแบบที่ดีเหมาะสมกับการใช้งานเตรียมแปลงปลูกข้าว ตลอดจน ทรงหว่านข้าวหอมนางมด และเมื่อถึงเวลาเก็บเกี่ยว ทรงเกี่ยวข้าวด้วยพระองค์เอง

แปลงนาทดลอง สวนจิตรลดา ยังเป็นสถานที่ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระยาแรกนาทำพิธีหว่านข้าว ต่อจากพระราชพิธีที่ท้องสนามหลวงในช่วงเช้าของวันพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญของทุกปี

รูปที่ ๒๒ แปลงนาทดลอง สวนจิตรลดา

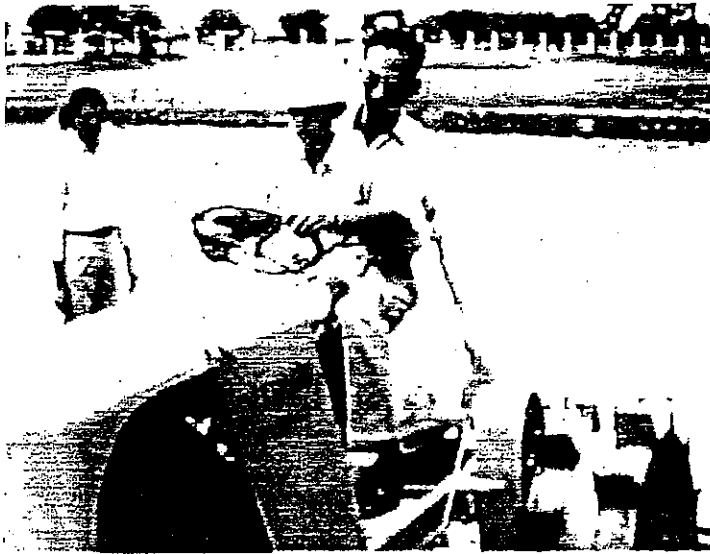
กรมการข้าว ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตเข้าไปดำเนินการทำนาในบริเวณสวนจิตรลดา โดยได้มีการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง ดังนี้

- ๑) การปลูกข้าวนาสวนในฤดูฝน
- ๒) การปลูกข้าวไร่ในฤดูฝนโดยไม่ใช้น้ำชลประทาน
- ๓) การปลูกพืชหมุนเวียนในนาข้าวหลังฤดูการทำนา

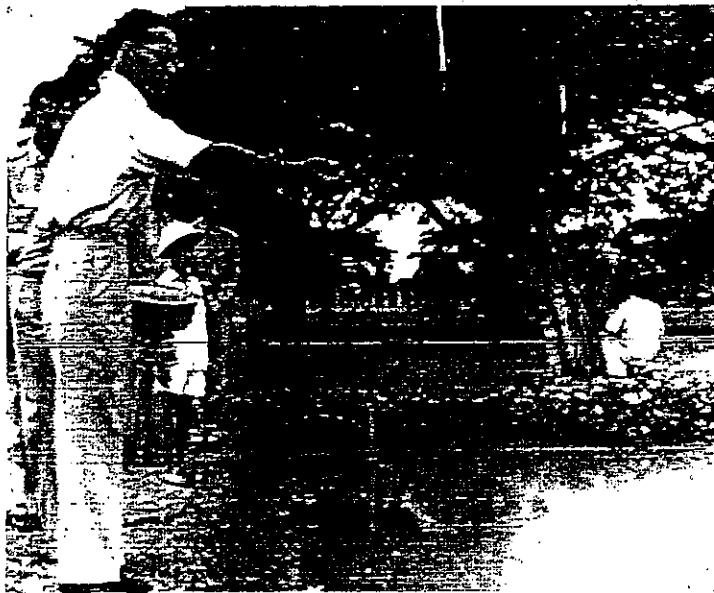
โดยกรมการข้าวเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบทั้งหมด ทั้งแปลงนาสวน และแปลงข้าวไร่ โดยทำการปลูกทั้งพันธุ์ข้าวเจ้าและข้าวเหนียว รวมทั้งสิ้นกว่า ๕๐ พันธุ์ หลังการเก็บเกี่ยวข้าวมีการปลูกพืชหมุนเวียนชนิดต่างๆ เช่น พืชตระกูลถั่ว ข้าวโพด ทานตะวัน เพื่อบำรุงดิน และเป็นการใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

โครงการนาข้าวทดลอง สวนจิตรลดา ยังมีกำรจัดแปลงนาพิเศษสำหรับฝึกสอนวิธีการปลูกข้าวแบบปักดำให้แก่ นักเรียนโรงเรียนจิตรลดาเป็นประจำทุกปีการศึกษาอีกด้วย

สำหรับเมล็ดพันธุ์ข้าวต่าง ๆ ที่เก็บเกี่ยวได้จากนาข้าวทดลอง สวนจิตรลดา กระทรวง เกษตรและสหกรณ์ได้ขอพระราชทานนำไปใช้ในงานพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ และ แจกจ่ายแก่พสกนิกร เป็น “พันธุ์ข้าวทรงปลูกพระราชทาน” เพื่อเป็นมิ่งขวัญและสิริมงคลในการประกอบ อาชีพของเกษตรกรสืบไป

รูปที่ ๒๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรดไล่ควายเหล็ก เพื่อเตรียมแปลงปลูกข้าว โดยมีสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ประทับบนพระเพลา

รูปที่ ๒๔ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงหว่านข้าวในนาข้าวทดลองในสวนจิตรลดา

๒) โรงสีข้าวตัวอย่างแบบระบบแรงเหวี่ยง สวนจิตรลดา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงห่วงใยชาวนาที่มีฐานะยากจน มีหนี้สินอยู่เป็นประจำ เนื่องจากขายผลผลิตข้าวเปลือก และบริโภคข้าวสารในราคาที่ไม่เป็นธรรม หมายความว่า ขายข้าวเปลือกได้ราคาถูก แต่ต้องซื้อข้าวสารและเครื่องอุปโภคบริโภคในราคาแพง พระองค์ทรงพระราชดำริที่จะแก้ไขโดยให้ชาวนารวมกันเป็นกลุ่มดำเนินงานในแบบสหกรณ์ สีข้าวเปลือก หรือมอบหมายหน้าที่ให้ตัวแทนของตนรับผิดชอบการสีข้าว ซึ่งเป็นผลผลิตของตนเอง แทนที่จะนำข้าวเปลือกไปจ้างบุคคลอื่นสี หรือขายข้าวเปลือกในราคาถูก และหากจัดให้มีการติดต่อกันอย่างใกล้ชิดระหว่างโรงสีข้าวกับชาวนาก็ควรจะได้ผลกำไรมากขึ้น

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงศึกษาหาข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับโรงสีและค่าใช้จ่ายในการสีข้าว แล้วจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดตั้งโรงสีข้าวตัวอย่างขึ้นในบริเวณสวนจิตรลดา โดยพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ เป็นเงิน ๓๘,๒๐๐ บาท ในการดำเนินการ ซึ่งกองเกษตรวิศวกรรม กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ควบคุมดำเนินการก่อสร้าง และหม่อมราชวงศ์เทพฤทธิ์ เทวกุล เป็นผู้คิดริเริ่มสร้างเครื่องสีข้าวแรงเหวี่ยง มูลค่า ๒๕,๐๐๐ บาท สำหรับโรงสีแบบระบบแรงเหวี่ยง (Impact Huller or Centrifugal Husker) มีการทำงานโดยอาศัยแรงเหวี่ยงกระทบ ในการกะเทาะเปลือกข้าวทำให้เปลือกหลุดออกจากเมล็ดข้าวได้ และโรงสีข้าวตัวอย่างนี้ให้ดำเนินการในรูปแบบสหกรณ์ เพื่อจัดซื้อข้าวเปลือกในราคาเป็นธรรมและเพื่อให้สมาชิกสหกรณ์โรงสีข้าวตัวอย่างได้บริโภคข้าวสารในราคาอันสมควร โดยพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ จำนวน ๑๐๐,๐๐๐ บาท ในการเริ่มซื้อข้าวเปลือกจากเกษตรกรในราคาที่เป็นธรรม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิดโรงสีข้าวตัวอย่างสวนจิตรลดา เมื่อวันที่ ๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๔

รูปแบบของการปฏิบัติงานที่โรงสีข้าวตัวอย่างในสวนจิตรลดา ต่อมาได้ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของโรงสีข้าวขนาดเล็กตามหมู่บ้านในชนบทอีกหลายแห่ง เช่น ที่อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา นิคมสหกรณ์อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา

รูปที่ ๒๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยพระราชาอัครมกุฎะไปทอดพระเนตรกิจการโรงสีข้าวตัวอย่าง สวนจิตรลดา

๓) โรงบดแกลบ สวนจิตรลดา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้มีพระราชดำริเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๘ ที่จะนำแกลบที่ได้จากโรงสีข้าวตัวอย่างสวนจิตรลดา มาใช้ประโยชน์ในการบำรุงดิน โดยนำมาผลิตเป็นปุ๋ยอินทรีย์สูตรต่าง ๆ และนำมาทำถ่านเชื้อเพลิงแห่งแทนถ่าน อันจะเป็นการลดการตัดไม้ทำลายป่าลงอีกทางหนึ่ง ซึ่งเป็นการใช้วัสดุเหลือใช้จากโรงสีให้เกิดประโยชน์สูงสุด และใน พ.ศ. ๒๕๒๓ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สร้างโรงบดแกลบขึ้น บริเวณใกล้เคียงกับโรงสีข้าวตัวอย่าง สวนจิตรลดา ซึ่งในขบวนการผลิตแกลบอัดแท่งนั้น แกลบจะถูกลำเลียงเข้าสู่เครื่องบดอัดที่มีแม่พิมพ์เป็นแบบแท่งอัดเกลียว ซึ่งทำหน้าที่บดอัดแกลบให้เป็นแท่ง และมีการให้ความร้อนที่อุณหภูมิประมาณ ๒๕๐-๒๘๐ องศาเซลเซียส แก่แม่พิมพ์ เมื่อแกลบโดนความร้อน สารเซลลูโลส ลิกนิน และคาร์โบไฮเดรตในแกลบจะละลายออกมาเคลือบที่ผิว ทำให้แกลบเกาะกันเป็นแท่ง แกลบอัดแท่งจะมีคุณสมบัติเหมือนฟืน สามารถนำไปใช้เป็นเชื้อเพลิงได้ แต่ไม่สามารถรักษาสภาพให้เป็นแท่งอยู่ได้ถ้าโดนน้ำ จึงต้องนำไปเผาในเตาที่อุณหภูมิประมาณ ๔๐๐ องศาเซลเซียส เป็นเวลา ๑๘-๒๐ ชั่วโมง จนได้ถ่านแกลบที่สามารถใช้เป็นเชื้อเพลิงได้เหมือนถ่านไม้

นอกจากนี้ยังได้ทดลองผสมแกลบบดกับผักตบชวา และทดลองนำแกลบที่อัดแล้วไปเผาให้เป็นถ่าน ซึ่งผลิตภัณฑ์จากการทดลองเหล่านี้ ได้รับความสำเร็จและความนิยมเป็นอย่างดี

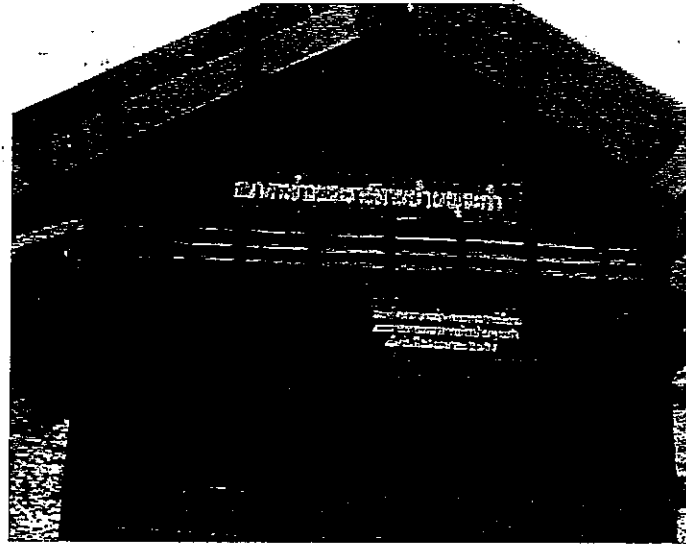
รูปที่ ๒๖ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงนำสมเด็จพระราชาธิบดีและสมเด็จพระราชินีแห่งราชอาณาจักรเบลเยียมเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรโรงบดแกลบของโครงการส่วนพระองค์ สวนจิตรลดา

๒.๓.๒ ธนาकारข้าว

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงสนับสนุนให้มีการจัดตั้งธนาकारข้าวขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๙ เมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง ในเขตอำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ โดยทรงพระราชปรารภว่า “ขณะนี้ราษฎรต้องซื้อข้าวบริโภคในราคาสูง ทั้ง ๆ ที่ข้าวเปลือกมีราคาต่ำ เนื่องจากพ่อค้าคนกลางแสวงหากำไรเกินควร บางท้องที่ชาวนาขาดแคลนข้าวบริโภคในบางฤดูกาล”

ทั้งนี้ เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ยังต้องพึ่งพิงธรรมชาติเป็นหลัก ผลผลิตที่ได้จึงขึ้นอยู่กับธรรมชาติ ปีใดที่ธรรมชาติไม่เอื้ออำนวยย่อมเกิดผลกระทบต่อผลผลิตอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จากอดีตที่ผ่านมาเกษตรกรประสบปัญหาการผลิต เนื่องจากผลกระทบทางธรรมชาติตลอดเวลา ทำให้ชาวชนบท ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวนาขาดแคลนข้าวบริโภคและ/หรือต้องซื้อข้าวบริโภคในราคาที่สูง ในส่วนที่สามารถผลิตได้ปริมาณ

เพียงพอ ก็ประสบกับปัญหาการถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง ปัญหาเหล่านี้ซ้ำเติมชาวชนบทซึ่งยากจนอยู่แล้วให้ยากจนลงไปอีก จึงมีพระราชประสงค์ให้พิจารณาจัดตั้งธนาคารข้าวของราษฎรขึ้น

รูปที่ ๒๗ ธนาคารข้าวพระราชทานบ้านพระกำ อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี

ธนาคารข้าวนอกจากเป็นแหล่งอาหารสำรองของหมู่บ้านโดยตรงแล้ว ยังเป็นการสร้างรากฐานการพัฒนาและสามัคคีของชุมชน ในการเรียนรู้และดำเนินการแก้ไขปัญหา โดยมีวัตถุประสงค์หลักอยู่ ๔ ประการ คือ

๑. เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนได้สำนึกเรื่องการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
๒. เพื่อช่วยเหลือสงเคราะห์ประชาชนผู้ยากจนให้ได้กู้ยืมข้าวไปใช้บริโภคและทำพันธุ์ในฤดูทำนา
๓. เพื่อให้ธนาคารเป็นแหล่งกลางในการรวบรวมข้าวไว้ขายในราคายุติธรรม
๔. เพื่อให้ผู้มีฐานะดีช่วยเหลืออนุเคราะห์ผู้ยากจน

ทั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานแนวทางดำเนินงานไว้อย่างละเอียด ดังนี้

“ธนาคารข้าว... ให้มีคณะกรรมการควบคุม ที่คัดเลือกจากราษฎรในหมู่บ้าน เป็นผู้เก็บรักษาพิจารณาจำนวนข้าวที่จะให้ยืมและรับข้าวคืน ตลอดจนจัดทำบัญชีทำการของธนาคารข้าว ราษฎรที่ต้องการข้าวไปใช้บริโภคยามจำเป็นให้คงบัญชียืมข้าวไปใช้จำนวนหนึ่ง เมื่อสามารถเก็บเกี่ยวข้าวได้แล้วก็นำมาคืนธนาคาร พร้อมด้วยดอกเบี้ย (ข้าว) จำนวนเล็กน้อยตามแต่ตกลงกัน ซึ่งข้าวซึ่งเป็นดอกเบี้ยดังกล่าวก็จะเก็บรวบรวมไว้ในธนาคาร และถือเป็นสมบัติของส่วนรวม...ราษฎรต้องร่วมมือกันสร้างยั้งที่แข็งแรง ทั้งนี้หากปฏิบัติตามหลักการที่วางไว้ จำนวนข้าวที่หมุนเวียนในธนาคารจะไม่มีวันหมด แต่จะค่อย ๆ เพิ่มขึ้น และมีข้าวสำหรับบริโภคตลอดไปจนถึงลูกหลาน ในที่สุดธนาคารข้าวจะเป็นแหล่งที่รักษาผลประโยชน์ของราษฎรในหมู่บ้าน และเป็นแหล่งอาหารสำรองของหมู่บ้านด้วย”

การดำเนินงานของธนาคารข้าวจึงเป็นกิจกรรมที่มีลักษณะเป็นการให้การสงเคราะห์แก่ประชาชน และเป็นกิจกรรมที่ประชาชนเป็นผู้ดำเนินการ ในลักษณะชุมชนช่วยชุมชน โดยทางราชการเป็นผู้เสนอแนะแนวทาง ในการปฏิบัติให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนโดยส่วนรวม โดยมีหลักการที่สำคัญ ดังนี้

- ๑) การจัดตั้งธนาคารข้าว พิจารณาจัดตั้งในท้องที่ที่ขาดแคลนข้าวบริโภค ประชาชนยากจน ต้องซื้อข้าวบริโภคในราคาแพง หรือกู้ยืมเงินจากนายทุนโดยเสียดอกเบี้ยแพง
- ๒) ข้าวกองทุนของธนาคารเก็บไว้ที่ยุ้งหรือฉาง ที่สร้างขึ้นเป็นส่วนกลาง ถ้าไม่มีฉางกลาง จะฝากไว้ตามยุ้งหรือฉาง ที่ผู้มีจิตศรัทธาให้ยืมใช้ก็ได้
- ๓) ให้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นแกนกลางในการดำเนินงาน ถ้าท้องที่ใดไม่มีการจัดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต แต่มีการจัดตั้งธนาคารข้าวขึ้นแล้ว ให้คณะกรรมการสภาตำบลรับผิดชอบ หากภายหลังได้จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตขึ้น ให้กิจกรรมธนาคารข้าวขึ้นอยู่กับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
- ๔) ผลกำไรจากดอกเบี้ย ที่เกิดจากการดำเนินงานธนาคารข้าว ให้นำเข้าเป็นกองทุน ดำเนินกิจกรรมธนาคารเท่านั้น
- ๕) ธนาคารข้าวให้การสงเคราะห์และให้บริการในลักษณะให้เปล่า ให้โดยแลกรงงานให้ยืมและให้กู้

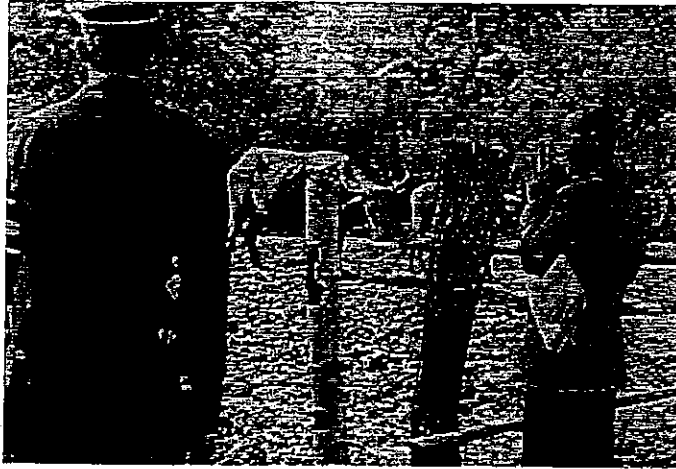
๒) ทุนดำเนินงาน ได้จากการรับบริจาคงบประมาณโครงการจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดและองค์การสาธารณกุศลต่าง ๆ ขอยืมจากกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และจากผลประโยชน์ที่เกิดจากการให้กู้ยืมข้าว

๒.๓.๓ ธนาคารโค-กระบือ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริที่จะแก้ไขปัญหาคความเดือดร้อนของเกษตรกรในเรื่องการขาดแคลนสัตว์สำหรับใช้แรงงาน เนื่องจากในปัจจุบันการใช้เครื่องยนต์ฟุนแรง มีปัญหาคาน้ำมันเชื้อเพลิง ดังจะเห็นได้จากพระบรมราโชวาทที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานแก่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรทั่วประเทศ ณ บริเวณโครงการสวนพระองค์ สวนจิตรลดา เมื่อพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ เมื่อวันที่ ๑๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๓

“ธนาคารโค-กระบือ เป็นการรวบรวม โคและกระบือ โดยมีบัญชีควบคุมและรักษา แจก-จ่ายให้ยืม เพื่อใช้ประโยชน์ในการเกษตรและเพิ่มปริมาณโคและกระบือตามหลักการของธนาคาร ธนาคารโคและกระบือเป็นเรื่องใหม่ของโลก ที่มีความจำเป็นเกิดขึ้น เพราะปัจจุบัน มีความคิดแต่จะใช้เครื่องกลไกเป็นเครื่องทุ่นแรงในกิจการเกษตร แต่เมื่อราคาน้ำมันเชื้อเพลิงแพงขึ้น ความก้าวหน้าในการใช้เครื่องกลไกเสียไป จำเป็นต้องหันมาพึ่งแรงงานจากสัตว์ที่เคยใช้อยู่ก่อน เมื่อหันมากลับก็ปรากฏว่า มีปัญหาามาก เพราะชาวบ้านไม่มีเงินซื้อโคกระบือมาเลี้ยง เพื่อใช้แรงงาน

ธนาคารโคและกระบือพอจะอนุโลมใช้ได้เหมือนกับธนาคารที่ดำเนินการเกี่ยวกับการเงิน เพราะโดยความหมายทั่วไป ธนาคารก็ดำเนินการเกี่ยวกับสิ่งที่มีค่ามีประโยชน์ การตั้งธนาคารโคและกระบือ ก็มีใช้ว่าตั้งโรงขึ้นมากับโคหรือกระบือ เพียงแต่มีศูนย์กลางขึ้นมา เช่น อาจจัดให้กรมปศุสัตว์เป็นศูนย์รวมใครจะสมทบธนาคารโคและกระบือก็ไม่จำเป็นต้องนำโคหรือกระบือไปมอบให้ อาจบริจาคในรูปของเงิน...”

รูปที่ ๒๘ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมสถานที่ดูแลสัตว์ในโครงการธนาคารโค-กระบือตามพระราชดำริ

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้กรมปศุสัตว์ดำเนินการโครงการธนาคารโค-กระบือตามพระราชดำริ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๓ เป็นต้นมา โดยมีวัตถุประสงค์

๑) เพื่อให้เกษตรกรยากจนเป็นเจ้าของ ลูกโค-กระบือ ซึ่งเกิดจากแม่โค-กระบือที่ให้ยืมเพื่อผลิตลูกและใช้งาน โดยแบ่งครึ่งจำนวนลูกโค-กระบือกับธนาคาร

๒) เพื่อเกิดระบบธนาคารโค-กระบือ อย่างแท้จริง ลูกโคและกระบือที่เกิดใหม่ จะเป็นของหมู่บ้าน โดยมอบให้คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) หรือ อปป. เป็นผู้บริหารงานการจัดสรรและคัดเลือกเกษตรกรที่สมควรให้ยืม เพื่อผลิตต่อไป ซึ่งเป็นการใช้โคและกระบือ อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดประสิทธิผล

๓) เพื่อเป็นแกนกลางและเป็นแบบอย่าง ให้องค์กรเอกชนดำเนินการในลักษณะเดียวกัน โดยมีวิธีการให้บริการแก่เกษตรกร ดังนี้

๑) การให้เช่าซื้อผ่อนส่งระยะยาว

๒) การให้เช่า เพื่อใช้งาน

๓) การให้ยืมเพื่อทำการผสมพันธุ์

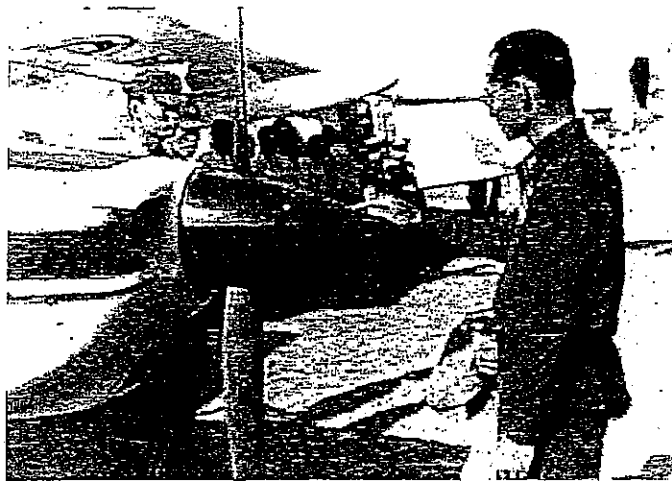
๔) การให้ยืมใช้งาน

ปัจจุบันได้มีผู้ร่วมบริจาคสมทบโครงการ ทำให้ธนาคารโค-กระบือมีจำนวนโค-กระบือเพิ่มขึ้นอีกจำนวนมาก และโครงการได้ขยายไปดำเนินการในพื้นที่ต่าง ๆ อย่างแพร่หลาย

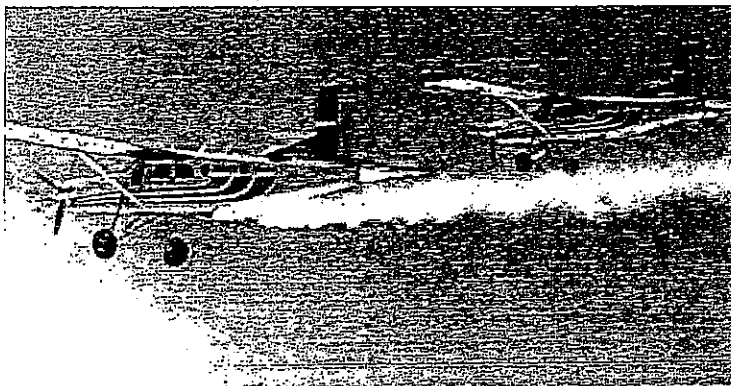
๒.๓.๔ โครงการพระราชดำริฝนหลวง

โครงการพระราชดำริฝนหลวง เป็นโครงการที่ก่อกำเนิดขึ้นเมื่อ วันที่ ๑๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๘ จากพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงห่วงใยในความทุกข์ยากของพสกนิกรในท้องถิ่นทุรกันดาร ที่ต้องประสบปัญหาขาดแคลนน้ำเพื่ออุปโภคบริโภคและเกษตรกรรม อันเนื่องมาจากภาวะแห้งแล้งซึ่งมีสาเหตุมาจากความผันแปรและคลาดเคลื่อนของฤดูกาลตามธรรมชาติ สร้างความเดือดร้อนให้แก่ราษฎรในทุกภาคของประเทศ ทำความเสียหายแก่เศรษฐกิจโดยรวมของชาติเป็นมูลค่ามหาศาลในแต่ละปี ทรงพระราชดำริ เมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมพสกนิกรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. ๒๕๔๘ ที่ระหว่างเส้นทางเสด็จพระราชดำเนินทรงสังเกตเห็นว่ามีปริมาณเมฆมากปกคลุมท้องฟ้า แต่ไม่สามารถก่อรวมตัวจนเกิดเป็นฝนได้ว่า “น่าจะมีความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่จะช่วยให้เมฆเหล่านั้นก่อรวมตัวกันจนเกิดเป็นฝนได้”

จากนั้นได้ทรงศึกษาค้นคว้าและวิจัยทั้งด้านวิชาการอุทกนิยมนิเวศวิทยาและการตัดแปรสภาพอากาศ จนมีพระราชหฤทัยถึงความเป็นไปได้ จึงพระราชทานแนวคิดนี้แก่ หม่อมราชวงศ์เทพฤทธิ์ เทวกุล ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัยการประดิษฐ์ทางด้านเกษตรวิศวกรรมของกระทรวงเกษตร (ขณะนั้น) จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๕๑๒ กระทรวงเกษตร (ขณะนั้น) ได้จัดตั้งหน่วยบินปราบศัตรูพืช กรมการข้าว ซึ่งพร้อมที่จะให้การสนับสนุนในการสนองพระราชประสงค์โดยใช้หน่วยบินนี้ ดังนั้นจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ทำการทดลองปฏิบัติการจริงในท้องฟ้าเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ ๑-๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๒ โดยเลือกพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่เป็นพื้นที่ทดลองเป็นแห่งแรก และได้รับรายงานยืนยันจากราษฎรว่า เกิดฝนตกลงสู่พื้นที่ทดลองอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ในที่สุด

รูปที่ ๒๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเจิมเครื่องบินในโครงการฝนหลวง

รูปที่ ๓๐ หน่วยบินในโครงการพระราชดำริฝนหลวงกำลังปฏิบัติงานทำฝนหลวง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานคำแนะนำให้ผู้ปฏิบัติงานฝนหลวง ได้ศึกษาข้อมูลและปัจจัยที่เกี่ยวข้องทางภาคพื้นดินให้มากยิ่งขึ้น เช่น แผนภูมิ ความชื้นสัมพัทธ์ทางภาคพื้นดินในอาณาบริเวณนั้น การสร้างเปอร์เซ็นต์ความชื้นสัมพัทธ์ในอากาศ ตอนใกล้พื้นดินให้สูงขึ้น พร้อมกับทรงสาธิตให้คณะเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน คู่มือการสร้าง ความชื้นสัมพัทธ์ นอกจากนี้ยังทรงแนะนำว่า ควรเพิ่มหน่วยสังเกตการณ์ภาคพื้นดินเพื่อจะได้ศึกษาปริมาณน้ำฝนตามจุดต่าง ๆ

เพื่อให้ได้ข้อมูลอื่น ๆ ละเอียดยิ่งขึ้น ยังผลให้เกิดการพัฒนาประสิทธิภาพของการทำฝนหลวงอย่างต่อเนื่อง และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนที่ได้รับฝนหลวงช่วยเหลือ

กิจการฝนหลวงได้ดำเนินงานตามแนวทางพระราชดำริ ดังนี้

๑) การวิจัยและค้นคว้าทดลองเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องไปไม่มีที่สิ้นสุด อย่างท้อใจต่อข้อวิพากษ์วิจารณ์ ให้มุ่งมั่นพัฒนาต่อไป โดยให้รวบรวมผลการปฏิบัติการและประสบการณ์และบันทึกไว้เป็นตำรา

๒) ฝนหลวงมีบทบาทเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการจัดการทรัพยากรน้ำของประเทศ จึงต้องพัฒนาในแนวทางที่เป็นวิทยาศาสตร์สากล

๓) ฝนหลวงทำได้ทุกฤดู และความสำเร็จขึ้นอยู่กับความรู้ความเข้าใจเรื่องอุตุนิยมวิทยา และการใช้ประโยชน์จากกลไกองค์ประกอบของกลุ่มน้ำ เช่น ภูเขา ป่าไม้ เชื้อน อ่างเก็บน้ำ ระบบชลประทาน และสภาพการเพาะปลูก รวมไปถึงการใช้ศิลปะในการวางแผน ปรับแผนและการประสานงานให้เป็นไปตามแผน ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของผู้ปฏิบัติงาน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการวิเคราะห์ผลงานของวันที่ผ่าน ๆ มา

๔) เป้าหมายในช่วงฤดูแล้งอยู่ที่การสร้างความชุ่มชื้นให้พื้นที่เกษตรกรรม และป่าไม้ ส่วนในช่วงฤดูฝน ต้องรักษาความสม่ำเสมอของฝน ไม่ให้ทิ้งช่วงนานเกินไป และทำฝนเติมน้ำในเขื่อนให้ได้ไม่ต่ำกว่า ร้อยละ ๘๐ ก่อนสิ้นฤดูฝน เพื่อเก็บไว้ใช้ในฤดูแล้ง

๒.๓.๕ การทดสอบและส่งเสริมการปลูกข้าว โดยโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

๑) ศูนย์ศึกษาการพัฒนา อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงตระหนักถึงความสำคัญในการสนับสนุนงานวิจัยและพัฒนาข้าวอย่างต่อเนื่อง จะเห็นได้จากพระราชดำรัสที่พระราชทานแก่คณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เมื่อวันที่ ๒๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๑ ณ ศาลาดุสิตาลัย พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน ความตอนหนึ่งว่า “ศูนย์ศึกษาการพัฒนานั้น แม้จะมีการปลูกข้าวก็อาจจะมีการปลูกข้าวในลักษณะที่ต่างกัน หรือดูว่าในภูมิภาคอย่างนี้ เราจะปลูกอย่างไร อาจจะปลูกหลักวิชาก็ได้ แต่ว่าชาวบ้านเขาทำอย่างนั้น เราก็ทดลองบ้าง หรือว่าถ้าปลูกข้าวไม่เกิดประโยชน์ก็ลองแก้ไขโดยใช้วิธีอื่น ด้านชลประทานก็ได้ หรือด้านพัฒนาที่ดิน หรือด้านวิชาการเกษตร นำมาประยุกต์เพื่อที่จะให้ได้ผลมากขึ้น รวมทั้งตอนปลูกแล้วทำอย่างไร เก็บรักษาอย่างไร สืบอย่างไร หรือขายอย่างไร ก็หมายความว่าให้สามารถที่จะแก้ปัญหาทั้งทางต้นและทางปลาย แต่การแก้ปัญหาานั้น อาจจะมีคนว่าไม่ถูกหลักวิชาก็ได้ ไม่เป็นไร โดยมากเราพยายามที่จะทำอะไรที่ง่าย แล้วในที่สุดถ้าทำง่ายแล้วได้ผล ก็จะเป็นหลักวิชาโดยอัตโนมัติ”

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นโครงการที่เกิดขึ้นจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่จะแก้ไขและพัฒนาด้านการศึกษาของประชาชนเป็นสำคัญ ด้วยหลักการที่สำคัญคือความเรียบง่าย ที่พระองค์ทรงใช้คำว่า “simplify” หรือ “simplicity” ให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่และระบบนิเวศโดยรวมของธรรมชาติ ตลอดจนสภาพทางสังคมของชุมชนนั้น ๆ ทั้งนี้ในแนวคิดและด้านเทคนิควิชาการจะต้องสมเหตุสมผล ทำได้รวดเร็ว สามารถแก้ไขปัญหาและก่อประโยชน์ได้จริง ตลอดจนมุ่งไปสู่วิถีแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainability)

แนวทางและหลักการดำเนินงานโครงการอันเนื่องมาจากโครงการพระราชดำริดังกล่าวข้างต้น คือ การพัฒนาต้องเป็นไปตามขั้นตอน โดยต้องทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งก่อน แล้วมีการพัฒนาต่อไปให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ ขณะเดียวกันจะต้องอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมความรู้

เทคนิควิชาการสมัยใหม่พร้อม ๆ กันไปด้วย อย่างไรก็ตาม ในการดำเนินงาน จะต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์และสังคมวิทยาของแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกันด้วยเสมอ

ด้วยหลักการดังกล่าวข้างต้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำริให้จัดตั้ง “ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” ขึ้นตามภูมิภาคต่าง ๆ จำนวน ๖ ศูนย์ โดยมีแนวทางและวัตถุประสงค์ ดังนี้

(๑) ทำการศึกษา ค้นคว้า ทดลอง วิจัย เพื่อแสวงหาแนวทางและวิธีการพัฒนาทางด้านต่าง ๆ ให้เหมาะสมสอดคล้อง กับสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน ศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ จึงเปรียบเสมือน “ต้นแบบ” ของความสำเร็จที่จะเป็นแนวทางและตัวอย่างของผลสำเร็จให้แก่พื้นที่อื่น ๆ โดยรอบได้ทำการศึกษา

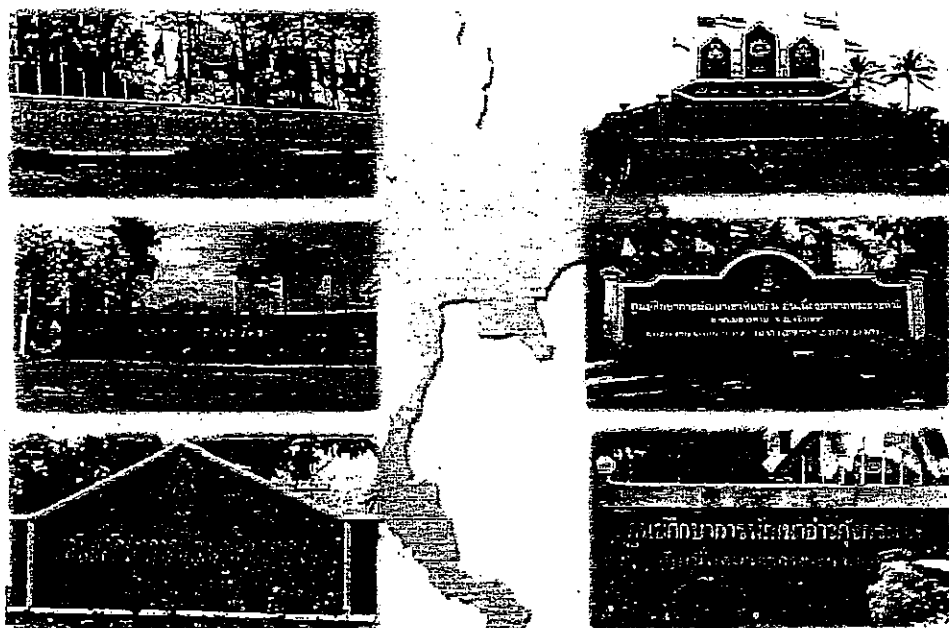
(๒) การแลกเปลี่ยนสื่อสารระหว่างนักวิชาการ นักปฏิบัติ และประชาชน การศึกษาค้นคว้า ทดลอง วิจัยต่าง ๆ ที่ได้ผลแล้ว ควรจะนำไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่จริงได้ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ ควรเป็นแหล่งผสมผสานวิชาการและการปฏิบัติ เป็นแหล่งความรู้ของราษฎร เป็นแหล่งศึกษาทดลองของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน และเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนถ่ายทอดประสบการณ์ และแนวทางแก้ไขปัญหาระหว่างคน ๓ กลุ่ม คือนักวิชาการ เจ้าหน้าที่ ซึ่งทำหน้าที่พัฒนาส่งเสริม และราษฎร

(๓) การพัฒนาแบบผสมผสาน ศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ เป็นตัวอย่างที่ดีของแนวความคิดแบบสหวิทยาการ ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในพื้นที่นั้น ๆ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ แต่ละแห่งจะเป็นแบบจำลองของพื้นที่และรูปแบบการพัฒนาที่ควรจะเป็น เพื่อเป็นตัวอย่างว่าในพื้นที่และรูปแบบการพัฒนาพื้นที่ลักษณะหนึ่ง ๆ นั้น จะสามารถใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ได้อย่างไรบ้าง มีโครงการพัฒนาเฉพาะทางใดทางหนึ่งแต่พยายามใช้ความรู้หลายสาขามากที่สุด แต่ละสาขาให้เป็นประโยชน์เกื้อหนุนกับการพัฒนาสาขาอื่น ๆ และระบบของศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ ควรเป็นการผสมผสานไม่เพียงเฉพาะเรื่องความรู้เท่านั้น แต่ต้องมีการผสมผสานการดำเนินงานและการบริหารที่เป็นระบบด้วย

(๔) การประสานงานระหว่างส่วนราชการ เป็นแนวทางและวัตถุประสงค์ที่สำคัญยิ่งประการหนึ่ง เนื่องจากกระบวนการพัฒนาและ ระบบราชการไทยมีปัญหานี้โดยพื้นฐาน เป็นสิ่งบั่นทอนประสิทธิภาพและผลสำเร็จของงานลงอย่างน่าเสียดาย แนวทางการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ ทุกแห่งจึงเน้นการประสานงาน การประสานแผน และการจัดการระหว่างกรม กอง และส่วนราชการต่าง ๆ

(๕) เป็นศูนย์บริการแบบเบ็ดเสร็จ (One Stop Service) กล่าวคือ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ มีการศึกษาทดลอง และสาธิต ให้เห็นถึงความสำเร็จของการดำเนินงานพร้อม ๆ กันในทุกด้าน ทั้งด้านการเกษตร ปศุสัตว์ ประมง ตลอดจนการพัฒนาทางด้านสังคม และงานศิลปาชีพ ในลักษณะของ “พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต” เมื่อผู้สนใจเข้าไปศึกษาดูงานโดยจะมีให้ดูได้ทุกเรื่องในบริเวณศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ ทั้งหมด ผู้สนใจหรือเกษตรกรจะได้รับความรู้รอบด้าน อีกทั้งมีความสะดวก รวดเร็ว ซึ่งนำไปสู่การได้รับประโยชน์สูงสุด

รูปที่ ๓๑ ศูนย์ศึกษาการพัฒนา อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ทั้ง ๖ แห่ง

ทั้งนี้ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ ตามภูมิภาคต่าง ๆ โดยเลือกจากสภาพภูมิประเทศ ภูมิสังคมและสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน เพื่อเป็นแหล่งศึกษาวิจัย พัฒนาหาความรู้ในอาชีพแขนงต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านการเกษตร ได้แก่

(๑) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลเขาหินซ้อน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นศูนย์ศึกษาการพัฒนาที่เน้นการแก้ไขปัญหาความแห้งแล้งเสื่อมโทรม ในพื้นที่ที่ดินมีลักษณะทรายจัด ความอุดมสมบูรณ์ของดินต่ำ

(๒) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิภพทอง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลกะลุวอเหนือ อำเภอเมืองนราธิวาส จังหวัดนราธิวาส เป็นศูนย์ศึกษาการพัฒนาแก้ไขปัญหาพื้นที่ที่เป็นดินเปรี้ยวและเค็ม ให้สามารถเพาะปลูกได้

(๓) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลคลองขุด อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี จัดตั้งเพื่อเป็นศูนย์การศึกษาและพัฒนาด้านอาชีพประมงและการเกษตรในเขตที่ดินชายทะเล

(๔) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพาน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลห้วยยาง อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร เป็นศูนย์ศึกษาการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาความอุดมสมบูรณ์ของดินที่เป็นดินทราย ดินเค็มและขาดน้ำ แบบเบ็ดเสร็จ

(๕) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อศึกษาการพัฒนาพื้นที่ต้นน้ำ ที่เป็นพื้นที่ดินลูกรัง ขาดความอุดมสมบูรณ์

(๖) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี เพื่อศึกษาการพัฒนาพื้นที่ที่มีการชะล้างความสมบูรณ์ของหน้าดิน กลายเป็นดินทรายและดินดานที่ไม่มีธาตุอาหารพืช ความสมดุลทางธรรมชาติถูกทำลาย ประสบความแห้งแล้งจากภาวะฝนทิ้งช่วง

พร้อมกันนี้ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สถาบันวิจัยข้าว กรมวิชาการเกษตร ดำเนินการวิจัยและส่งเสริม การปลูกข้าวนาสวน ข้าวไร่ ตลอดจนการปรับปรุงระบบการผลิตและการแปรรูป เป็นผลิตภัณฑ์ข้าว ร่วมในโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ ทั้ง ๖ แห่ง

๒) โครงการพัฒนาการปลูกข้าวเพื่อบริโภคครบวงจร อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่นิคมสหกรณ์อ่าวลึก จังหวัดกระบี่

เป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่ส่งเสริมสนับสนุนให้สมาชิกรวมกลุ่ม ทำการผลิตข้าวโดยใช้สหกรณ์เป็นเครื่องมือในการดำเนินการ ซึ่งทำให้สามารถผลิตข้าวได้อย่างต่อเนื่องในรูปแบบของธนาคารข้าวและโรงสี กรมวิชาการเกษตร เริ่มดำเนินการตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๖ โดยศูนย์วิจัยข้าวพัทลุง และ สถานีทดลองข้าวกระบี่ ได้ดำเนินการวิจัยและพัฒนาการปลูกข้าวในนิคมสหกรณ์อ่าวลึก โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อหาพันธุ์ข้าวที่เหมาะสมกับพื้นที่ และปรับปรุงวิธีการผลิตต่าง ๆ ในการปลูกข้าวให้ได้ผลผลิตสูง พร้อมทั้ง จัดหาเครื่องนวดข้าว เครื่องอบ และเครื่องสีข้าวขนาดเล็ก และจัดตั้งยุ้งฉางขนาด ๑,๐๐๐ ตัน พร้อมโรงสี มอบให้แก่เกษตรกร เพื่อใช้ในกิจการแปรรูปข้าวเพื่อบริโภคแบบครบวงจร

รูปที่ ๓๒ โรงสีข้าวพระราชทานในโครงการพัฒนาปลูกข้าวเพื่อบริโภคครบวงจร ในนิคมสหกรณ์อ่าวลึก อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่

๓) โครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบบูรณาการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่จังหวัดน่าน

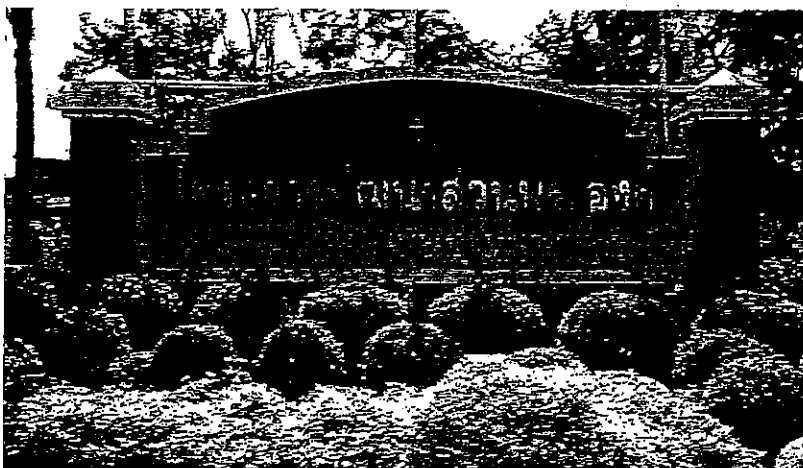
โครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบบูรณาการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่จังหวัดน่าน เป็นงาน ด้านส่งเสริมการพัฒนาของโครงการปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ ที่สนับสนุนและส่งเสริมให้ เกษตรกรทำนาข้าวขั้นบันได ซึ่งเป็นการทำนาบนพื้นที่สูงและมีความลาดเอียงโดยการขุดปรับพื้นที่ที่เคยใช้ ปลูกพืชหรือข้าวในสภาพไร่ ให้สามารถเก็บกักน้ำเพื่อหล่อเลี้ยงต้นข้าว แทนการปลูกข้าวไร่ เป็นแนวทางหนึ่ง ในการลดปัญหาการทำไร่เลื่อนลอย การขาดแคลนพื้นที่ราบ และเพิ่มผลผลิตข้าวเป็นการสร้างความมั่นคงทาง อาหารให้กับประชาชนในพื้นที่สูง โดยมีการถ่ายทอดความรู้เทคโนโลยีด้านการผลิตพืช และบริหารจัดการ กลุ่มการใช้น้ำ การทำนาขั้นบันได ให้แก่กลุ่มผู้ร่วมพัฒนาชาติไทย (อดีตสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย) เพื่อให้เป็นแกนนำในการขยายการทำนาขั้นบันไดในพื้นที่ของตนเอง

รูปที่ ๓๓ นาขั้นบันได ในโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบบูรณาการแก้ไขปัญหา
และพัฒนาพื้นที่จังหวัดน่าน

๒.๓.๖ โครงการพัฒนาส่วนพระองค์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริให้พัฒนาพื้นที่ส่วนพระองค์จำนวน ๓๘๔ ไร่ ณ ตำบลบางแตน อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี ด้วยการจัดทำโครงการพัฒนาในรูปแบบที่ไม่ยุ่งยาก ซับซ้อน และสอดคล้องกับระบบนิเวศความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ และสภาพทางสังคมของชุมชนนั้น ๆ เพื่อให้เป็นตัวอย่างแก่ประชาชน จะได้นำไปศึกษาปฏิบัติตามแนวเศรษฐกิจแบบพอเพียง ให้เกิดความ เป็นอยู่อย่างพอมีพอกิน ไม่เดือดร้อน โดยได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ใช้ชื่อโครงการแห่งนี้ ว่า “โครงการพัฒนาส่วนพระองค์”

รูปที่ ๓๔ โครงการพัฒนาส่วนพระองค์ ตำบลบางแตน อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี

โครงการพัฒนาสวนพระองค์ ประกอบด้วย ๓ โครงการ ได้แก่

๑) โครงการข้าวครบวงจร

เนื่องจากปัญหาคุณภาพเมล็ดพันธุ์ข้าวที่เกษตรกรใช้ปลูกไม่ดีพอ ทำให้ปริมาณและคุณภาพของผลผลิตตกต่ำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้โครงการพัฒนาสวนพระองค์บางแดน อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี จัดทำ “โครงการข้าวครบวงจร” ในพื้นที่ ๒๘๐ ไร่ เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ให้เกษตรกรสมาชิกสามารถขอยืมไปปลูกเพื่อผลิตข้าวขายให้กับโครงการฯ สำหรับนำไปสีจำหน่ายต่อไปในรูปของ “ธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าว” นอกจากนี้ ยังมีการนำเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ผลิตได้จำหน่ายให้กลุ่มเกษตรกรต่าง ๆ ในจังหวัดปราจีนบุรีและจังหวัดใกล้เคียง ในราคายุติธรรม

รูปที่ ๓๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงเกี่ยวข้าวที่ตำบลบางแดน อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี

๒) โครงการสาธิตการทำเกษตรแบบผสมผสาน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริให้ดำเนินการทดลองการทำเกษตรแบบผสมผสาน ซึ่งเป็นการใช้ประโยชน์จากที่ดินที่มีอยู่ให้เหมาะสมกับสภาพ และมีประสิทธิภาพสูงสุด โดยแบ่งพื้นที่ ๙๗ ไร่ สำหรับการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ โดยปลูกพืชผักอนามัย ผักปลอดสารพิษ ปลูกไม้ดอกไม้ประดับ เพาะเห็ด ผลิตปุ๋ยหมัก ปลูกหญ้าแฝก และปลูกป่าชุมชน พร้อมทั้งปรับปรุงภูมิทัศน์ให้เกิดความสะอาดร่มรื่นเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และอีก ๒๙ ไร่ เป็นพื้นที่สระน้ำ เพื่อไว้ทำการเพาะปลูกในฤดูแล้ง และเลี้ยงปลา เป็นการเพิ่มรายได้ของเกษตรกร

๓) โครงการตลาดเพื่อชุมชน

เป็นโครงการที่ดำเนินการในพื้นที่ ๖ ไร่ ในที่ดินของโครงการพัฒนาสวนพระองค์ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อจัดตั้งกองทุนตลาดชุมชน จำหน่ายวัสดุอุปกรณ์ ปัจจัยการผลิต โรงสีข้าว ผลผลิตทางการเกษตร ทั้งของโครงการและจากพื้นที่ใกล้เคียง รวมทั้งสินค้าอุปโภคบริโภค มาจัดจำหน่ายให้แก่สมาชิกและบุคคลทั่วไปในราคาถูก นอกจากนี้ยังมีตลาดนัดหน้าโครงการฯ ทุกวันอังคาร วันพฤหัสบดี และวันเสาร์ เป็นการสร้างงาน สร้างรายได้ ให้กับเกษตรกรในพื้นที่และพื้นที่ใกล้เคียง ให้มีการอยู่ดีกินดี พึ่งตนเองได้ต่อไป ปัจจุบันอยู่ภายใต้การดำเนินงานของ สหกรณ์การตลาดเพื่อชุมชนบางแดน จำกัด

๒.๓.๗ โครงการแก้ไขปัญหาดินเปรี้ยวหรือดินกรดในพื้นที่ทำนาในเขตอำเภอบ้านนา อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก

โครงการศึกษาทดลองการแก้ไขปัญหาดินเปรี้ยวอันเนื่องมาจากพระราชดำริเป็นโครงการที่เกิดขึ้น ณ บ้านหนองจันทน์ หมู่ที่ ๑ ตำบลบ้านพรึก อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก ซึ่งใช้ที่ดินของมูลนิธิชัยพัฒนา จำนวนกว่า ๑๒๐ ไร่ เพื่อทดลองแก้ไขปัญหาดินเปรี้ยวหรือดินกรดในพื้นที่ทำนา ที่เกษตรกรทำนาไม่ได้ผล ได้ผลผลิตข้าวต่อไร่ต่ำ โดยวิธีการธรรมชาติ ใช้น้ำฝนและน้ำจากลำน้ำลำคลองธรรมชาติไปชะล้างความเปรี้ยว

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระราชดำริให้การดำเนินการศึกษาประกอบด้วย

๑) การศึกษาทดลองวิธีการพัฒนาปรับปรุงสภาพดินและน้ำเพื่อการเพาะปลูก

เป็นการศึกษาทดลองแก้ไขปัญหาดินเปรี้ยว โดยใช้วิธีทางธรรมชาติ ด้วยการขุดสระ ๒ สระ และเก็บกักน้ำฝนเพื่อชะล้างความเป็นกรดของดิน จากนั้นให้ถ่ายน้ำที่เป็นกรด หรือน้ำเปรี้ยวจากสระหนึ่งไปยังอีกสระหนึ่ง ควบคู่ไปกับการตรวจสอบคุณภาพของดินและน้ำในสระอย่างสม่ำเสมอ มีการปรับค่าความเป็นกรดเป็นด่าง (pH) ของน้ำ โดยให้ใส่ปูนมาร์ลในสระที่ ๒ จากนั้นจึงใส่ปุ๋ยยูเรียเพื่อเร่งการเจริญเติบโตของสาหร่าย พร้อมกับทดลองปลูกพืชในพื้นที่รอบสระโดยไม่ใช้สารเคมี เช่น มะละกอ ขนุน มะม่วง ชะอม แฝก ว่าขึ้นได้หรือไม่

๒) การศึกษาทดลองและสาธิตการทำกรเกษตรกรรมตามแนวพระราชดำริ ในพื้นที่ดินเปรี้ยวซึ่งได้รับการพัฒนาแล้ว เป็นการนำวิธีการแก้ไขปัญหาดินเปรี้ยวแบบบ้านบุญโย มาใช้ในพื้นที่ โดยให้นำน้ำจากชลประทานมาใช้รวมถึงใส่ปูนมาร์ลเพื่อปรับปรุงดินและน้ำ โดยให้จัดทำในรูปแบบ ทฤษฎีใหม่ ซึ่งเป็นทฤษฎีสำหรับการปรับปรุงมาตรฐานความเป็นอยู่ของชาวชนบท โดยการแบ่งพื้นที่การเกษตรออกเป็น ๔ ส่วน ซึ่งในโครงการจะต้องมีการขุดสระเก็บน้ำขนาดความจุประมาณ ๒๕,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร (พื้นที่สระ ๓.๕ ไร่) จำนวน ๔ สระ วางเรียงให้เหมาะสมในพื้นที่ดังกล่าว โดยให้น้ำไหลถ่ายเทเชื่อมถึงกันได้ ส่วนพื้นที่ที่เหลือให้จัดเป็นพื้นที่ทำการเกษตร ทำนา พืชสวน พืชไร่ สวนครัว และแปลงที่อยู่อาศัยตามสัดส่วนของโครงการ “ทฤษฎีใหม่” ในการนี้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้พระราชทานพระราชดำริเพิ่มเติมให้ทดลองปลูกต้นเสมีคขาวและพันธุ์ไม้ป่าพรุ โดยให้จำลองตามแบบของศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยเน้นพืชที่นำมารับประทานได้ เพื่อเป็นการส่งเสริมอาชีพและเพิ่มรายได้ให้แก่ราษฎรอีกทางหนึ่ง

๓) การจัดทำศูนย์ฝึกอบรมอาชีพด้านการเกษตร ในการแก้ไขปัญหาดินเปรี้ยว

เพื่อจัดตั้งเป็นศูนย์ฝึกอบรมอาชีพ และสาธิตการปลูกพืชให้แก่ราษฎรในพื้นที่ที่ประสบกับปัญหาดินเปรี้ยว และใช้พื้นที่ที่เหลือบางส่วนทำการศึกษาดูงานและวิจัยการใช้ถ้ำลอยลิกไนต์ เพื่อนำผลวิจัยที่ได้มาปรับปรุงคุณภาพดินภายในจังหวัดนครนายก ให้สามารถทำการเพาะปลูกได้ต่อไป

๒.๓.๘. โครงการตามแนวพระราชดำริ “แก้งัดดิน”

โครงการ แก้งัดดิน เป็นแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรในเขตจังหวัดนครราชสีมา เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๔ เพื่อแก้ปัญหาดินเปรี้ยว หรือดินเป็นกรด ในพื้นที่ดินพรุ ซึ่งเป็นดินที่มีเศษอินทรีย์วัตถุหรือซากพืชเน่าเปื่อยอยู่ด้านบนและมีระดับความลึก ๑-๒ เมตร ลักษณะเป็นดินเลนสีเทาปนน้ำเงิน ซึ่งมีสารประกอบกำมะถัน ที่เรียกว่า สารประกอบไพไรต์ (pyrite : FeS₂) อยู่มาก ดังนั้น เมื่อดินแห้ง สารไพไรต์จะทำปฏิกิริยากับอากาศ ปลดปล่อยกรดกำมะถันออกมา ทำให้ดินแปรสภาพเป็นดินกรดจัดหรือเปรี้ยวจัด ซึ่งเป็นปัญหาในการปลูกพืช

ทฤษฎีแก้งัดดิน ตามแนวพระราชดำริ เริ่มจากวิธีการ “แก้งัดดินให้เปรี้ยว” ด้วยการทำให้ดินแห้งและเปียกสลับกันไป เพื่อเร่งปฏิกิริยาทางเคมีของดิน ซึ่งจะไปกระตุ้นให้สารไพไรต์ทำปฏิกิริยากับออกซิเจนในอากาศ ปลดปล่อยกรดกำมะถันออกมา ทำให้ดินเป็นกรดจัดจนถึงขั้น “แก้งัดดินให้เปรี้ยวสุดขีด” จนกระทั่งถึงจุดที่พืชไม่สามารถเจริญงอกงามได้ จากนั้นจึงหาวิธีการปรับปรุงดินดังกล่าวด้วยการใช้น้ำกับปูนมาร์ลหรือปูนฝุ่น แล้วไถพลิกกลับดิน ความเป็นต่างของปูนจะทำให้ดินซึ่งเปรี้ยวจัดถูกกระตุ้นให้ “ซ็อก” และปรับสภาพสู่ภาวะปกติ จนกระทั่ง สามารถปลูกพืชได้ นอกจากนี้การปรับพื้นที่และยกร่องก็เป็นวิธีระบายกรดบนหน้าดินลงไปสู่น้ำในร่องได้อีกทางหนึ่ง ส่วนจะปลูกพืชชนิดใดนั้นต้องปรับพื้นที่ให้เหมาะสม ซึ่งยังต้องใส่ปูนขาวเพื่อปรับดินให้เป็นกลางหรืออาจใช้น้ำจืดชะล้างก็ได้

การใช้ที่ดินเปรี้ยวปลูกข้าวที่มีน้ำขัง ทำให้ดินเปรี้ยวน้อยลงไปมาก จนปัจจุบันนี้สามารถปลูกข้าวได้ผลผลิตเพิ่มขึ้นไปถึง ๔๐ ถึงต่อไร่ ชาวนาในย่านนี้จึงมีคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ดีขึ้น ไม่เหมือนอย่างแต่ก่อนที่ชาวบ้านต้องซื้อข้าวมาบริโภค แต่ขณะนี้สามารถมีข้าวสารขายได้

๒.๓.๙ เกษตรทฤษฎีใหม่

เกษตรทฤษฎีใหม่ หรือ ทฤษฎีใหม่ เป็นแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่จะปรับปรุงมาตรฐานความเป็นอยู่ของเกษตรกรในชนบท ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาการขาดแคลนที่ดินทำกินและการประกอบอาชีพทางการเกษตร โดยเฉพาะในเขตพื้นที่ใช้น้ำฝนทำนาเป็นหลักที่มีความเสี่ยงสูง เป็นเหตุให้ผลผลิตข้าวอยู่ในระดับต่ำ ไม่เพียงพอต่อการบริโภค ซึ่งแนวพระราชดำรินี้เกี่ยวข้องกับการจัดพื้นที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยและมีชีวิตอย่างยั่งยืน โดยมีการแบ่งพื้นที่เป็นส่วน ๆ ได้แก่ พื้นที่น้ำ พื้นที่ดินเพื่อเป็นที่นาปลูกข้าว พื้นที่ดินสำหรับปลูกพืชไร่สวนป่าพันธุ์ และที่สำหรับอยู่อาศัยและเลี้ยงสัตว์ ในอัตราส่วนของการแบ่งที่ดินดังกล่าวเป็น ร้อยละ ๓๐ : ๓๐ : ๓๐ : ๑๐ ดังนั้น เกษตรทฤษฎีใหม่ จึงเป็นหลักการในการบริหารการจัดการทรัพยากรระดับไร่นา คือที่ดินและน้ำ เพื่อการเกษตรในที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ดังนี้

๑) มีการบริหารและจัดแบ่งที่ดินแปลงเล็ก ออกเป็นสัดส่วนที่ชัดเจน เพื่อประโยชน์สูงสุดของเกษตรกร ซึ่งไม่เคยมีใครคิดมาก่อน

๒) มีการคำนวณโดยหลักวิชาการ เกี่ยวกับปริมาณน้ำที่จะกักเก็บให้พอเพียง ต่อการเพาะปลูกได้ตลอดปี

๓) มีการวางแผนที่สมบูรณ์แบบ สำหรับเกษตรกรรายย่อย เพื่อให้พอเพียงสำหรับเลี้ยงตนเองและเพื่อสร้างรายได้ เป็น ๓ ขั้นตอน

ขั้นที่ ๑ ทฤษฎีใหม่ขั้นต้น มีวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างเสถียรภาพของการผลิต เสถียรภาพด้านอาหารประจำวัน ความมั่นคงของรายได้ ความมั่นคงของชีวิต และความมั่นคงของชุมชนชนบท ให้เป็น

เศรษฐกิจพึ่งตนเองมากขึ้น มีการจัดสรรพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัย ให้แบ่งพื้นที่ ออกเป็น ๔ ส่วน ตามอัตราส่วนร้อยละ ๓๐ : ๓๐ : ๓๐ : ๑๐ ซึ่งหมายถึง พื้นที่ส่วนที่หนึ่งประมาณ ร้อยละ ๓๐ ให้ขุดสระเก็บกักน้ำ เพื่อใช้เก็บกักน้ำฝน และใช้เสริมการปลูกพืชในฤดูแล้ง ตลอดจนการเลี้ยงสัตว์น้ำและพืชน้ำต่าง ๆ (สามารถเลี้ยงปลา ปลูกพืชน้ำ เช่น ผักบุ้ง ผักกะเฉด ฯลฯ ได้ด้วย) พื้นที่ส่วนที่สองประมาณ ร้อยละ ๓๐ ให้ปลูกข้าวในฤดูฝน เพื่อใช้เป็นอาหารประจำวันในครัวเรือนให้เพียงพอตลอดปี จนสามารถพึ่งตนเองได้ พื้นที่ส่วนที่สามประมาณ ร้อยละ ๓๐ ให้ปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น พืชผัก พืชไร่ พืชสมุนไพร ฯลฯ เพื่อใช้เป็นอาหารประจำวัน หากเหลือบริโภคก็นำไปจำหน่าย และพื้นที่ส่วนที่สี่ประมาณ ร้อยละ ๑๐ ใช้เป็นที่อยู่อาศัย เลี้ยงสัตว์ โรงเรือน และอื่น ๆ เช่น ถนน คันดิน กองฟาง ลานตาก กองปุ๋ยหมัก โรงเรือน โรงเพาะเห็ด คอกสัตว์ ไม้ดอกไม้ประดับ พืชผักสวนครัวหลังบ้าน

ทฤษฎีใหม่ขั้นก้าวหน้า เมื่อเกษตรกรเข้าใจในหลักการและได้ลงมือปฏิบัติตามขั้นที่หนึ่งในที่ดินของตนเป็นระยะเวลาพอสมควรจนได้ผลแล้ว เกษตรกรก็จะพัฒนาตนเองจากขั้น “พออยู่พอกิน” ไปสู่ขั้น “พอมีอันจะกิน” เพื่อให้มีผลสมบูรณ์ยิ่งขึ้น จึงควรที่จะต้องดำเนินการตามขั้นที่สองและขั้นที่สามต่อไปตามลำดับ

ขั้นที่ ๒ ทฤษฎีใหม่ขั้นกลาง เมื่อเกษตรกรเข้าใจในหลักการและได้ปฏิบัติในที่ดินของตนจนได้ผลแล้ว ก็ต้องเริ่มขั้นที่สอง คือ ให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่ม หรือ สหกรณ์ ร่วมแรง ร่วมใจกันดำเนินการ ในด้าน

(๑) การผลิต เกษตรกรในชุมชนจะต้องร่วมมือกันในการผลิต โดยเริ่มตั้งแต่ขั้นเตรียมดิน การหาพันธุ์พืช ปุ๋ย การหาน้ำ และอื่น ๆ เพื่อการเพาะปลูก

(๒) การตลาด เมื่อมีผลผลิตแล้ว จะต้องเตรียมการต่าง ๆ เพื่อการขายผลผลิตให้ได้ประโยชน์สูงสุด เช่น การเตรียมลานตากข้าวร่วมกัน การจัดหาयरรวบรวมน้ำ เตรียมหาเครื่องสีข้าว ตลอดจนการรวมกันขายผลผลิตให้ได้ราคาดี และลดค่าใช้จ่ายลงด้วย

(๓) ความเป็นอยู่ ในขณะที่เดียวกันเกษตรกรต้องมีความเป็นอยู่ที่ดีพอสมควร โดยมีปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต ทั้งเครื่องบริโภคและอุปโภคที่จำเป็น เช่น อาหารการกินต่าง ๆ กะปิ น้ำปลา เสื้อผ้า ที่พอเพียง

(๔) สวัสดิการ แต่ละชุมชนควรมีสวัสดิการและบริการที่จำเป็น เช่น มีสถานอนามัยเมื่อป่วยไข้ หรือมีกองทุนไว้ให้กู้ยืมเพื่อประโยชน์ในกิจกรรมต่าง ๆ

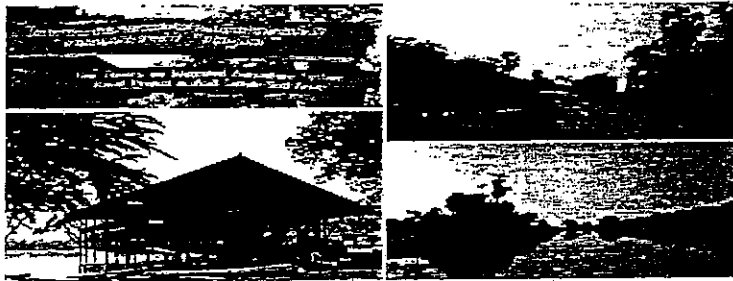
(๕) การศึกษา มีโรงเรียนและชุมชนมีบทบาทในการส่งเสริมการศึกษา เช่น มีกองทุนเพื่อการศึกษาเล่าเรียนให้แก่เยาวชนของชุมชนเอง

(๖) สังคมและศาสนา ชุมชนควรเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาสังคมและจิตใจ โดยมีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว

ขั้นที่ ๓ ทฤษฎีใหม่ขั้นก้าวหน้า เมื่อดำเนินการผ่านพ้นขั้นที่สองแล้ว เกษตรกรจะมีรายได้ดีขึ้น ฐานะมั่นคงขึ้น เกษตรกรหรือกลุ่มเกษตรกรก็ควรพัฒนาให้ก้าวหน้าไปสู่ขั้นที่สามต่อไป คือ ติดต่อประสานงาน เพื่อจัดหาทุน หรือแหล่งเงิน เช่น ธนาคาร หรือบริษัทห้างร้านเอกชน มาช่วยในการทำธุรกิจ การ

ลงทุนและพัฒนาคุณภาพชีวิต ทั้งนี้ ทั้งฝ่ายเกษตรกรและฝ่ายธนาคารกับบริษัท จะได้รับประโยชน์ร่วมกัน กล่าวคือ

- เกษตรกรขายข้าวได้ในราคาสูง โดยไม่ถูกกดราคา
- ธนาคารกับบริษัทสามารถซื้อข้าวบริโภคในราคาต่ำ โดยซื้อข้าวเปลือกโดยตรงจากเกษตรกร และนำมาสีเอง
- เกษตรกรซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคได้ในราคาต่ำ เพราะรวมกันซื้อครั้งละเป็นจำนวนมาก ในราคาขายส่งแล้วบริหารสินค้าในรูปแบบของสหกรณ์
- ธนาคารกับบริษัทสามารถกระจายบุคลากร เพื่อไปดำเนินการในกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน ให้เกิดผลดียิ่งขึ้น

รูปที่ ๓๖ โครงการระบบเกษตรผสมผสานในพื้นที่นาดินเปรี้ยว ตามแนวพระราชดำริ “ทฤษฎีใหม่” ในพื้นที่ศูนย์วิจัยข้าวปทุมธานี อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี

๒.๓.๑๐ การสนับสนุนงานวิจัยและพัฒนาข้าว

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงตระหนักถึงความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาความทุกข์ยากของเกษตรกรทำนาในท้องถิ่นชนบทห่างไกล ด้วยการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรอย่างยั่งยืน สามารถพึ่งพาตนเองได้ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยพระราชทานแนวพระราชดำริให้ใช้ขบวนการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ มาใช้ในการสนับสนุนงานวิจัยและพัฒนาข้าว

๑) พระราชดำรัสแนวทางปฏิบัติงานวิจัยข้าว

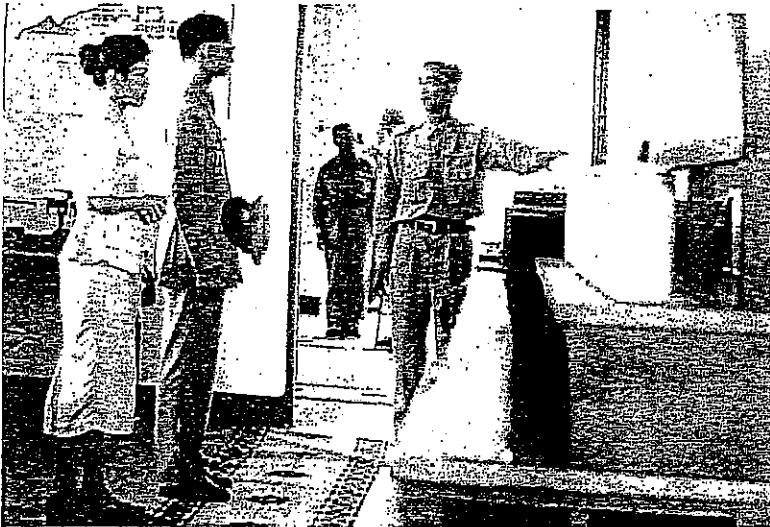
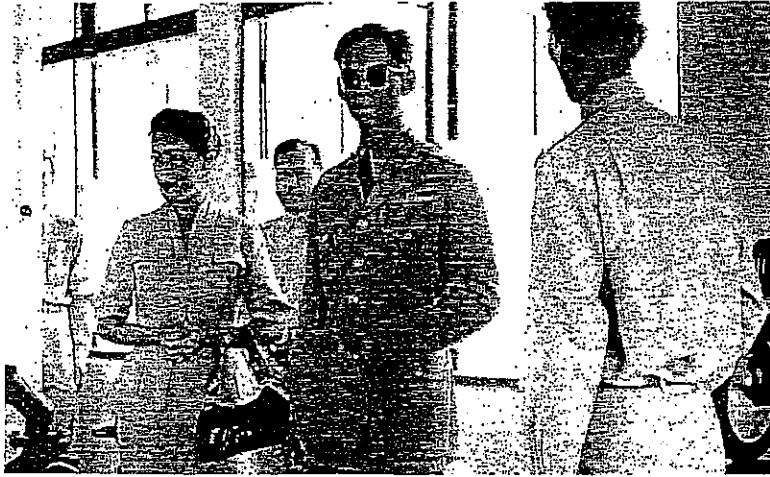
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปเยี่ยมราษฎรและทอดพระเนตรกิจกรรมของสถานีทดลองข้าว ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๘ เป็นต้นมา และทรงพระราชดำริที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยข้าว กับข้าราชการผู้ปฏิบัติงานของสถานีทดลองต่าง ๆ ดังนี้

“...การทดลองปลูกพืชพันธุ์ต่าง ๆ นั้นก็เป็นการดี แต่ก่อนส่งเสริมให้ราษฎรปลูกนั้นต้องคำนึงถึงต้นทุนการผลิต ซึ่งรวมถึงระยะเวลาในการปลูกก่อนเก็บผลผลิต แรงงาน ปริมาณน้ำ ปริมาณปุ๋ยที่ต้องใช้ ตลอดจนภาวะการตลาดด้วย ส่วนข้าวไร่นั้นควรทำการทดลองปลูกในท้องที่ต่าง ๆ ที่มีสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ คุณภาพดิน และปริมาณน้ำแตกต่างกัน ทั้งนี้เพื่อเป็นการวิจัยหาข้อมูล ก่อนที่จะขยายพันธุ์ที่เหมาะสมแก่ราษฎรในแต่ละท้องถิ่นต่อไป...”

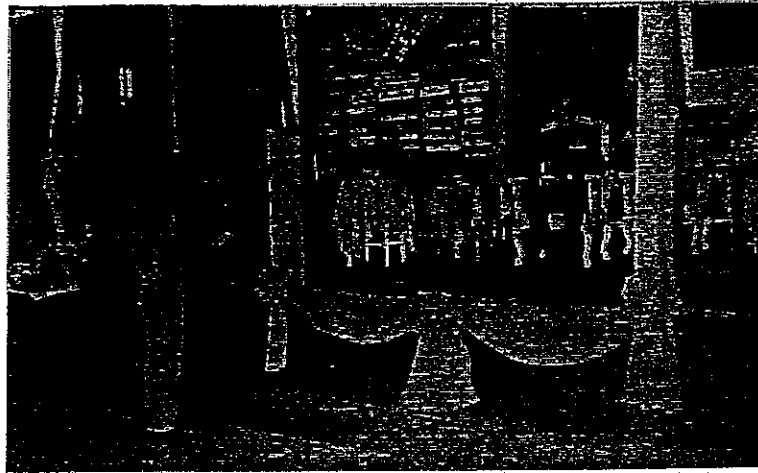
“ในอนาคต...ข้าวไร่มีบทบาทมากเพราะไม่ต้องใช้น้ำมาก และอาศัยน้ำฝนตามธรรมชาติ สำหรับพวกข้าวสาลี และข้าวบาร์เลย์ให้เป็นพืชเสริมสำหรับแปรรูป เพื่อเป็นประโยชน์ต่อชาวเขาและเป็นรายได้อีกทางหนึ่ง...”

[พระราชดำรัส ในโอกาสเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมสถานีทดลองข้าวสันป่าตอง (ปัจจุบันเป็นศูนย์วิจัยข้าวเชียงใหม่) อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๙]

รูปที่ ๓๗ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมสถานีทดลองข้าวพิมาย (ปัจจุบันเป็นศูนย์วิจัยข้าวนครราชสีมา) อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ ๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๘

รูปที่ ๓๘ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ไปทรงเยี่ยมสถานีทดลองข้าวสันป่าตอง (ปัจจุบันเป็นศูนย์วิจัยข้าวเชียงใหม่) อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๙

๒) พระราชทานที่ดิน เพื่อการวิจัยและพัฒนาข้าวไร่และธัญพืชเมืองหนาว

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเล็งเห็นความสำคัญของการวิจัยและทดสอบพืชในสภาพของสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ โดยเฉพาะในสภาพที่ใกล้เคียงกับพื้นที่ที่ชาวไทยภูเขาปลูกอยู่จริง ดังนั้นจึงได้พระราชทานที่ดินของสถานีเกษตรที่สูงปางตอง ตำบลสะเมิงใต้ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ ให้กรมวิชาการเกษตรใช้ในการวิจัยพัฒนาและส่งเสริมการปลูกข้าวไร่ ข้าวสาลี ข้าวบาร์เลย์ ข้าวโอ๊ต และพืชเมืองหนาวอื่น ๆ สถานีแห่งนี้มีชื่อว่า สถานีทดลองข้าวไร่และธัญพืชเมืองหนาวสะเมิง

รูปที่ ๓๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรแปลงข้าวสาธิตที่สถานีทดลองข้าวไร่และธัญพืชเมืองหนาวสะเมิง (ปัจจุบันเป็นศูนย์วิจัยข้าวสะเมิง) อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ ๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๒๒

๓) สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์สนับสนุนงบประมาณงานวิจัยและพัฒนาข้าว สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์สนับสนุนงบประมาณงานวิจัยและพัฒนาข้าว ให้แก่กรมการข้าวเป็นประจำทุกปี เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๕๐ เป็นต้นมา ปีละ ๓-๕ ล้านบาท สำหรับงานวิจัยเร่งด่วน ในการแก้ไขปัญหาการทำนาของเกษตรกร และงานผลิตเมล็ดพันธุ์ ตลอดจนงานวิจัยและการใช้ประโยชน์และการแปรรูปผลิตภัณฑ์ข้าว

รูปที่ ๔๐ ผู้แทนจากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ได้มอบเงินสนับสนุนโครงการวิจัยให้แก่
กรมการข้าว เมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖

๔) ทรงรับองค์การเกี่ยวกับการวิจัยและพัฒนาข้าวที่ไม่หวังผลกำไรไว้ในพระบรม-
ราชูปถัมภ์

(๑) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรับสถาบันวิจัยข้าวระหว่างประเทศ
(International Rice Research Institute: IRRI) ไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๙ สถาบันวิจัยข้าว
ระหว่างประเทศ เป็นองค์กรวิจัยที่ไม่หวังผลกำไร ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓ ณ สาธารณรัฐฟิลิปปินส์
วัตถุประสงค์เพื่อทำการวิจัยขั้นพื้นฐานในเรื่องของข้าว การทำนาทุกแง่มุมเพื่อประโยชน์แก่ชาวนาในเอเชีย
และประเทศอื่นที่ปลูกข้าว และเพื่อแจกจ่ายข้าวสายพันธุ์ดีไปยังภูมิภาคต่าง ๆ นำไปเป็นพันธุ์โดยตรง หรือใช้
ในการผสมพันธุ์

ซึ่งในปัจจุบันสถาบันวิจัยข้าวระหว่างประเทศยังดำเนินการลดความยากจนและความหิว
โหย ยกกระดับคุณภาพชีวิตของชาวนาและผู้บริโภคข้าวให้ดีขึ้น และให้ความเชื่อมั่นว่าการผลิตข้าวจะเป็นไป
อย่างยั่งยืนและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

รูปที่ ๔๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนิน
ไปทรงเยี่ยมสถาบันวิจัยข้าวระหว่างประเทศ (IRRI) ณ เมืองลอสบันยอส สาธารณรัฐ
ฟิลิปปินส์ เมื่อวันที่ ๑๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๖

(๒) มูลนิธิข้าวไทยในพระบรมราชูปถัมภ์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชทรัพย์ผ่านมูลนิธิชัยพัฒนา
เพื่อจัดตั้งมูลนิธิข้าวไทย ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๓ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรักษามรดกวัฒนธรรมข้าวไทย
เผยแพร่ความรู้เรื่องข้าว สนับสนุนงานวิจัยและพัฒนาข้าว ตลอดจนสนับสนุนนโยบายต่าง ๆ เพื่อความ
คล่องตัวในวงการข้าวไทย และทรงรับมูลนิธิข้าวไทยไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ เมื่อวันที่ ๓๑ พฤษภาคม พ.ศ.
๒๕๔๔

รูปที่ ๔๒ ตราสัญลักษณ์มูลนิธิข้าวไทยในพระบรมราชูปถัมภ์

๒.๔ ผลจากการดำเนินการวิจัยตามแนวพระราชดำริ

การดำเนินการวิจัยตามแนวพระราชดำริ ก่อให้เกิดผลดีกับชาวนาและชาวไทย ดังนี้

๒.๔.๑ ขวัญและกำลังใจของเกษตรกร

การฟื้นฟูพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ เป็นการสร้างความเป็นสิริมงคลแก่พืชพรรณธัญญาหารและบำรุงขวัญเกษตรกรผู้ประกอบอาชีพการเกษตร และเป็นการรักษาพระราชประเพณีให้คงไว้ โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเป็นประธานทุก ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๓ เป็นต้นมา และ ใน พ.ศ. ๒๕๐๙ คณะรัฐมนตรีได้มีมติ ให้อำนาจพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญของทุกปี เป็นวันเกษตรกรอีกด้วย นับเป็นการให้ความสำคัญแก่อาชีพเกษตรกร เป็นผลทำให้เกษตรกรได้รับการบำรุงขวัญและกำลังใจ รวมทั้งเป็นการสร้างความภูมิใจในอาชีพเกษตรกร ประการสำคัญยังเป็นการรักษาวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของคนไทยอีกด้วย

รูปที่ ๔๓ ประชาชนเก็บเมล็ดพันธุ์ข้าวที่หว่านในพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ

๒.๔.๒. ความมั่นคงทางอาหาร

ความมั่นคงทางอาหาร เป็นสถานการณ์ด้านอาหารที่ทำให้ทุกคนสามารถเข้าถึงอาหารได้ทุกเวลา ทั้งด้านกายภาพและเศรษฐกิจอย่างเพียงพอ ปลอดภัย และมีคุณค่าทางโภชนาการ ที่เป็นไปตามความจำเป็นและรสนิยมสำหรับชีวิตและสุขภาพที่ดี ความมั่นคงทางอาหารประกอบไปด้วย ๔ ส่วน คือ ความพอเพียง (availability) ของปริมาณอาหาร การเข้าถึง (accessibility) ทรัพยากรที่พอเพียงของบุคคล การใช้ประโยชน์ (utilization) ด้านอาหารผ่านอาหารที่เพียงพอ น้ำสะอาดและการรักษาสุขภาพและสุขอนามัย และเสถียรภาพ (stability) ทางอาหาร ที่ประชาชน คริวเรือนและบุคคลจะต้องเข้าถึงอาหารที่เพียงพอตลอดเวลา

รูปที่ ๔๔ ประชาชนและครัวเรือนเข้าถึงอาหารที่เพียงพอตลอดเวลา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจ โดยใช้งานวิจัยและพัฒนาในด้านต่าง ๆ ในการสร้างความมั่นคงทางอาหารให้เกิดกับพสกนิกรและชาวนาในชนบทห่างไกล ดังนี้

๑) ธนาкарข้าว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงสนับสนุนให้จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๙ ได้เป็นต้นแบบของการดำเนินงานในระยะต่อมา โดยส่งผลที่นอกจากจะเป็นแหล่งอาหารสำรองของหมู่บ้านโดยตรงแล้ว ยังเป็นการสร้างรากฐานสำคัญของการพัฒนา สร้างความสมัครสมานสามัคคีในชุมชน ใน การที่จะเรียนรู้และดำเนินการแก้ไขปัญหา ซึ่งเป็นสิ่งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงย้ำอยู่เสมอในเรื่อง ความเข้าใจของราษฎร ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ และความมีส่วนร่วม พระองค์ทรงเห็นว่าสิ่งเหล่านี้ ปลุกฝังได้ ธนาкарข้าวอาจทำหน้าที่เป็นโรงเรียนที่ดีได้ ในขณะเดียวกันก็เป็นตัวชี้วัดถึงประสิทธิภาพ และความเข้มแข็งของชุมชนนั้น ๆ ธนาкарข้าวที่ประสบความสำเร็จ มีได้บรรลุผลเพียงจุดมุ่งหมายพื้นฐานในการ บรรเทาความขาดแคลนข้าวเท่านั้น แต่ยังสามารถสร้างกิจกรรมต่อเนื่องอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างการมีส่วนร่วม ภาวะผู้นำ และความร่วมมือในระดับชุมชนอีกด้วย

ปัจจุบัน มีธนาкарข้าวที่จัดขึ้นในท้องถิ่นต่าง ๆ ทั่วประเทศกว่า ๔,๓๒๐ แห่ง ครอบคลุมพื้นที่ ๕๗ จังหวัด จำนวนข้าวหมุนเวียนในธนาкарข้าวมากกว่า ๑๔.๕ ล้านกิโลกรัม และหลักการดำเนินงานของธนาкарข้าวในระยะต่อมาก็ได้ปรับปรุงให้ใช้ได้เหมาะสมกับสภาพของปัญหา และความจำเป็น ซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่

๒) เกษตรทฤษฎีใหม่ การบริหารจัดการพื้นที่เพื่อการใช้ประโยชน์จากที่ดิน โดยการแบ่งพื้นที่ในอัตราส่วน ๓๐ : ๓๐ : ๓๐ : ๑๐ ทำให้เกษตรกรที่นำไปปฏิบัติสามารถพัฒนาตนเองให้พออยู่พอกิน จนถึงพอมีอันจะกิน ในปัจจุบันนี้ได้มีการนำเอาเกษตรทฤษฎีใหม่ไปทำการทดลองขยายผล ณ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาและโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ รวมทั้งกรมวิชาการเกษตรได้ดำเนินการจัดทำแปลงสาธิตจำนวน ๒๕ แห่งกระจายอยู่ทั่วประเทศ นอกจากนี้ยังมีหน่วยงาน ได้แก่ กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กองบัญชาการทหารสูงสุด กองทัพบก กระทรวงกลาโหม และกระทรวงศึกษาธิการ ได้มีการดำเนินงานในการนำเอาทฤษฎีใหม่นี้ไปขยายผลอย่างกว้างขวางขึ้น ก่อให้เกิดประโยชน์ ดังนี้

(๑) ให้ประชาชนพอกินพออยู่สมควรแก่อัตภาพในระดับที่ประหยัด ไม่อดอยาก และเลี้ยงตนเองได้

(๒) ในฤดูแล้งมีน้ำน้อยก็สามารถเอาน้ำที่เก็บไว้ในสระมาปลูกพืชผักต่าง ๆ ได้ แม้แต่ข้าวก็ยังปลูกได้ โดยไม่ต้องรอน้ำชลประทาน

(๓) ในปีที่ฝนตกตามฤดูกาลโดยมีน้ำดีตลอดปี ทฤษฎีใหม่นี้ก็สามารถสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรให้มีฐานะดีขึ้นได้

(๔) ในกรณีที่เกิดอุทกภัยก็สามารถที่จะฟื้นตัว และช่วยตัวเองได้ในระดับหนึ่ง โดยใช้ประโยชน์จากน้ำที่เก็บในสระที่ขุดขึ้นเพื่อการเพาะปลูก โดยทางราชการไม่ต้องช่วยเหลือมากนัก อันเป็นการประหยัดงบประมาณแผ่นดิน

๓) การส่งเสริมการทำนาขั้นบันไดบนพื้นที่สูงและลาดชัน เพื่อเพิ่มผลผลิตข้าวให้เพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือน และลดการตัดไม้ทำลายป่า ศูนย์วิจัยข้าวแพร่ ซึ่งรับผิดชอบโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้ในพื้นที่จังหวัดน่าน ที่เป็นโครงการพัฒนาเกษตรที่สูง บ้านกอก-จุน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอปัว จังหวัดน่าน ได้พัฒนาระบบการปลูกข้าวแบบเดิม คือ ข้าวไร่ ซึ่งจะต้องแผ้วถางป่าทุกปี มาเป็นแบบนาขั้นบันได ไม่ต้องขยายพื้นที่เพื่อเพาะปลูกใหม่ทุกปี โดยปลูกข้าวไร่ ๕๐๐ ไร่ และระบบนาดำ ในนาขั้นบันได ๘๒ ไร่ มีเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ ๖๒ ราย ได้ผลผลิตข้าวประมาณ ๓๐๐ กิโลกรัมต่อไร่ ในการปลูกแบบข้าวไร่ และ ๔๓๐ ถึง ๖๙๙ กิโลกรัมต่อไร่ ในสภาพการปลูกแบบนาดำ ทำให้ผลผลิตเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ ๔๓ ถึง ๑๓๓ ซึ่งนับว่าเป็นโครงการที่ประสบความสำเร็จ ที่สามารถขยายผลสู่การทำนาขั้นบันไดในพื้นที่อื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคง ได้เป็นอย่างดี

๔) ฝนหลวง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงวิจัยและทรงคิดค้นเทคนิค ที่เรียกว่า Super Sandwich เป็นเทคนิคที่ใช้เครื่องบินปฏิบัติการโจมตีทั้งเมฆอุ่นและเมฆเย็น ควบคู่กัน ทำให้ฝนตกหนัก และต่อเนื่องนานให้ปริมาณน้ำฝนสูงยิ่งขึ้น นับเป็นเทคนิคที่ปฏิบัติการในประเทศไทยเป็นประเทศแรก มีการรวบรวมผลการปฏิบัติการและประสบการณ์บันทึกไว้เป็นตำราของโครงการฝนหลวง อันเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการจัดการทรัพยากรน้ำของประเทศ ซึ่งสามารถบรรเทาปัญหาความแห้งแล้งด้วยการสร้างความชุ่มชื้นให้พื้นที่เกษตรกรรมและป่าไม้ อีกทั้งรักษาความสม่ำเสมอของการกระจายของฝนในช่วงฤดูฝนไม่ให้ทิ้งช่วงนานเกินไป ได้ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนที่ได้รับน้ำจากฝนหลวง ทำให้การเพาะปลูกของเกษตรกรได้รับผลกระทบจากฝนแล้งน้อยลง

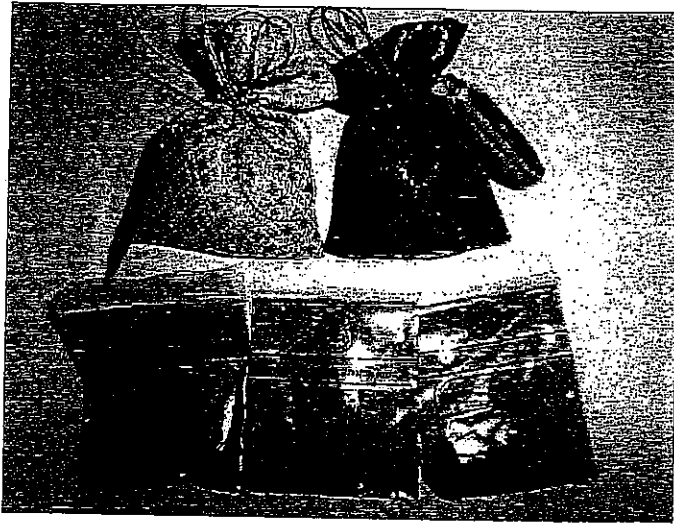
๒.๔.๓ เพิ่มปริมาณและคุณภาพข้าว

จากปัญหาผลผลิตข้าวที่ด้อยทั้งปริมาณและคุณภาพ เนื่องจากขาดแคลนเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ดี ดินมีปัญหา ซึ่งเป็นผลทำให้เกิดการขาดแคลนข้าวในชุมชน และเกษตรกรขายผลผลิตไม่ได้ราคา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงใช้ผลการวิจัยและพัฒนาในโครงการส่วนพระองค์มาบรรเทาความเดือดร้อนของเกษตรกร

๑) การกระจายข้าวพันธุ์ดีสู่เกษตรกร ที่เรียกว่า พันธุ์ข้าวทรงปลูกพระราชทาน โดยเป็นเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ได้จากแปลงโครงการนาทดลองในโครงการส่วนพระองค์ สวนจิตรลดา แต่ในปีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะพระราชทานเมล็ดพันธุ์ข้าว จำนวน ๑๐ พันธุ์ ประกอบด้วยพันธุ์ข้าวนาสวนและข้าวไร่ มีน้ำหนักรวม ๙๐๐ กิโลกรัม แจกจ่ายเพื่อเป็นสิริมงคลและใช้ทำพันธุ์ สำหรับเกษตรกรและประชาชนทั่วไป

ตามประเพณีนิยม นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีการปลูกข้าว โดยผ่านทาง พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ เป็นประจำทุกปี

รูปที่ ๔๕ พันธุ์ข้าวทรงปลูกพระราชทาน

๒) ดำเนินการผลิตเมล็ดพันธุ์ สำหรับขยายพันธุ์ให้เกษตรกรยืมไปปลูกในรูปของธนาคาร เมล็ดพันธุ์ สามารถขยายผลโดยสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรและกรมการข้าวดำเนินการจัดทำ “โครงการธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าว” นำร่องในเขตที่ดินพระราชทาน ๕ จังหวัด ได้แก่ จังหวัด พระนคร ศรีอยุธยา ปทุมธานี ฉะเชิงเทรา นครปฐม และนครนายก เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมให้เกษตรกรกว่า ๓,๐๐๐ ราย ปลูกข้าวพันธุ์ดีเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวที่มีคุณภาพและได้มาตรฐาน ในพื้นที่นำร่องกว่า ๓๐,๐๐๐ ไร่ และขยายพื้นที่ปลูกเพิ่มขึ้นเป็น ๔๔,๓๐๐ ไร่ ในพ.ศ. ๒๕๕๑

๓) ได้มีการนำผลงานวิจัยที่เรียกว่า แกล้งดิน ไปแก้ไขปัญหาดินเปรี้ยวในพื้นที่ต่าง ๆ จนสามารถนำไปปรับใช้ในพื้นที่ปลูกข้าวและพืชเศรษฐกิจได้ผลอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ดินเปรี้ยวจังหวัดนครนายก และพื้นที่ดินพรุของจังหวัดนราธิวาสที่ สามารถแก้ปัญหาดินเปรี้ยว จนทำให้เพาะปลูกได้ โดยทำให้ผลผลิตข้าวเพิ่มขึ้นจากไร่ละ ๕๐-๑๐๐ กิโลกรัม เป็น ๔๐๐-๕๐๐ กิโลกรัม เมื่อ พุทธศักราช ๒๕๓๕ นอกจากนี้ยังนำแนวพระราชดำริแกล้งดินไปใช้ในพื้นที่พรุแฉะ จังหวัดปัตตานี มีการปลูกข้าวพันธุ์ชัยนาท ข้าวพันธุ์แก่นจันทร์ ข้าวพันธุ์เฉียงพัตลุง ข้าวพันธุ์หอมสุพรรณบุรี ได้ผลเป็นที่น่าพอใจ

พุทธศักราช ๒๕๕๐ กรมทรัพยากรดินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ ทูลเกล้าทูลกระหม่อม ถวายสิทธิบัตรในพระปรมาภิไธย เลขที่ ๒๒๖๓๗ วันที่ ๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ สำหรับสิ่งประดิษฐ์คือ ขบวนการปรับปรุงสภาพดินเปรี้ยวเพื่อให้เหมาะแก่การเพาะปลูก (โครงการแกล้งดิน)

๒.๔.๔. การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมให้แก่เกษตรกรในชนบท

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงห่วงใยปัญหาการกินอยู่และการดำรงชีวิตของเกษตรกรส่วนใหญ่ที่มีฐานะยากจน และมีหนี้สินในชนบททางไกล พระองค์ทรงพระราชดำริ ที่จะแก้ไขโดยการช่วยเหลือ สนับสนุนอาชีพ และการตั้งกลุ่มดำเนินงานในแบบสหกรณ์ การบรรเทาการขาดแคลนอาหาร รวมทั้งการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร และการนำวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ซึ่งก่อให้เกิดผลดี คือ

๑) สามารถส่งเสริมและถ่ายทอด เพื่อเป็นการช่วยเหลือสนับสนุนอาชีพแก่ประชาชนในท้องถิ่น โดยผ่านทางศูนย์ศึกษาการพัฒนา ๖ แห่ง ในพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศ

๒) โรงสีข้าวตัวอย่าง ในสวนจิตรลดา ได้ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของโรงสีขนาดเล็กตามหมู่บ้านในชนบทหลายแห่ง สามารถบรรเทาการขาดแคลนข้าว ผลผลิตมีราคาที่ยุติธรรม รวมทั้งสร้างความสมัครสมานสามัคคีแก่ชุมชน

๓) เชื้อเพลิงแห้งที่ทำจากกลบอันเป็นวัสดุเหลือใช้จากการสีข้าวที่ใช้แทนถ่าน ได้รับความสำเร็จและความนิยมจากผู้ใช้

๒.๔.๕. การพัฒนาแนวทางการวิจัยข้าว

กรมการข้าว ได้ดำเนินการตามแนวทางวิจัยที่ได้พระราชทานในโอกาสต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาให้แก่เกษตรกรทำนาในชนบทห่างไกล สามารถสรุปเป็นแนวทางได้ ดังนี้

๑) การวิจัยการลดต้นทุนการผลิต โดยนำพระราชดำริไปพิจารณาในงานวิจัยด้านข้าว ซึ่งประกอบด้วยระยะเวลาในการปลูกก่อนเก็บผลผลิต แรงงาน ปริมาณน้ำ ปริมาณปุ๋ยที่ต้องใช้ ตลอดจนภาวะการณ์ด้านตลาด

๒) การวิจัยและพัฒนาข้าวไร่ ข้าวไร้มันมีมูลค่าทางเศรษฐกิจไม่มากนัก แต่มีความสำคัญสำหรับประชากรผู้บริโภครายกลุ่ม และสามารถปลูกได้โดยไม่ต้องใช้น้ำมาก และอาศัยเพียงน้ำฝนตามธรรมชาติ มีการวิจัยหาข้อมูล ก่อนขยายพันธุ์ที่เหมาะสมแก่ราษฎรในท้องถิ่นต่อไป

๓) การวิจัยและส่งเสริมการปลูกข้าวสาธิตและข้าวบาร์เลย์ ให้เป็นพืชเสริมสำหรับแปรรูปเพื่อประโยชน์ต่อชาวเขาและเป็นรายได้อีกทางหนึ่ง

๔) การวิจัยและส่งเสริมการปลูกข้าวแบบนาขั้นบันได สำหรับราษฎรที่อยู่ในพื้นที่ลาดชัน ปลูกข้าวเพื่อการบริโภคได้อย่างพอเพียง

๕) งานวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๖ จำนวน ๓๑ โครงการ

● พ.ศ. ๒๕๕๐ จำนวน ๔ โครงการ

๑. การจัดทำฐานข้อมูลลักษณะข้าววิจัยพืชที่มีเยื่อหุ้มเมล็ดสีแดงในประเทศไทย
๒. การพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวอินทรีย์ในภาคกลาง
๓. ความสัมพันธ์ของปริมาณธาตุเหล็กในเมล็ดข้าวกับลักษณะทางการเกษตรในสภาพแวดล้อมต่างกัน
๔. การวิจัยพัฒนาพันธุ์ข้าวทนดินเค็มสำหรับพื้นที่ภาคกลาง

● พ.ศ. ๒๕๕๑ จำนวน ๖ โครงการ

๑. การถ่ายทอดเทคโนโลยีการใช้แผ่นเทียบสีจัดการปุ๋ยไนโตรเจนในการปลูกข้าวนาชลประทาน
๒. การเผยแพร่องค์ความรู้แผนการจัดการเขตศักยภาพการผลิตข้าวของประเทศไทยด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์
๓. การจัดการธาตุอาหารเฉพาะพื้นที่ตามค่าวิเคราะห์ดินโดยเกษตรกรมีส่วนร่วมเพื่อลดต้นทุนการผลิตข้าว
๔. การตรวจสอบความหลากหลายของพันธุกรรมข้าวหอมไทย ข้าวพันธุ์รับรองและพันธุ์แนะนำ

๕. การเฝ้าระวังการระบาดของโรคไหม้ โดยการติดตามและวิเคราะห์อากาศ ในภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
  ๖. โครงการวิจัยและพัฒนาการประเมินลักษณะและผลผลิตข้าวลูกผสม
- พ.ศ. ๒๕๕๒ จำนวน ๖ โครงการ
    ๑. การรวบรวมและศึกษาพันธุ์ข้าวพื้นเมืองไทย
    ๒. การพัฒนาการผลิตข้าวในพื้นที่ดินเปรี้ยว
    ๓. การพัฒนาพันธุ์ข้าวหอมที่สูง (บือเนอุมู) เพื่อความมั่นคงทางอาหารของชุมชนชาวไทยภูเขา
    ๔. การปรับปรุงห้องปฏิบัติการเทคโนโลยีชีวภาพสำนักวิจัยและพัฒนาข้าวเพื่อรองรับงานตรวจสอบการปลอมปนของพันธุ์ข้าว
    ๕. การสำรวจและติดตามสภาพการทำนาและศัตรูข้าวเพื่อเตือนภัยการระบาดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
    ๖. ศึกษาและพัฒนาพันธุ์ข้าวที่เหมาะสมต่อการผลิตเครื่องต้มแอลกอฮอล์
  - พ.ศ. ๒๕๕๓ จำนวน ๕ โครงการ
    ๑. วิจัยและพัฒนาข้าวอินทรีย์ในเขตพื้นที่นาชลประทาน
    ๒. การรวบรวมและศึกษาพันธุ์ข้าวพื้นเมืองไทย ระยะที่ ๒
    ๓. การศึกษาคุณค่าทางโภชนาการและความสามารถในการให้ผลผลิตของพันธุ์ข้าวเหนียวดำในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือตอนบน
    ๔. การเพิ่มประสิทธิภาพการปรับปรุงสภาพเมล็ดพันธุ์ของศูนย์วิจัยข้าวปทุมธานี
    ๕. โครงการวิจัยและพัฒนาเครื่องสีข้าวกลึงขนาดเล็กแบบหยอดเหรียญ
  - พ.ศ. ๒๕๕๔ จำนวน ๖ โครงการ
    ๑. การเพิ่มศักยภาพทางการโภชนาบำบัดในพันธุ์ข้าวไทย
    ๒. การรวบรวมและศึกษาพันธุ์ข้าวพื้นเมืองไทย ระยะที่ ๓
    ๓. การยืดอายุการเก็บรักษามล็ดพันธุ์หลักในสภาพควบคุมอุณหภูมิและความชื้นสัมพัทธ์
    ๔. การสำรวจและติดตามสภาพการทำนาและศัตรูข้าว เพื่อเตือนภัยการระบาด ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ปีที่ ๒)
    ๕. การประยุกต์ใช้เทคนิคการเร่งชั่วอายุข้าว (Rapid Generation Advance) ร่วมกับการปลูกเชื้อสาเหตุโรคไหม้ภายใต้ห้องควบคุม เพื่อพัฒนาสายพันธุ์ข้าวนาฉ่ำ
    ๖. โครงการวิจัยและพัฒนาเครื่องสีข้าวกลึงขนาดเล็กแบบหยอดเหรียญ ระยะที่ ๒
  - พ.ศ. ๒๕๕๕ โครงการการเพิ่มประสิทธิภาพการปรับปรุงสภาพเมล็ดพันธุ์ของศูนย์วิจัยข้าวลพบุรีและศูนย์วิจัยข้าวพระนครศรีอยุธยา
  - พ.ศ. ๒๕๕๖ จำนวน ๔ โครงการ
    ๑. โครงการศูนย์การเรียนรู้การปลูกข้าวไร่และธัญพืชเมืองหนาว : ผลงานตามพระราชประสงค์ที่ ๗ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
    ๒. โครงการสำรวจและติดตามสภาพการทำนาและศัตรูข้าว เพื่อสร้างเครือข่ายเตือนภัยระบาดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
    ๓. โครงการพัฒนากลุ่มเกษตรกรต้นแบบผู้ปลูกข้าวไร่ในพื้นที่โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและพื้นที่โครงการขยายผลโครงการหลวง

๔. โครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มทางเลือกการบริโภคข้าวพื้นเมือง

๒.๔.๖ การตั้งชื่อพันธุ์ข้าว เพื่อร่วมเฉลิมพระเกียรติ

ด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ สถาบันวิจัยข้าว กรมวิชาการเกษตร ได้น้อมถวายชื่อพันธุ์ข้าวเพื่อร่วมเฉลิมฉลองพระเกียรติเนื่องในโอกาสต่าง ๆ ดังนี้

๑) พันธุ์ข้าวที่ตั้งชื่อเพื่อร่วมเฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระชนมายุครบ ๖๐ พรรษา ได้แก่ ข้าวพันธุ์ปทุมธานี ๖๐ สุพรรณบุรี ๖๐ หันตรา ๖๐ ชุมแพ ๖๐ และพัทลุง ๖๐

๒) พันธุ์ข้าวที่ตั้งชื่อเพื่อร่วมเฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระชนมายุครบ ๘๐ พรรษา ได้แก่ ข้าวพันธุ์ชัยนาท ๘๐ หรือ กข ๒๙ ปทุมธานี ๘๐ หรือ กข ๓๑ หอมอบล ๘๐ หรือ กข ๓๓ พัทลุง ๘๐ และหนองคาย ๘๐ หรือ กข ๑๒

๒.๔.๗ นานาประเทศยอมรับและเทิดพระเกียรติพระราชกรณียกิจด้านการเกษตร

พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ได้พระราชทานแก่ราษฎร และพระราชกรณียกิจน้อยใหญ่ ที่ทรงปฏิบัติเกี่ยวกับการพัฒนาการเกษตร โดยเฉพาะการพัฒนาข้าว ตลอดระยะเวลา ๕๐ ปีที่ผ่านมา มิได้เป็นที่ประจักษ์แต่เพียงในหมู่พสกนิกรและนักวิชาการชาวไทยเท่านั้น แต่ยังเป็นที่ยอมรับแก่นานาประเทศทั่วโลก ต่างตระหนักถึงพระปรีชาสามารถแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยถ้วนทั่ว ดังนี้

๑) องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (Food and Agriculture Organization of the United Nations: FAO) ได้ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเหรียญทอง AGRICOLA เนื่องจากพระราชกรณียกิจเกี่ยวกับการพัฒนาการเกษตรและพัฒนาข้าว เป็นที่ยอมรับแก่นานาประเทศทั่วโลก ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ในวันพุธที่ ๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๘

รูปที่ ๔๖ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้ผู้แทนจากองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทเพื่อทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเหรียญ AGRICOLA

๒) สถาบันวิจัยข้าวระหว่างประเทศ (International Rice Research Institute: IRRI) ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเหรียญทองเฉลิมพระเกียรติฉลองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี ด้วยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงอุทิศพระองค์เพื่อช่วยเหลือชาวนาและพสกนิกรชาวไทยให้มีข้าวพอบริโภค และมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่สถาบันวิจัยข้าวระหว่างประเทศได้ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเหรียญทองดังกล่าวแก่พระมหากษัตริย์ ในโอกาสที่ Dr. George Rothschild ผู้อำนวยการใหญ่สถาบันวิจัยข้าวระหว่างประเทศได้ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย เมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๙

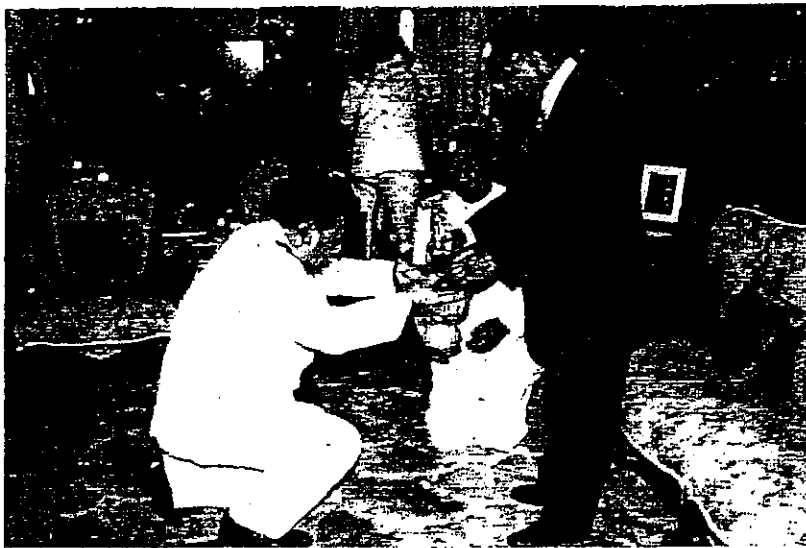
รูปที่ ๔๗ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้ผู้แทนจากสถาบันวิจัยข้าวระหว่างประเทศ เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทเพื่อทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเหรียญทองเฉลิมพระเกียรติฉลองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี

๓) โครงการตั้งถิ่นฐานมนุษย์แห่งสหประชาชาติ (United Nations Human Settlement Programme: UN-HABITAT) ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายรางวัล UN-HABITAT Scroll of Honour (Special Citation) แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ด้วยพระราชกรณียกิจทางด้านการส่งเสริมการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์อย่างยั่งยืน เมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ โดยรางวัลที่ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย มีลักษณะเป็นแผ่นป้ายชูปทองจารึกพระปรมาภิไธย

รูปที่ ๔๘ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้ผู้แทนจากโครงการตั้งถิ่นฐานมนุษย์แห่งสหประชาชาติ เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทเพื่อทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายรางวัล UN-HABITAT Scroll of Honour (Special Citation)

๔) สมาคมสินเชื่อการเกษตรและชนบทภาคพื้นเอเชียแปซิฟิก (The Asia-Pacific Rural and Agricultural Credit Association: APRACA) ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายรางวัลรวงข้าวทองคำ (the Golden Ear of Paddy) ด้วยซาบซึ่งในพระมหากษัตริย์คุณที่ทรงอุทิศพระองค์เพื่อพัฒนาชนบท และการเกษตร เมื่อวันที่ ๒๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๘

รูปที่ ๔๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้ผู้แทนจากสมาคมสินเชื่อการเกษตรและชนบทภาคพื้นเอเชียแปซิฟิก เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทเพื่อทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายรางวัลรวงข้าวทองคำ

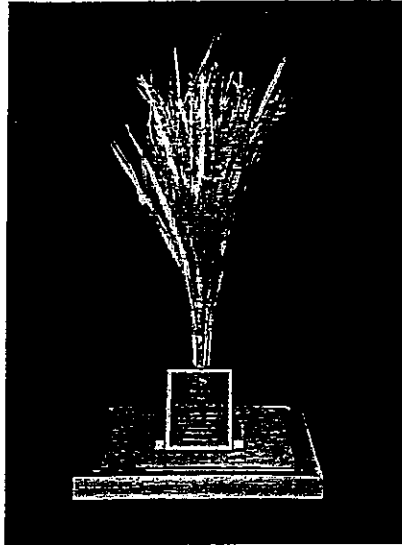
๕) องค์การสหประชาชาติทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายรางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์ ของ United Nation Development Programme (UNDP)

รางวัล UNDP Human Development Live Time Achievement Award นับเป็นรางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์ ซึ่งเป็นรางวัลชิ้นแรกของโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ จัดทำขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี เมื่อวันที่ ๒๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๙ ด้วยพระองค์ได้ทรงอุทิศกำลังพระวรกาย และทรงพระราชวิริยอุตสาหะในการปฏิบัติพระราชกรณียกิจน้อยใหญ่นานับการ เพื่อยังประโยชน์และนำความเจริญสู่ประชาชนชาวไทยทั้งประเทศโดยตลอด พสกนิกรต่างพากันขนานพระนามว่า เป็น “พระมหากษัตริย์นักพัฒนา”

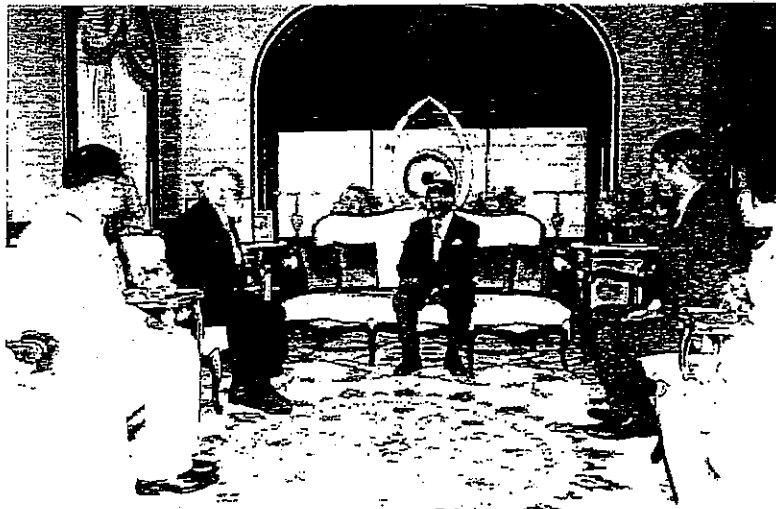

รูปที่ ๕๐ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้เลขาธิการสหประชาชาติ เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทเพื่อทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายรางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์ ของโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP)

๖) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้คณะสถาบันวิจัยข้าวจังหวัดประเทศเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทเพื่อเกล้าทูลกระหม่อมถวายต้นข้าวชูปทองคำ เนื่องในโอกาสครบ ๕๐ ปี แห่งความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนชาวไทยกับสถาบันวิจัยข้าวจังหวัดประเทศ

รูปที่ ๕๑ ต้นข้าวชูปทองคำ.

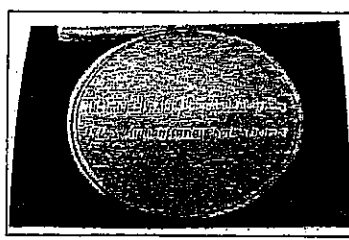
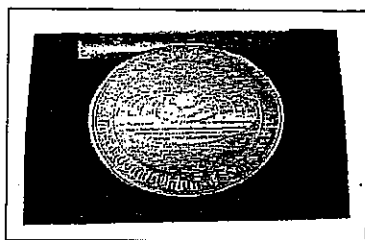
รูปที่ ๕๒ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชนานพระบรมราชวโรกาสให้ผู้อำนวยการใหญ่สถาบันวิจัยข้าวระหว่างประเทศ เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท รับพระราชทานแนวพระราชดำริเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงาน

วันที่ ๒๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๒ สถาบันวิจัยข้าวระหว่างประเทศ ได้ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายต้นข้าวชูปทองคำ ซึ่งจัดทำขึ้นเนื่องในโอกาสครบ ๕๐ ปี แห่งความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนชาวไทยกับสถาบันวิจัยข้าวระหว่างประเทศ ใน พ.ศ. ๒๕๕๓ ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรับสถาบันวิจัยข้าวระหว่างประเทศ ไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ ครบ ๑๐ ปี พร้อมกันนี้ได้พระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับวิกฤตการณ์ข้าว พ.ศ. ๒๕๕๑ กับพระราชดำริเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินโครงการ “เดอะ รอยัล ไรซ์ รีเสิร์ช อินนิทิเอทีฟ” แก่นายโรเบิร์ต สจวต ซิกเลอร์ ผู้อำนวยการใหญ่สถาบันวิจัยข้าวระหว่างประเทศ และ นายตันแคน เอียน แมคอินทอช ผู้อำนวยการด้านพัฒนา สถาบันวิจัยข้าวระหว่างประเทศ สำหรับเป็นกลยุทธ์ในการศึกษาวิจัยข้าวในภูมิภาคเอเชีย เพื่อหาหนทางช่วยเหลือชาวนาที่ยากจนในภูมิภาคนี้ ให้สามารถพึ่งพาตนเอง มีความมั่นคงในอาชีพ และมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

๗) สหภาพวิทยาศาสตร์ทางดินนานาชาติ ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายรางวัลนักวิทยาศาสตร์ดินเพื่อมนุษยธรรม

วันที่ ๑๖ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๕ คณะผู้บริหาร และผู้ที่เกี่ยวข้องของสหภาพวิทยาศาสตร์ทางดินนานาชาติ (International Union of Soil Sciences-IUSS) เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท เพื่อทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายรางวัลนักวิทยาศาสตร์ดินเพื่อมนุษยธรรม (The Humanitarian Soil Scientist) สดุดีพระเกียรติคุณ พระปรีชาสามารถ และพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ด้านการพัฒนาทรัพยากรดินอย่างต่อเนื่อง เป็นรูปธรรม ยังผลให้การพัฒนาดิน การอนุรักษ์ดินและน้ำ การปรับปรุงดินเสื่อมโทรม และดินที่มีปัญหา ดำเนินไปในทิศทางที่เหมาะสม และเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่เกษตรกรโดยทั่วหน้า

รูปที่ ๕๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ สตีเฟน นอร์ตคลิฟฟ์ พร้อมคณะผู้บริหาร IUSS และผู้ที่เกี่ยวข้อง เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท เพื่อทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายรางวัลนักวิทยาศาสตร์ดินเพื่อมนุษยธรรม (The Humanitarian Soil Scientist)

๒.๕ บทสรุป

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักถึงความสำคัญของอาชีพการทำนา จะเห็นได้จากพระราชดำรัสหลายครั้งที่พระราชทานในโอกาสต่าง ๆ ที่พอสรุปได้ ดังนี้

“...การทำนาหรือปลูกพืชทำกสิกรรมเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะการเพาะปลูกเป็นจุดเริ่มต้นของชีวิตมนุษย์ ถ้าไม่มีการเพาะปลูก ก็จะไม่มีความอุดมสมบูรณ์เป็นอาหาร เป็นเครื่องนุ่งห่มหรือสิ่งก่อสร้าง ฉะนั้นต้องทำการกสิกรรม...”

“...อนาคตประชากรจะเพิ่มจำนวนมากขึ้น ถ้าลดการปลูกข้าว ข้าวก็ไม่ต้องนำเข้า...”

“...การทำนามีความยากลำบาก ต้องอาศัยข้าวพันธุ์ดีและต้องใช้วิชาการต่าง ๆ จึงจะได้ผลเป็นล่ำเป็นสัน...”

“...เมื่อสิ้นฤดูการทำนาแล้วควรปลูกพืชอื่น ๆ บ้างเพราะจะเพิ่มรายได้ ช่วยเพิ่มปุ๋ยจากพืช ทำให้เนื้อดินดีขึ้นเหมาะสำหรับทำนาในฤดูต่อไป...”

“...ข้าวกล้องมีประโยชน์ การบริโภคเป็นประจำทำให้ร่างกายแข็งแรง...”

จากแนวพระราชดำรัสเหล่านี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มีพระราชดำริและทรงดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยและพัฒนาข้าว ในด้านการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจแก่เกษตรกร การทดลองและวิจัยจากโครงการส่วนพระองค์ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตลอดจนทรงสนับสนุนงานวิจัยข้าว ก่อให้เกิดผลดีกับชาวนาและชาวไทย เช่น การสร้างขวัญและกำลังใจแก่เกษตรกรด้วยการฟื้นฟูพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ที่ได้วางไว้ในช่วงระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๙ ถึง พ.ศ. ๒๕๐๒ ก่อให้เกิดขวัญกำลังใจ และความภูมิใจในอาชีพเกษตรกร ความมั่นคงทางอาหาร ในส่วนของ ธนาคารข้าว ธนาคารโค-กระบือ เกษตรทฤษฎีใหม่ การส่งเสริมการทำนาขั้นบันได โครงการฝนหลวง ก่อให้เกิดผลในการบรรเทาปัญหาความแห้งแล้ง การขาดแคลนข้าว การลดการตัดไม้ทำลายป่า การพัฒนาคุณภาพ การสร้างการมีส่วนร่วม ผู้นำและความร่วมมือในระดับชุมชนของแต่ละพื้นที่ นำไปสู่ความมั่นคงทางอาหารและชีวิต การเพิ่มปริมาณและคุณภาพข้าว จากพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ธนาคารเมล็ดพันธุ์ และการแก้ไขปัญหาดินเปรี้ยวในพื้นที่ต่าง ๆ ที่เรียกว่า “แก่งดิน” เป็นการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีการปลูกข้าว รวมทั้งการกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีสู่เกษตรกรที่เรียกว่า “พันธุ์ข้าวทรงปลูกพระราชทาน” และการขอยืมเมล็ดพันธุ์จากธนาคาร เพื่อแก้ปัญหาคุณภาพและปริมาณความต้องการเมล็ดพันธุ์ข้าว ทำให้เกษตรกรหลายพื้นที่สามารถใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวที่ดีมีคุณภาพปลูกเพื่อเพิ่มผลผลิตและคุณภาพอย่างเพียงพอ

การศึกษาวิจัยและทดสอบเทคโนโลยีการปลูกข้าวและแปรรูปผลผลิตข้าว โดยผ่านทางศูนย์การศึกษาและพัฒนา อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ทั้ง ๖ แห่ง โรงเรียนชาวนาต้นแบบ และการแปรรูปวัสดุเหลือใช้จากโรงสีข้าวเป็นเชื้อเพลิง ทำให้สามารถส่งเสริมและถ่ายทอดความรู้ เพื่อช่วยเหลือสนับสนุนอาชีพแก่เกษตรกร ก่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในชนบท

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานแนวทางการวิจัยและพัฒนาข้าวในโอกาสต่าง ๆ โดยให้คำนึงถึงการลดต้นทุนการผลิต ซึ่งรวมถึงระยะเวลาในการปลูก แรงงาน ปริมาณน้ำ ปริมาณปุ๋ยที่ต้องใช้ ตลอดจนภาวะการมอดตายในแปลง สำหรับงานวิจัยข้าวไร่เป็นงานที่มีความสำคัญต่อประชากรบางกลุ่มในการปลูกเพื่อบริโภคและสามารถปลูกโดยไม่ต้องใช้น้ำมากและอาศัยน้ำฝนตามธรรมชาติ ควรมีการวิจัยหาข้อมูลที่

เหมาะสมก่อนขยายพันธุ์แก่ราษฎรในท้องถิ่นต่อไป ส่วนการวิจัยและส่งเสริมการปลูกข้าวสาลีและบาร์เลย์ให้เป็นพืชเสริมสำหรับแปรรูป เพื่อประโยชน์ต่อชาวเขาและชาวนาในพื้นที่ที่มีอากาศเย็นเป็นรายได้อีกทางหนึ่ง และการปลูกข้าวแบบนาขั้นบันได ควรทำการวิจัยและส่งเสริมสำหรับราษฎรที่อยู่ในพื้นที่ลาดชันปลูกข้าวสำหรับบริโภค

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรับเป็นองค์อุปถัมภ์องค์กรวิจัยและพัฒนาข้าวทั้งในและต่างประเทศ ได้แก่ มูลนิธิข้าวไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ และสถาบันวิจัยข้าวระหว่างประเทศ (The International Rice Research Institute) นอกจากนี้กรมการข้าวยังได้รับทุนสนับสนุนงานวิจัยและพัฒนาข้าวจากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์เป็นประจำทุกปี

พสกนิกรชาวไทยต่างซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณจากพระราชภารกิจและพระราชดำริต่าง ๆ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมุ่งมั่นและทรงทุ่มเทกำลังพระวรกาย ในการปรับใช้ผลการวิจัยและพัฒนา เพื่อให้เกิดความมั่นคงทางอาหาร เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม แก่พสกนิกรโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ประกอบอาชีพทำนา เป็นผลให้ประเทศไทยเป็นผู้นำในการส่งออกข้าวเลี้ยงประชากรโลกตลอดมา เป็นที่ยอมรับจากองค์กรต่าง ๆ ด้านการเกษตรและข้าวภายในประเทศและในระดับสากล โดยการเฉลิมพระเกียรติด้วยการตั้งชื่อพันธุ์ข้าวและการถวายรางวัลเกียรติยศต่าง ๆ จึงขอเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในฐานะทรงเป็น “พระบิดาแห่งการวิจัยและพัฒนาข้าวไทย”

บรรณานุกรม

กรมวิชาการเกษตร. ๒๕๓๙. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการพัฒนาการกสิกรรม. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, กรุงเทพฯ. ๑๘๓ หน้า.

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. ๒๕๕๗. ประวัติพระราชพิธีมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ. ที่มา : http://www.moac.go.th/ewt_news.php?nid=8822, ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๕๗.

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. ๒๕๕๗. ทฤษฎี “แก่งดิน” อันเนื่องมาจากพระราชดำริ. ที่มา : <http://www.deqp.go.th>, ๑ กันยายน ๒๕๕๗.

โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. ๒๕๕๗. ประวัติความเป็นมาพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน. ที่มา : www.rspg.or.th/plants_data/palace/chitralada/cld3.htm, ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๕๗.

เครือข่ายกาญจนาภิเษก. ๒๕๕๗. โครงการสวนพระองค์ สวนจิตรลดา ไร่บดแกลบ. ที่มา : <http://kanchanapisek.or.th>, ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๗.

เครือข่ายกาญจนาภิเษก. ๒๕๕๗. สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่มที่ ๑๒. เรื่องที่ ๙ การพัฒนาปัจจัยการผลิต : ธนาคารข้าว. ที่มา : <http://kanchanapisek.or.th>, ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๗.

เครือข่ายกาญจนาภิเษก. ๒๕๕๗. สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่มที่ ๑๒. เรื่องที่ ๙ การพัฒนาปัจจัยการผลิต : ธนาคารโคกระบือ. ที่มา : <http://kanchanapisek.or.th>, ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๗.

บริบูรณ์ สมฤทธิ์. ๒๕๓๙. เบื้องหลังการปรับปรุงพันธุ์ข้าวไทย. หน้า ๑-๑๕ ใน : การสัมมนาวิชาการครบรอบ ๘๐ ปี ศูนย์วิจัยข้าวปทุมธานี. ๑๓-๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๓๙. ศูนย์วิจัยข้าวปทุมธานี, กรมวิชาการเกษตร.

พรณี บัวเล็ก. ๒๕๔๕. ลักษณะของนายทุนไทย ในช่วงระหว่าง พ.ศ. ๒๔๕๗ - ๒๔๘๒ บทเรียนจากความรุ่งโรจน์สู่โศกนาฏกรรม. บริษัท เพื่องฟ้าพรีนติ้ง จำกัด, กรุงเทพฯ. ๔๙๕ หน้า.

พิพัฒน์ กระแจะจันทร์. ๒๕๕๔. โจร ไรครอบครัว ชีวิตชาวนา และการจัดการระบบชลประทานในทุ่งรังสิต สมัยรัชกาลที่ ๕. ศิลปวัฒนธรรม. ๓๓ (๒) : ๑๔๒-๑๕๗.

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ๒๕๕๗. ประวัติมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ที่มา : <http://pirun.ku.ac.th/~g5314401193/kasetsart.html>, ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๕๗.

ไพบูลย์ ทรายชู และวิศิษฐ์ โชลิตกุล. ๒๕๓๔. ๓๐ ปี นาข้าวทดลองในสวนจิตรลดา. โครงการสวนพระองค์ สวนจิตรลดา, กรุงเทพฯ. ๒๘ หน้า.

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ๒๕๕๗. สรรพศิลปศาสตราธิราช. เว็บเพจเกษตรศาสตร์ เฉลิมพระเกียรติ महाराชภูมิพล พระชนมพรรษา ๖ รอบ. ที่มา : <https://web.ku.ac.th>, ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๗.

มหาวิทยาลัยนเรศวร. ๒๕๕๔. ระบบคักดินา. ที่มา : http://student.nu.ac.th/naruto_nu.com/pongkong.html, ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๕๗.

มูลนิธิชัยพัฒนา. ๒๕๕๗. ทฤษฎีใหม่. ที่มา : <http://www.chaipat.or.th>, ๑ กันยายน ๒๕๕๗.

มูลนิธิชัยพัฒนา. ๒๕๕๗. โครงการศึกษาทดลองการแก้ไขปัญหาดินเปรี้ยว อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก.
ที่มา : <http://www.chaipat.or.th>, ๑ กันยายน ๒๕๕๗.

มูลนิธิปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ. ๒๕๕๗. งานส่งเสริมการพัฒนา โครงการพื้นที่ต้นแบบ
บูรณาการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่จังหวัดน่าน ตามแนวพระราชดำริ.
ที่มา : <http://www.pidthong.org>, ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๗.

เรือนไทย.วิชาการ.คอม. ๒๕๕๗. เกร็ดบางเรื่องเกี่ยวกับรัชกาลที่ ๖. ที่มา :
<http://www.reurnthai.com/index.php?topic=2413.80;wap2>, ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๕๗.

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. ๒๕๕๗. การเลิกทาสและไพร่ในประเทศไทย. ที่มา :
<http://th.wikipedia.org/wiki/การเลิกทาสและไพร่ในประเทศไทย>, ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๕๗.

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. ๒๕๕๗. คลองรังสิต. ที่มา : <http://th.wikipedia.org/wiki/คลองรังสิต>, ๑๐
พฤษภาคม ๒๕๕๗.

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. ๒๕๕๗. สงครามกลางเมืองอเมริกัน. ที่มา : <http://th.wikipedia.org/wiki/สงครามกลางเมืองอเมริกัน>, ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๕๗.

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. ๒๕๕๗. สนธิสัญญาเบาว์ริง. ที่มา : <http://th.wikipedia.org/wiki/สนธิสัญญาเบาว์ริง>, ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๕๗.

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. ๒๕๕๗. Patna rice. ที่มา : http://en.wikipedia.org/wiki/Patna_rice, ๒๔
พฤษภาคม ๒๕๕๗.

วิมลพรรณ ปัตถวิชัย. ๒๕๕๓. ข้าวของพ่อ. สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม, กรุงเทพฯ. ๑๗๖ หน้า.

สถาบันวิจัยข้าว. ๒๕๔๒. ข้าวกับคนไทย. สถาบันวิจัยข้าว, กรมวิชาการเกษตร, กรุงเทพฯ. ๒๘๗ หน้า.

สถาบันวิจัยข้าว. ๒๕๔๒. วิวัฒนาการพันธุ์ข้าวไทย. สถาบันวิจัยข้าว, กรมวิชาการเกษตร, กรุงเทพฯ. ๑๖๘ หน้า.

สถาบันวิจัยข้าว. ๒๕๔๕. ข้าวกับคนไทย. กรมวิชาการเกษตร, กรุงเทพฯ. ๒๘๗ หน้า.

สุนทรী อาสะไวย์. ๒๕๒๑. บทบาทของรัฐบาลและเอกชนในการพัฒนา : พิจารณาเฉพาะกรณีประวัติ
โครงการรังสิต พ.ศ. ๒๔๓๑ ถึง พ.ศ. ๒๔๕๗. สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.

สำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร. ๒๕๕๗. เครื่องจักรกลที่ใช้ในการสีข้าว.
ที่มา : <http://www.arda.or.th>, ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๗.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. ๒๕๕๗. ความเป็นมา
เกี่ยวกับศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ.
ที่มา : <http://www.rdpb.go.th>, ๒๘ สิงหาคม ๒๕๕๗.

สำนักงานปฏิรูปที่ดิน. ๒๕๕๐. ผุ้ดธนาการเมล็ดพันธุ์ข้าวในที่ดินพระราชทาน. ที่มา: www.alro.go.th, ๔ มกราคม ๒๕๕๐.

สำนักวิจัยและพัฒนาข้าว. ๒๕๕๗. พันธุ์ข้าวในพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ. ที่มา : <http://brrd.in.th>, ๒ กันยายน ๒๕๕๗.

สำลี บุญญาวิวัฒน์, นพรัตน์ ม่วงประเสริฐ และกอบแก้ว หลงสมบูรณ์. ๒๕๕๒. พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ. สถาบันวิจัยข้าว กรมวิชาการเกษตร, กรุงเทพฯ. ๑๑๒ หน้า.

หนังสือพิมพ์ผู้จัดการ. ๒๕๔๙. นิตยสารใหม่สุดดี "ในหลวง" หนึ่งในวีรชนของเอเชีย. ที่มา : <http://www.manager.co.th>, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๔๙.

อำพล เสนาณรงค์. ๒๕๓๙. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการพัฒนาข้าวไทย. หน้า ๒-๓๒. ใน : การประชุมวิชาการ และนิทรรศการเนื่องในงานมหกรรมข้าวไทยเทิดพระเกียรติ. ระหว่างวันที่ ๕-๘ กันยายน ๒๕๓๙. ห้องเรียนซี โรงแรมเซ็นทรัลพลาซ่า, กรุงเทพฯ.

Barnett, J. C. 2004. Report of The First Annual Exhibition of Agriculture and Commerce. Held in Bangkok, April 1910. 2nd Printing. Center for Agricultural Biotechnology, Kasetsart University, Thailand. 260 p.

ภาคผนวก

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
 วันที่ ๕๐๕๕
 วันที่ ๕๕ / ๕.๑ / ๕๕
 เวลา ๗๗-๕๕

ที่ รค ๐๐๐๘.๒/ ๑๕๕๕๕

สำนักราชเลขาธิการ
 พระบรมมหาราชวัง กทม. ๑๐๒๐๐

๕ สิงหาคม ๒๕๕๕

เรื่อง การเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ และ
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

เรียน อธิบดีกรมการข้าว

อ้างถึง หนังสือกรมการข้าว ที่ กษ ๒๖๐๖/๒๕๕๕ ลงวันที่ ๕ กรกฎาคม ๒๕๕๕

ตามหนังสือที่อ้างถึง ขอให้สำนักราชเลขาธิการพิจารณาให้ความเห็นเรื่อง การเฉลิม
 พระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เป็น "พระบิดาแห่งการปฏิรูปข้าวไทย"
 และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็น "พระบิดาแห่งการวิจัยและพัฒนาข้าวไทย" เนื่องในโอกาส
 ครบรอบ ๑๐๐ ปี งานวิจัยข้าวไทย ในปี ๒๕๕๕ ก่อนนำเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณา เพื่อความถูกต้อง
 รอบคอบ และสมพระเกียรติ รวมทั้งดำเนินการตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๕๕
 ความละเอียดแจ้งอยู่แล้ว นั้น

การนี้ สำนักราชเลขาธิการพิจารณาแล้ว เห็นด้วยและไม่ขัดข้องกับการเฉลิมพระเกียรติ
 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องจาก
 แสดงออกด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่ทั้งสองพระองค์ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจ
 เกี่ยวกับข้าว เพื่อพสกนิกรชาวไทย อีกทั้งเป็นช่วงระยะเวลาที่เหมาะสมครบรอบ ๑๐๐ ปี งานวิจัยข้าวไทย
 ทั้งนี้ กรมการข้าวสามารถใช้ "พระบิดาแห่งการปฏิรูปข้าวไทย" และ "พระบิดาแห่งการวิจัยและพัฒนา
 ข้าวไทย" ในลักษณะการเฉลิมพระเกียรติในฐานะที่ทรงมีพระปรีชาสามารถ โดยไม่ต้องผูกคำ

ในภาษาบาลีเป็นพระราชสมัญญา เพราะเป็นการเฉพาะเรื่องข้าวเท่านั้น

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและพิจารณาดำเนินการต่อไป

เรียน อธิบดีกรมการข้าว

ขอแสดงความนับถือ

ห้องอธิบดีกรมการข้าว
 วันที่ ๕๕๕๕
 วันที่ ๐๓ สิงหาคม ๕๕
 เวลา ๘.๑๐

เพื่อโปรดทราบ ทั้งนี้ เห็นสมควรแจ้ง
 สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ข้าวทราบ และดำเนินการ
 ต่อไป

เสนอ สมช.
 (นางสาวสมคิด มลบุญศรี)
 ๐๒.๐๕.๕๕
 (นางสาวสมคิด มลบุญศรี)
 ผู้อำนวยการชำนาญการ
 แผนกสนับสนุนการบริหารที่มี
 ราชการแผนกสนับสนุนการบริหารที่มี

๕๕.๕.๕๕
 (นางสาวสมคิด มลบุญศรี)
 ผู้อำนวยการสำนักบริหารกลาง

(นายจรัสธาดา กรรณสูต)

ที่ปรึกษาสำนักราชเลขาธิการ ปฏิบัติราชการแทน
 ราชเลขาธิการ

- ทราบ
 - ดำเนินการตามเสนอ
 (นายอนันต์ สุวรรณรัตน์)
 อธิบดีกรมการข้าว

ที่ รก ๐๐๐๔/๒๓๕๗

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา
สนามเสือป่า เขตดุสิต
กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐

กรมการข่าว
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
รับที่ ๕๗๖๕
วันที่ ๕/๖/๕๗
เวลา ๙:๕๗

๘ สิงหาคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
รัชกาลที่ ๕ และพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙

เรียน อธิบดีกรมการข่าว

อ้างถึง หนังสือกรมการข่าว ที่ กษ ๒๖๐๖/๒๕๕๗ ลงวันที่ ๘ กรกฎาคม ๒๕๕๗

สิ่งที่ส่งมาด้วย ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง การเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
เป็นพระบิดาแห่งการปฏิรูปชาวไทย และพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เป็นพระบิดา
แห่งการวิจัยและพัฒนาชาวไทย เนื่องในโอกาสครบรอบ ๑๐๐ ปี งานวิจัยชาวไทย จำนวน ๑ ฉบับ

ตามหนังสือที่อ้างถึง ขอให้สำนักงานราชบัณฑิตยสภาพิจารณาให้ความเห็นเรื่องการขอ
พระราชทานพระบรมราชานุญาตเฉลิมพระเกียรติทั้ง ๒ พระองค์ รวมทั้งตรวจสอบการใช้ถ้อยคำราชาศัพท์ใน
ร่างประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีเรื่อง "การเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพระ
บิดาแห่งการปฏิรูปชาวไทย และพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เป็นพระบิดาแห่งการวิจัย
และพัฒนาชาวไทย เนื่องในโอกาสครบรอบ ๑๐๐ ปี งานวิจัยชาวไทย" ก่อนนำเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณา
ความละเอียดครบถ้วน นั้น

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา ขอเรียนว่าคณะกรรมการจัดทำหลักเกณฑ์การใช้ราชาศัพท์ได้พิจารณา
แล้วมีมติเห็นชอบให้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาได้ และได้ปรับแก้ไขร่างประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีเรื่อง
"การเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพระบิดาแห่งการปฏิรูปชาวไทย และ
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เป็นพระบิดาแห่งการวิจัยและพัฒนาชาวไทย เนื่องในโอกาส
ครบรอบ ๑๐๐ ปี งานวิจัยชาวไทย" ดังเอกสารที่ส่งมาด้วย อย่างไรก็ตาม สำนักงานราชบัณฑิตยสภาได้ตรวจสอบ
และปรับแก้ไขเฉพาะการใช้ถ้อยคำราชาศัพท์และถ้อยคำทางภาษาอื่น ๆ โดยข้อความที่ปรับแก้ไขจะเป็นแถบสีเทา

จึงเรียนมาเพื่อทราบ.

รัฐมนตรี

๙๖๖๖/๗๖

ขอแสดงความนับถือ

(นายชจร เชาประเสริฐ)

(นายพงษ์ศักดิ์ ศิริวงษ์)

เลขาธิการราชบัณฑิตยสภา

- ทราบ

- ดำเนินการตามเสนอ

(นายอนันต์ สุวรรณรัตน์)

อธิบดีกรมการข่าว

เรียน อธิบดีกรมการข่าว

ห้องอธิบดีกรมการข่าว
รับที่ ๘๖๖๖
วันที่ ๘ ส.ค. ๕๗
เวลา ๙๘.๓๗

กรมยุทธศาสตร์ กองศิลปกรรม ผู้อำนวยการสำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ข้าวก

๒๖ ๒๓๕๖ ๐๕๖๖-๗๐ ต่อ ๓๐๐๖

โทรสาร ๐ ๒๓๕๖ ๐๕๖๕

ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ rpyub@royin.go.th

๓๐๖๑๐๖๕๗๖๓๖๑๓๖๑๗๑๐

ลำดับที่ ๖๓๘๗
รับเลข ๖๓๘๗
วันที่ ๕ ส.ค. ๕๗
เวลา ๑๐:๕๗

๑๔ ส.ค. ๕๗

(นางอรอนงค์ ภูเรือน)

หัวหน้าฝ่ายบริหารทั่วไป

ปฏิบัติราชการแทนผู้อำนวยการสำนักบริหารกลาง

เพื่อโปรดทราบ ทั้งนี้ เห็นสมควรแจ้ง
สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ข้าวกทราบและดำเนินการ
ในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป

(นางสาวนันทิชา วรรณสว่าง)

ผู้อำนวยการสำนักบริหารกลาง

ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี

เรื่อง การเฉลิมพระเกียรติ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพระบิดาแห่งการปฏิรูปข้าวไทย

และพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

เป็นพระบิดาแห่งการวิจัยและพัฒนาข้าวไทย

เนื่องในโอกาสครบรอบ ๑๐๐ ปี

งานวิจัยข้าวไทย

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ และพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ มีพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อมแก่ปวงชนชาวไทย ด้วยทั้ง ๒ พระองค์ มีพระราชกรณียกิจทรงงานด้านปฏิรูปแนวทางการผลิตข้าวและวิจัยและพัฒนาข้าวไทยด้วยพระราชวิริยอุตสาหะมาโดยตลอด จึงทำให้มีการพัฒนาข้าวตั้งแต่ด้านการผลิตตลอดจนถึงการค้า ซึ่งเป็นพระมหากรุณาธิคุณต่อประเทศไทย ทำให้มีความมั่นคงทางด้านอาหาร การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รวมทั้งทำให้พสกนิกรที่ประกอบอาชีพทำนามีขวัญและกำลังใจ ดังนี้

๑. พระมหากรุณาธิคุณของรัชกาลที่ ๕ ต่อการปฏิรูปข้าวไทย โดยพระองค์ทรงริเริ่มปฏิรูปแนวทางการพัฒนาการผลิตข้าวที่ส่งผลและเอื้อประโยชน์ต่อการผลิตและการค้าข้าวของประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนานัปการทั้งในและต่างประเทศ ดังนี้ (๑) การเปลี่ยนแปลงระบบการบริหารราชการโดยทรงยกเลิกกรมมาแล้วโปรดให้จัดตั้งกระทรวงเกษตรราธิการ ในการสนับสนุนด้านการผลิต ปรับปรุงคุณภาพและการค้าข้าว รวมทั้งทรงยกเลิกระบบศักดินา รongรับการขยายการผลิต การพัฒนาอาชีพและสังคม (๒) การสร้างขวัญกำลังใจแก่ชาวนา โดยทรงส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีในการทำนา การเพิ่มผลผลิตข้าวโดยการขยายพื้นที่ปลูกข้าวด้วยการวางรากฐานระบบชลประทานสมัยใหม่ รวมทั้งทรงริเริ่มให้นำเครื่องจักรไถนามาทดลอง (๓) การเลิกทาส ส่งผลให้เป็นการเพิ่มแรงงานในการผลิตข้าว และเป็นการสร้างแบบอย่างการเกษตรสมัยใหม่ให้เป็นแบบอย่างแก่เกษตรกรนำไปปฏิบัติ (๔) การพัฒนาคุณภาพข้าวไทย โดยการแสวงหาพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีมีคุณภาพเป็นที่ต้องการของตลาดต่างประเทศ และโปรดให้นำข้าวพันธุ์ดีจากต่างประเทศมาทดลองปลูก รวมทั้งมีการจัดประกวดพันธุ์ข้าว (๕) การสนับสนุนการค้าข้าว โดยทรงริเริ่มระบบขนส่งทางรถไฟและกิจการไปรษณีย์โทรเลข เพื่อใช้ในการเดินทางและขนส่งลำเลียงผลผลิตข้าวการติดต่อสื่อสารความเคลื่อนไหวของสินค้าเกษตร และ (๖) การวางรากฐานงานวิจัยและพัฒนาข้าวไทย โดยรัชกาลที่ ๕ โปรดให้ตั้งโรงเรียนเกษตรราธิการ เพื่อผลิตบุคลากรเข้ารับราชการในกรมกอง ของกระทรวงเกษตรราธิการ รวมทั้งได้พระราชทานทุนเล่าเรียนไปศึกษาด้านการเกษตรสาขาต่าง ๆ ยังต่างประเทศ

๒. พระมหากษัตริย์ของรัชกาลที่ ๙ ต่อการวิจัยและพัฒนาข้าวไทย โดยพระองค์มีพระราชดำรัสต่าง ๆ เกี่ยวกับข้าว มีพระราชดำริและทรงดำเนินการเกี่ยวกับการวิจัยและพัฒนาข้าว การทดลองและวิจัยโครงการส่วนพระองค์ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ทรงสนับสนุนงานวิจัยข้าว ทรงมุ่งมั่นทุ่มเทกำลังพระวรกายและทรงพระราชวิริยอุตสาหะในการปรับใช้ผลการวิจัยและพัฒนา เพื่อให้เกิดความมั่นคงทางอาหาร การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม แก่พสกนิกร เป็นที่ซาบซึ้งในพระมหากษัตริย์คุณนานัปการ ดังนี้ (๑) การสร้างขวัญและกำลังใจแก่เกษตรกร ทรงฟื้นฟูพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ก่อให้เกิดขวัญกำลังใจและความภูมิใจในอาชีพเกษตรกร (๒) ความมั่นคงทางด้านอาหาร ในส่วนของธนาคารข้าว เกษตรทฤษฎีใหม่ การส่งเสริมการทำนาขั้นบันได โครงการฝนหลวง บรรเทาปัญหาความแห้งแล้งการขาดแคลนข้าว การสร้างความร่วมมือในระดับชุมชน (๓) การเพิ่มปริมาณและคุณภาพข้าว ในส่วนธนาคารเมล็ดพันธุ์ การแก้ปัญหาดินเปรี้ยว ในพื้นที่ต่าง ๆ ที่เรียกว่า “แก้งดิน” เป็นการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีการปลูกข้าว รวมทั้งการกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีสู่เกษตรกรที่เรียกว่า “พันธุ์ข้าวทรงปลูกพระราชทาน” (๔) การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยการศึกษาวิจัยและทดสอบเทคโนโลยีการปลูกข้าวและแปรรูปผลผลิตข้าว ผ่านศูนย์การศึกษาและพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ๖ แห่ง เป็นการสนับสนุนอาชีพแก่เกษตรกร (๕) พระราชทานแนวทางวิจัยและพัฒนาข้าวในโอกาสต่าง ๆ โดยให้คำปรึกษาถึงต้นทุนการผลิต ระยะเวลาการปลูก แรงงาน ปริมาณน้ำ ปริมาณปุ๋ย และภาวะการณด้านตลาด รวมทั้งการวิจัยที่มีความสำคัญต่อประชากรบางกลุ่ม ได้แก่ งานวิจัยข้าวไร่ การวิจัยและการส่งเสริมการปลูกข้าวสาลีและข้าวบาร์เลย์ (๖) เป็นองค์อุปถัมภ์องค์กรวิจัยและพัฒนาข้าว ทั้งในและต่างประเทศ ได้แก่ มูลนิธิข้าวไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ และสถาบันวิจัยข้าวระหว่างประเทศ และ (๗) พระราชทานทุนสนับสนุนงานวิจัยด้านข้าวผ่านทางสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์เป็นประจำทุกปี

ด้วยพระมหากษัตริย์คุณที่ทั้ง ๒ พระองค์ ทรงให้ความสำคัญต่ออาชีพการทำนา ทรงงานด้านข้าวไทยด้วยพระราชวิริยอุตสาหะมาโดยตลอด และมีพระราชปณิธานในการปฏิรูปและพัฒนาแนวทางการผลิตข้าวไทย ดังนั้น เพื่อเป็นการประกาศพระเกียรติคุณและน้อมรำลึกถึงพระมหากษัตริย์คุณของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงมีต่อการปฏิรูปข้าวไทย และพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่ทรงมีต่อการวิจัยและพัฒนาข้าวไทยนานัปการ ทั้งในและต่างประเทศ รวมทั้งเพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติทั้ง ๒ พระองค์ ในโอกาสครบรอบ ๑๐๐ ปีงานวิจัยข้าวไทย ในพ.ศ. ๒๕๕๙ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงเห็นสมควรเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เป็น “พระบิดาแห่งการปฏิรูปข้าวไทย” และพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ เป็น “พระบิดาแห่งการวิจัยและพัฒนาข้าวไทย”

บัดนี้ คณะรัฐมนตรีได้ลงมติ เมื่อวันที่.....พ.ศ. ๒๕๕๙ เห็นชอบ
การเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เป็น “พระบิดาแห่งการ
ปฏิรูปชาวไทย” และพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ เป็น “พระบิดา
แห่งการวิจัยและพัฒนาชาวไทย” เนื่องในโอกาสครบรอบ ๑๐๐ ปี งานวิจัยชาวไทย ในนามรัฐบาล
และปวงชนชาวไทยตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เสนอ

ประกาศ ณ วันที่ .....พ.ศ. ๒๕๕๙

(พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา)
นายกรัฐมนตรี

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
 รับที่ ๕๖๓.๓๒
 วันที่ ๕ / ส.ค. / ๕๖
 เวลา ๑๕.๓๕

ที่ วธ ๐๔๐๕/๓๕๑๒

กรมศิลปากร

ถนนหน้าพระธาตุ กทม. ๑๐๒๐๐

๗ สิงหาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 รัชกาลที่ ๕ และพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙

เรียน อธิบดีกรมการข้าว

อ้างถึง หนังสือกรมการข้าว ส่วนที่ ๒๖๐๖/๒๕๕๙ ลงวันที่ ๘ กรกฎาคม ๒๕๕๙

ตามหนังสือที่อ้างถึง กรมการข้าว มีความประสงค์จะขอเปลี่ยนแปลงการทูลเกล้าฯ ถวายพระราชสมัญญาเป็นการขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็น "พระบิดาแห่งการปฏิรูปข้าวไทย" และเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เป็น "พระบิดาแห่งการวิจัยและพัฒนาข้าวไทย" และขอให้กรมศิลปากรพิจารณาให้ความเห็น ความละเอียดทราบแล้ว นั้น

กรมศิลปากร โดยสำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ พิจารณาแล้วเห็นสมควรขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทั้งสองพระองค์ตามความประสงค์ของกรมการข้าว ทั้งนี้ เพื่อเป็นการเผยแพร่พระเกียรติคุณให้ปรากฏแก่ไพศาล เป็นการฉลองเนื่องในโอกาสครบรอบ ๑๐๐ ปี งานวิจัยข้าวไทย พ.ศ. ๒๕๕๙ กับทั้งยังเป็นการดำเนินการตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๕๙ อีกด้วย

เรียน ผอ.สนอ.

ห้อง: กรมการข้าว
 รับที่: ๕๖๐๘
 วันที่: ๕ ส.ค. ๕๖
 เวลา: ๑๕.๑๖

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

๑๕/๘/๕๖

(นางอรอนงค์ กุ้เรือน)
 หัวหน้าฝ่ายบริหารทั่วไป

ปฏิบัติราชการแทนผู้อำนวยการสำนักบริหารการสาร

ขอแสดงความนับถือ

(นายชจร มุกมีศา)
 รองอธิบดีกรมศิลปากร

ปฏิบัติราชการแทนอธิบดีกรมศิลปากร

๑๕/๘/๕๖

(นายชจร เราประเสริฐ)
 ปฏิบัติราชการแทนผู้อำนวยการสำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ข้าว

เรียน อธิบดีกรมการข้าว

สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์

กลุ่มจารีตประเพณี

โทร. ๐ ๒๕๔๖ ๘๐๔๐ - ๕ ต่อ ๓๐๐๓

โทรสาร ๐ ๒๕๔๖ ๘๐๔๘

ไม่เห็นชอบตามสอ

เพื่อโปรดทราบ-ทั้งนี้ เห็นสมควรแจ้ง

สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ข้าวทราบ และดำเนินการ

ในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป

๕๖๓.๓๒
 ๕ ส.ค. ๕๖
 ๑๕.๑๖

กลุ่มยุทธศาสตร์
 เลขที่รับ: ๑๖๖
 วันที่: ๕ ส.ค. ๒๕๕๙
 ๑๐/๘/๕๖

(นายอนันต์ สุวรรณรัตน์)
 อธิบดีกรมการข้าว

๑๕/๘/๕๖
 (นางสาวนันทิชา วรรณสว่าง)
 ปฏิบัติราชการกลาง

๑๕/๘/๕๖

